

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**

Süleyman YILMAZ

**EHL-İ SÜNNET VE ŞİÎ CAFERÎ MÜFESSİRLERE
GÖRE MUT‘A NİKÂHI**

Yüksek Lisans Tezi

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ**

Yozgat-2017

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Süleyman YILMAZ

**EHL-İ SÜNNET VE ŞİÎ CAFERÎ MÜFESSİRLERE
GÖRE MUT‘A NİKÂHI**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ

Yozgat-2017

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

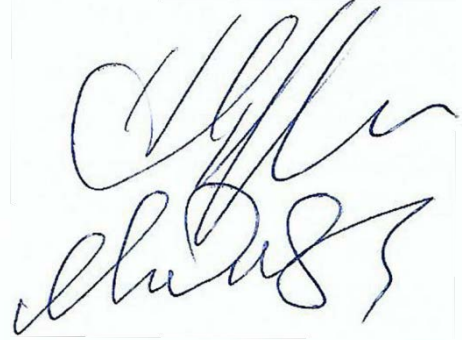
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı **80110712012** numaralı öğrencisi **Süleyman YILMAZ'ın** hazırladığı "**Ehl-i Sünnet Ve Şii Caferi Müfessirlere Göre Mut'a Nikâhı**" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 30/03/2017 Perşembe günü saat 10:30'da yapılmış, tezin onayına OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Harun ÇAGLAYAN

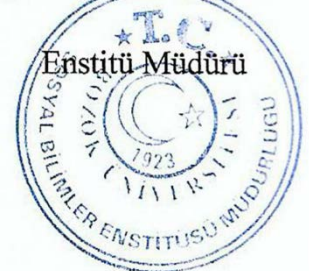
Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÇALIŞKAN

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 30/03/2017 tarih ve 01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

30/03/2017

Doç. Dr. Yaşar TÜRK BEN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ehl-i Sünnet Ve Şîi Caferî Müfessirlere Göre Mut'a Nikâhı

Süleyman YILMAZ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ALTUNTAŞ

2017-Sayfa:126

Bu çalışmada, Ehl-i Sünnet ile Şîi Caferî mezhebi arasındaki tartışmalı meselelerden biri olan mut'a nikâhına, Kur'ân tarafından izin verildiği iddiası araştırılmıştır. Şîi Caferî mezhebi, istimtâ' âyeti olarak da bilinen Nisa sûresinin 24. âyetini, Kur'ân'da mut'anın cevazına referans göstermiştir. Mut'anın haram olduğunu iddia edenler ile cevazına fetva verenlerin görüşleri, Nisa sûresi 24. âyeti bağlamında ele alınıp değerlendirilmiştir. Ayrıca konuya ışık tutması amacıyla evlilikle ilgili diğer konular da ana hatlarıyla ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Mut'a, Nikâh, Ehl-i Sünnet, Şîa.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**The Mut'a Marriage Contract in the Opinions of the Sunni and
Shi'i-Ja'fari Exegetes**

Süleyman YILMAZ

Advisor: Assistant Professor Mehmet ALTUNTAŞ

2017 - 126 pages

This study examines the assertion, which has been a disputed issue between the Sunni and Shi'i-Ja'fari sects, that the Qur'an allows *mut'a* marriage contract. The Shi'i-Ja'fari sect cites the 24th verse of the Surah al-Nisa' (The Women), which is also known as the verse of usufruct, as the basis of mut'a's permissibility in the Qur'an. Arguments of both sides who claim that mut'a is forbidden by religion and who give fatwa to its permissibility are discussed and evaluated within the context of the 24th verse of the Surah al-Nisa'. In addition, other marriage-related issues are also discussed to provide further insight into the subject.

Keywords: The Qur'an, Mut'a, Marriage Contract, Ahl al-Sunna, Shi'a.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX

GİRİŞ

1. Tezin Konusu.....	1
2. Tezin Amaç ve Önemi.....	2
3. Tezin Yöntem ve Planı.....	2

I. BÖLÜM

İSLÂM'DA NİKÂH

1. İslâm'da Nikâh.....	4
2. Nikâhın Tanımı, Meşruiyeti ve İlkeleri.....	5
3. İslâm'ın Yasakladığı Nikâhlar.....	6
3.1. İstibzâ' Nikâhı (استبضاع).....	7
3.2. On Kişiden Az Erkeğin, Tek Kadınla Nikâhlanması.....	8
3.3. Birçok Erkeğin, Tek Kadınla Nikâhlanması.....	9
3.4. Hıdn Nikâhı (الحدن).....	10
3.5. Bedel Nikâhı (البدل).....	12
3.6. Mut'a Nikâhı (المتعة).....	12
3.7. Makt Nikâhı (المقت).....	14
3.8. Şigâr Nikâhı (الشغار).....	15
3.9. İki Kız Kardeşle Aynı Anda Nikâh.....	17
4. İslâm'ın Onayladığı Nikâh.....	17

5. Nikâhlanılması Ebedi Olarak Yasak Olan Kadınlar.....	19
6. Nikâhlanılması Geçici Olarak Yasak Olan Kadınlar.....	21

II. BÖLÜM

KUR'ÂN'DA MUT'A NİKÂHI

1. Mut'a Kavramı	24
1.1. Kur'ân'da Mut'a Kelimesiyle Aynı Kökten Olan Kelimeler	25
1.1.1. Metâ' (مَتَاع) Kelimesi.....	25
1.1.2. Temettü' (تَمَتُّع) Kelimesi	25
1.1.3. Temtî' (تَمْتِيع) Kelimesi.....	26
1.1.4. İstimtâ' (اِسْتِمْتَاع) Kelimesi.....	27
2. Ehl-i Sünnetin Mut'a Nikâhına Bakışı.....	28
2.1. Ehl-i Sünnet Tefsir Kaynaklarında Mut'a Nikâhı.....	30
2.1.1. Ehl-i Sünnete Göre Mut'a Nikâhını Nesh Eden Âyetler	44
2.2. Ehl-i Sünnet Hadis Kaynaklarında Mut'a Nikâhı.....	51
2.2.1. Mut'a Nikâhına Hz. Peygamber Tarafından İzin Verilmesi	52
2.2.2. Mut'a Nikâhının Hz. Peygamber Tarafından Yasaklanması	56
2.2.3. Hz. Ömer'in Mut'a Nikâhı Hakkındaki Görüşü	61
2.2.4. İbni Abbas'ın Mut'a Nikâhı Hakkındaki Görüşü	63
2.3. Ehl-i Sünnet Fıkıh Mezheplerine Göre Mut'a Nikâhı	69
3. Şîu Caferî Mezhebinin Mut'a Nikâhına Bakışı.....	72
3.1. Caferî Mezhebinin, Nisâ Sûresi 24. Âyetini Değerlendirmesi	73
3.2. Caferî söylemin Mut'a Nikâhının Neshedilmesine Bakışı	79
3.3. Caferî Hadis Kaynaklarında Mut'a Nikâhı.....	85
3.4. Caferî Mezhebinde Mut'ayı Yasaklayan Hadislerin Değerlendirilmesi.....	95
3.5. Caferî Mezhebinde Mut'a Nikâhının Fazileti	99

3.6. Caferî Fıkhdında Mut'a Nikâhının Genel Prensipleri.....	103
3.6.1. Mut'a Nikâhının Şartları.....	104
3.6.1.1. Mut'a Nikâhında Taraflarla İlgili Şartlar.....	104
3.6.1.2. Mut'a Nikâhında İcap ve Kabul İle İlgili Şartlar	105
3.6.1.3. Mut'a Nikâhında Belirli Ücret İle İlgili Şartlar ..	105
3.6.1.4. Mut'a Nikâhında Belirli Süre İle İlgili Şartlar....	106
3.6.2. Mut'a Nikâhının Hükmî Sonuçları	107
4. Normal Evlilik İle Mut'a Evliliği Arasındaki Farklar	108
5. Günümüzde Mut'a Evliliği Uygulamasına Dair Değerlendirme.....	109
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	126

KISALTMALAR

a.s.	:	Aleyhi's-Selâm
b.	:	İbni
c.	:	Cilt
cc.	:	Celle Celâlühû
çev.	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	:	Editör
H.z.	:	Hazreti
İSAV.	:	İslami Araştırmalar Vakfı
r.a.	:	Radıyallâhü anh
r.anhâ	:	Radıyallâhü anhâ
r.h.	:	Rahimehullâh
s.	:	Sayfa
s.a.v.	:	Sallallâhu aleyhi ve sellem
sy.	:	Sayı
Thk.	:	Tahkik eden
ts.	:	Basım tarihi yok
ys.	:	Basım yeri yok
vb.	:	Ve benzeri
vd.	:	Ve diğerleri
vs.	:	Vesaire

ÖNSÖZ

İslâm'da cinsellik bakımından kadın erkek ilişkisinin meşru düzeyde gerçekleşebilmesinin yegâne şartı nikâhtır. Bugün İslâm ülkelerinde uygulanan iki tür nikâh vardır. Biri daimi olan nikâh, diğeri ise geçici mut'a nikâhıdır. Daimi nikâh, bütün Müslümanların bildiği, ittifakla uyguladığı; hükmü kitap ve sünnet ile sabit, meşru bir evlilik. Aynı bilinirlik ve ittifak, geçici nikâh mut'a için söylenemez. Zira İslâm ümmetinin tamamına yakını bu uygulamayı gayri meşru kabul etmektedir. Bu uygulama sadece Şîa mezhebinin en büyük kolu olan Caferilikte meşru bir evlilik olarak uygulanmaktadır. Caferilerin mut'ayı, daimi nikâha alternatif bir evlilik çeşidi olarak sunmaları, bu konuda bilgisi olmayan diğeri Müslümanların merakını celp etmektedir. Özellikle mut'a evliliğindeki geçicilik vasfı ve daimi nikâhta bulunan şahitlerin tanıklığı, velinin izni; erkeğin kadının mesken, giyim, nafakası gibi hususlardan sorumlu olması, tarafların birbirlerine mirasçı olmaları, ayrılığın boşama sözcükleriyle gerçekleşmesi gibi şartların mut'ada bulunmayışı kendini dindar hissedenden gençlerin dikkatini çekmektedir.

Mut'anın uygulaması çok basittir. Özetle, öncelikle kendisiyle evlenilmesi haram olmayan bir kadın bulunur. Bu kadına mut'a evliliği teklifi yapılır. Mut'anın en önemli iki şartı olan süre ve ücret, karşılıklı olarak tespit edilir. Kadının onayıyla beraber evlilik akdi gerçekleşir.

Mut'ada evli kalınacak sürenin ve ücretin üst veya alt sınırı yoktur. Sözelimi sadece bir kerelik cinsel ilişki için çok az bir ücret yeterlidir. Caferî âlimleri, mut'anın meşru bir evlilik olduğuna dair onlarca müstakil kitap yazmışlardır. Onun unutulmaya yüz tutmuş bir Peygamber sünneti olduğundan hareketle ihyasına azmetmişlerdir. Mut'anın haram olduğunu savunan âlimler ise bu evliliğin haram olduğuna dair fazla eser yazdıkları söylenemez. Onlar genelde yeri geldikçe eserlerinin bir bölümünde mut'a ile ilgili bilgiler vermişler, bazen de kısaca mut'anın Hz. Peygamber zamanında bazı savaşlarda uygulandığı, daha sonra ise yasaklandığı vurgulamışlardır. Ayrıca Ehl-i Sünnet âlimleri, bazı Rafizîlerin dışında mut'ayı helal kabul edenlerin bulunmadığını söylemişlerdir. Lakin pek önemsenmeyen Rafizîler devletler kurmuş ve günümüzde

küçümsenmeyecek kadar bir güce ulaşmışlardır. Türkiye’de özellikle Iğdır ve çevre illerde İranlı, Azeri ve Türk kadınlarla mut’a nikâhı akdetmek suretiyle ilişkileri organize eden fuhuş çetelerinin varlığı, zaman zaman basında gündeme gelmektedir. Konunun basında bu şekilde gündeme getirilmesi ise bazı dindar gençleri olumsuz olarak etkilemektedir. Bu etkilenmeden dolayı bazı dindar gençler, haram gördükleri mut’a nikâhına başvurmaktadırlar.

Mut’a nikâhı konusunda Türkçe yazılmış müstakil eser sayısı, bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır. Bu telifler içerisinde mut’anın helal olduğunu savunan Caferî bir yazar da bulunmaktadır. Hal böyle olunca araştırmamızın önemi ortaya çıkmaktadır. “Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî müfessirlere göre mut’a nikâhı” adlı araştırmamız, Caferî âlimlerinin Nisâ sûresi 24. âyetin, mut’aya cevaz veren Kur’ân âyeti olduğu iddiasıyla şekillenmiş konulu tefsir tarzında akademik bir çalışmadır. Bu çalışma, Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî mezhebinin mezkûr âyeti değerlendirmelerini esas alarak hazırlanmıştır.

Araştırmamın şekillenmesinde bana yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet Altuntaş ve değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Harun Çağlayan, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Çalışkan’a en kalbi şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Ve bu zorlu süreç esnasında benden yardımlarını esirgemeyen kıymetli eşime de ayrıca teşekkür ediyorum.

Süleyman YILMAZ

Yozgat/2017

GİRİŞ

1. Tezin Konusu

Kur'ân'ın inzali ve öncesi dönemde İran gibi Arap yarımadasına yakın coğrafyalarda, çeşitli ekstrem ve ensest özel ilişkiler mevcuttu. Bu tarz zayıf bağlara dayalı ilişkilerin aksine sağlıklı bir toplum altyapısı kurmayı hedefleyen Kur'an, evlilik gibi önemli bir müesseseyi, sağlam temellere oturtmayı amaçladığı için kimlerle evlenilemeyeceği ayrıntılarıyla açıklanmıştır. (4/22-24.)

Cahiliye ve risaletin belli dönemlerinde uzun sefer ve savaş anlarında "Mut'a Nikâhı"¹ adı verilen geçici evlilikler yapılıyordu. Kur'an'ın, bu evlilik çeşidini, daha sonraları yürürlükten kaldırıp kaldırmadığı meselesi en çok tartışılan sosyal konulardan birisi olmuştur. Çalışmada, mut'a nikâhını özellikle Kur'ân açısından ele alıp Şîi Caferî mezhebi ve Ehl-i Sünnetin bu konuya yaklaşımlarını değerlendirerek sosyo-kültürel bir olayın psiko-teolojik etkilerini ele alacağız.

Mut'a meselesi, kelim, tefsir, hadis, fıkıh vb. birçok yönden incelenmesi gereken bir konu olduğu için şu soruların cevabını bulmaya çalışacağız: Mut'ayla ilgili olduğu iddia edilen Nisâ sûresinin 24. âyeti, mut'a nikâhını yasallaştırmış mıdır? Eğer Nisâ sûresi 24. âyet, mut'a nikâhının meşruiyetini ortaya koyuyorsa; miras, talak, iddet, teaddüdü zevcât veya Müminûn sûresi 5-7 gibi âyetler mut'ayı neshetmiş midir? Bu âyetin mut'a nikâhını yasallaştırdığı kabul ediliyorsa, acaba yeni bir hüküm mü getiriyor? Yoksa toplumda var olan bir uygulamayı mı onaylıyor? Ve nihayet eğer mut'a nikâhı, Kur'ân'ın onayladığı ve hükme bağladığı bir uygulama değilse kaynağı hadislere dayalı haberler midir? Bu ve benzeri soruları cevaplandırabilmek için çalışmamızda mut'aya delil olarak ileri sürülen âyet (4/24), bahse konu olan çeşitli meseleler Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî mezhebinin tefsir, hadis ve fıkıh kitapları taranarak kavramın teolojik boyutu kurgulanmaya çalışılmıştır.

¹ Bundan sonra "Mut'a Nikâhı" çoğunlukla "Mut'a" şeklinde ifade edilecektir.

2. Tezin Amaç ve Önemi

Çalışmamızın gayesi, mut'ayla ilgili âyet ve hadislerin tespit edilmesi ve bu âyetlerle ilgili yapılan farklı yorumların karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Böylelikle hem bu konuda Şîî Caferî mezhebinin kendi görüşlerini temellendirme gayretleri, hem de Ehl-i Sünnetin bu yorumlar karşısındaki tavrı ve bu konuyla ilgili görüş ve düşünceleri tespit edilmiş olacaktır.

Bu mesele, İslâm tarihi boyunca lehte ve aleyhte çok tartışılmış ve günümüzde de güncelliğini koruyan önemli bir meseledir. İslâm âlimlerinin çoğunluğunun kesin olarak haram kabul ettiği mut'a nikâhını, Şîî Caferî mezhebi caiz, hatta sünnet olarak kabul etmektedir. Bu konuda birbiriyle uyuşmayan bir anlayışa sahip olan her iki yaklaşımda görüşlerini temellendirirken Kur'ân'dan deliller getirmiştir. Dolayısıyla ilgili âyetin (4/24) bağlamının ve ele aldığı konunun etraflı bir şekilde araştırılması, bir başka ifadeyle bu âyetin mut'a nikâhı ile ilgili olup olmadığının belirlenmesi gerek tefsir, fıkıh ve gerekse kelâmî açıdan büyük bir önem arz etmektedir.

Mut'ayla ilgili olarak geçmişte olduğu gibi günümüzde de farklı açılardan lehte ve aleyhte çeşitli yorumlara konu olan kadın ve ailenin, Müslüman toplumdaki önemine ilişkin teolojik bir bakış açısı ortaya konulması gerekmektedir. Modern dönem açısından bu durum tavsiye olmaktan çıkıp bir gereklilik halini almıştır. Çünkü insan ve yaşamına yönelik temel meselelere dair bir kültürün geliştirdiği çözümler, ilgili kültürün bir medeniyet inşasındaki yeterliliğine dair ipuçları verir. Şu halde evrensellik iddiası olan Müslüman kültürünün bunu gerçekleştirebilmesi onun özgür ve eşitlikçi bir insan algısını gerçekleştirebilmesiyle yakından ilgili olduğundan toplumun temeli olan aile anlayışını sağlam teolojik esaslara bağlama zorunluluğu bulunmaktadır.

3. Tezin Yöntem ve Planı

Çalışmada konu, öncelikle Kur'ân açısından ele alınmıştır. Ehl-i Sünnet ve Şîî Caferî mezhebinin temel kaynakları incelenmiş, âyetlere yönelik yorumlar değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca gerek Ehl-i

Sünnet gerekse Şîi Caferî kaynaklarda konuyla ilgili hadisler ve bu konuyu ele alan fihhi görüşler ayrı ayrı başlıklar altında incelenmiştir. Konuyla ilgili makaleler ve Türkçe eserlerden faydalanılmıştır.

Konunun araştırılması, her iki tarafın da kendi içinde itibar ve itimat ettiği âlimlerin eserleri esas alınarak yapılmıştır. Konunun Caferilik kanadı incelenirken özellikle Şîi Caferî müfessir Muhammed Hüseyin Tabatabâi (ö. 1402/1981)'nin "*el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân*" isimli eseri temel alınmıştır.

Konuya dair hadisler, Şîa'da en sahih ve muteber kabul edilen "Kütüb-ü Erbe'a" ismiyle meşhur dört hadis kitabı esas alınarak verilmiştir. Bu kitaplar şunlardır:

1. *el-Kâfi*,
2. *Men Lâ Yahdurühü'l-Fakîh*,
3. *Tehzîbü'l-Ahkâm*,
4. *el-İstibsâr*.

Çalışma, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslâm'da nikâh, nikâhın tanımı, meşruiyeti ve ilkeleri, İslâm'ın yasakladığı ve kabul ettiği nikâhlar hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ise mut'a kelimesinin etimolojik tahlili yapılmış ardından mut'a nikâhına temel teşkil ettiği iddia edilen âyetin Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî mezhebinin kaynaklarına göre yorumlanması ele alınmıştır.

I. BÖLÜM

İSLÂM'DA NİKÂH

1. İslâm'da Nikâh

Dünya ve ahirette huzur ve saadeti vadeden Kur'an, bunun temini için öncelikle iman etmeyi, sonrasında ise bu iman doğrultusunda salih ameller işlemeyi farz kılmıştır. Müslüman birey, aile kurarak Müslüman toplumunu oluşturur. Müslüman toplumunu oluşturan en küçük birim, ailedir. Sağlıklı bir toplum ancak sağlam ailelerden oluşur. Kuşkusuz sağlam aileler de sağlıklı evliliklerle şekillenir. İslâm'a göre bir ailenin meşru düzeyde tesis edilebilmesi ancak nikâhla mümkündür.

İslâm'da nikâh bağı, özel hayat anlamında kadın erkek ilişkisini meşrulaştırmanın yanı sıra aynı zamanda bu ilişki biçimini bir ibadete dönüştürür. Nikâh akdi ile gerçekleşen evlilikler, meşru yoldan yapılmış olduğundan Allah katında ibadet olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla İslâm'da nikâh, medeni bir muamele olmakla beraber ibadet boyutunun da olduğu sağlam bir akittir. Nikâhın ibadet olduğu konusunda bazı Şafi bilginler dışarıda tutulacak olursa ümmetin söz birliği vardır.²

Toplumsal kabullere uygun olarak yapılan nikâh sayesinde de topluma karşı olan sorumluluklar yerine getirilmiş olur.³

Allah, Müslümanlara evlenmeyi, imkânı olmayanları da evlendirmeyi Kur'an'da dile getirmiştir.⁴ Hz. Peygamber de Müslümanları evlilik konusunda teşvik etmiştir. Peygamberimiz kişinin eşiyle birlikte olmasını bile bir hadisinde sadaka olarak nitelemiştir. Sahâbenin şaşırarak: “*Yâ Resûlellâh! İnsan şehvetini giderirken bu nasıl sadaka/sevap olur?*” diye sormaları üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

² Hüseyin Esen, “Kolaylık Açısından İslâm'da Nikâh”, Dinlerde Nikâh, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, İzmir 06-08 Nisan 2012, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul 2012, s. 58.

³ Esen, “Kolaylık Açısından İslâm'da Nikâh”, s. 58-59.

⁴ İlgili âyet için bkz. 24/Nûr, 32.

"(Eğer bir kişi cinsel ilişkisini) Haram yolla yapsaydı günahkâr olmayacak mıydı? (Dolayısıyla bu ilişkiyi) Helalinden yapınca da sevap/ecir olur."⁵

2. Nikâhın Tanımı, Meşruiyeti ve İlkeleri

Nikâh kelimesinin Arapça'da sözlük anlamı cinsel temas, bir şeyin bir şeye eklenmesi ve katılması anlamına gelmektedir. Örneğin birbirlerine doğru eğilerek dalları içiçe girmiş ağaçlar için "تناكحت الاشجار" "Ağaçlar birbirlerine nikâhlandı" denilir. Nikâh kelimesinin lafzî olarak hakiki manası bu olmakla beraber bu kelime mecazen "nikâh akdi" manasında da kullanılır.⁶

Fıkıh terimi olarak nikâh, şer'an aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akdi ve bu yolla eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisini ifade eder.⁷

Nikâhın meşruiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. İslâm, evlilik ve aile kurma yoluyla toplumsal düzenin hukuk temelli tesisine verdiği önemden dolayı nikâha o kadar önem vermiştir ki Kur'ân'da bu kelime türevleriyle beraber 22 yerde geçmektedir.⁸ Bu âyetlerde nikâh hakkında bir takım emir, yasak veya tavsiyeler yapılmaktadır. Örneğin evlenmenin meşruiyetine dair Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır:

"وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى الْمَنكُومِ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعْزِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ"⁹
müminler! İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyelerinizden de evlenmeye müsait durumda bulunanları evlendirin. Evliliğe hazırlananlar eğer yoksul iseler bilsinler ki Allah (evlilik vesilesiyle) lütfedip ihtiyaçlarını giderir.

⁵ Ebü'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî, *Sahîh-u Müslim*, Birinci Basım, Dâru'l-Hadîs, Beyrut 1991, "Zekât", 16.

⁶ Râgıp el-İsfehânî, *Müfredât Elfâzi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kalem, İkinci Basım, Dimeşk 2002, s. 823; İbni Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Thk. Abdullah Ali el-Kebîr, vd.) Dâru'l-Ma'ârif, Kahire ts., VI/4537; Abdurrahmân Cezûrî, *Kitâbü'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbe'a*, İkinci Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, IV/7; Fahrettin Atar, "Nikâh" *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII/112.

⁷ Atar, "Nikâh" *DİA*, XXXIII/112.

⁸ Osman Eskicioğlu, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Nikâh", Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı Dinlerde Nikâh, İzmir 06-08 Nisan 2012, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı*, İstanbul 2012, s. 124.

Allah müminlere karşı çok lütufkâr olduğu gibi onların ihtiyaçlarını ve lütfuna layık olanları da çok iyi bilir.”⁹

Nikâhın meşruiyetine dair Hz. Peygamber bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır:

"يا معشر الشباب ! من استطاع منكم الباءة فليتزوج. فإنه أغض للبصر، وأحصن للفرج. ومن لم يستطع فعليه بالصوم.
" *Ey geçler topluluğu! Sizden kimin evlilik yükümlerine gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik gözü ve ırzı harama karşı en iyi şekilde korur. Kimin evlenmeye gücü yetmezse (o da) oruca devam etsin. Çünkü oruç onun için (zinaya düşmemek için) bir kalkandır.”¹⁰*

Naslar, sahih bir nikâhın keyfiyetine dair birtakım ilkeler getirmiştir. Nikâhsız birlikteliklerin haram oluşu, nikâhta devamlılığın esas olması, nikâhın şenlikle ilan edilip gizlenmemesi, huzurlu bir ailenin kurulması, aile bireylerine bir takım sorumlulukların yüklenmesi, iyi geçinmenin hedeflenmesi, boşanmanın son çare oluşu bu ilkelerden bazılarıdır.

Evensel bir din olan İslâm, kıyamete kadar yürürlükte kalacak olan sahih nikâhı inananlar için meşru ve helal kılmış, Kur’ân’a ve sünnete ters düşen diğer uygulamaları haram kılıp yürürlükten kaldırmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması ve toplum düzenine ve kültürel zihne verdiği zararın bilinmesi açısından İslâm’ın ilk zamanlarında bazı insanlar tarafından uygulanan fakat İslâm’ın yasakladığı nikâhların anlatılması yararlı olacaktır.

3. İslâm’ın Yasakladığı Nikâhlar

Mut’a nikâhını daha iyi anlayabilmemiz için İslâm öncesi ve İslâm’ın bidayetindeki nikâhları gözden geçirmemiz gerekir. Zira ilk insan ve ilk Peygamber olan Hz. Âdem’den son Peygamber’e kadar bütün peygamberler Allah’ın meşru kıldığı nikâhı tebliğ etmelerine rağmen, insanlar zamanla ahlaka mugâyir alternatif birçok evlilik türü ihdas edip, gayri ahlaki ilişkilere tevessül etmişlerdir. Neticede son din olan İslâm, ilk zamandan beri var olan ve bütün Peygamberlerin tebliğ ettiği sahih nikâhı isbat, diğer bütün gayri ahlaki evlilik ve ilişkileri kıyamete kadar iptal etmiştir.

⁹ 24/Nûr, 32.

¹⁰ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Sahîh-u Buhârî*, Birinci Basım, el-Mektebetü’s-Selefiyye, Kahire, ts., “Nikâh”, 2; Müslim, “Nikâh”, 1.

Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk (ö. 58/678) kanalıyla gelen bir rivayette cahiliye devrinde dört çeşit nikâhın olduğu anlatılmaktadır.¹¹ Âlimler, başka rivayetleri de göz önünde bulundurarak cahiliye döneminde yedi çeşit nikâhın yürürlükte olduğunu belirtmektedirler.¹² Bununla beraber farklı kaynaklarda cahiliye dönemindeki nikâhların sayısı daha fazla olarak verilmektedir.¹³ O dönemde yürürlükte olan nikâh çeşitlerinden birisi de İslâm'ın kabul ettiği ve günümüzde de Müslümanlar arasında uygulanan ve süreklilik niteliği taşıyan sahih nikâhtır. Önce İslâm'ın yürürlükten kaldırdığı nikâhları sırasıyla açıklayıp ardından İslâm'ın onayladığı doğru nikâhı zikredeceğiz.

3.1. İstibzâ' Nikâhı (استبضاع)

Luğavi açıdan بضع/budu' kelimesinden türeyen istibzâ' (استبضاع) kelimesi, lafzî olarak kazanç elde etme, faydalanma gibi anlamlara gelmektedir.¹⁴ Bu kelime ıstılahi olarak evli bir kadının hayız hali bittiğinde kocasının izniyle soylu bir çocuğa sahip olmak için soylu bir erkekle cinsel ilişkide bulunması manasına gelmektedir.¹⁵

Bu nikâhı Hz. Âişe, şöyle açıklamaktadır:

"و نكاح آخر كان الرجل يقول لامراته إذا طهرت من طمئتها أرسلني إلي فلان فاستبضعي منه و يعتزلها زوجها و لا يمسه أبدا حتي يتبين حملها من ذلك الرجل الذي تستبضع منه فإذا تبين حملها أصابها زوجها إذا أحب وانما يفعل ذلك رغبة في
Bir adam eşine hayızdan temizlenince şöyle derdi: filancaya git çocuk edin. Bu kadının ilişkiye girdiği adamdan hamile

¹¹ Buhârî, "Nikâh", 36; Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Beytül-Efkârî'd-Devliyye, ys. ts., "Nikâh", 33; İbrahim Kâfi Dönmez, "Müt'a", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII/174-180.

¹² Ahmed b. Ali İbni Hacer el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî* Birinci Basım, Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, Riyad 2001, XI/75.

¹³ Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-'Arab Kable'l-İslâm*, Dâru's-Sekafî, ys, 2001, VIII/220; Mahmud Şükrî el-Âlûsî, *Bülûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-'Arab*, Neşreden: Muhammed Behcet el-Eserî, Beyrut, ts., II/3-5; Mustafa Öztürk, *Cähiliyeden İslamiyete Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, 2013 Ankara, s. 25-42; Mehmet Altuntaş, "Cähiliye Dönemi Evlilikleri Ve Muallaka Şiirlerinde Anlatılan Hayatın Kur'ân Açısından Değerlendirilmesi", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/5 Winter Ankara 2016, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9354>, p. 52-58.

¹⁴ İbni Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut 1996, I/426.

¹⁵ Muhammed Ravvâs Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lügati'l-Fukahâ*, İkinci Basım, Dâru'n-Neffâs, Beyrut 2006, s. 37.

kaldığı anlaşılınca kadar kocası onunla ilişkiye girmezdi. Hamile kaldığı anlaşılınca kocası isterse eşiyle ilişkiye girerdi. Bunu soylu bir çocuğa sahip olmak için yapardı. İşte bu nikâh istibzâ‘ nikâhıdır.”¹⁶

Kur’ân, cahiliyye döneminde mevcut olan bu çirkin nikâhı haram kılmış ve evli bir kadının (muhsanâtın) ikinci bir erkekle ilişkiye girmesini zina saymıştır.¹⁷

3.2. On Kişiden Az Erkeğin, Tek Kadınla Nikâhlanması

Hiz. Âişe kanalıyla gelen rivayetin ortaya koyduğu cahiliye nikâhlarından birisi de on kişiden az erkeğin, tek kadınla nikâhlanması şeklinde olurdu. Hiz. Âişe bu nikâhı şöyle açıklamaktadır:

"و نكاح آخر يجتمع الرهط ما دون العشرة فيدخلون علي المرأة كلهم يصيبها فإذا حملت و وضعت و مر ليال بعد أن تضع حملها أرسلت اليهم فلم يستطع رجل منهم أن يمتنع حتي يجتمعوا عندها تقول لهم قد عرفتم الذي كان من أمركم و قد ولدت فهو ابنك يا فلان تسمي من احبت باسمه فيلحق به ولدها لا يستطيع أن يمتنع منه الرجل" *Araplar arasındaki bir başka nikâh da on kişiden az erkeğin aynı kadınla ilişkiye girmesi şeklinde olurdu. Bu kadın hamile kalıp çocuğunu doğurduğunda kendisiyle ilişkiye giren erkeklere haber gönderirdi. İlişkiye girdiği erkeklerin hiçbiri bu kadının evinde bir araya gelmekten çekinmezlerdi. Adamlar kadının evinde toplanınca kadın onlara: "Yaptığınız işin sonucunda ortaya çıkan şeyi biliyorsunuz. İşte ben bu çocuğu doğurdum. Çocuk senin oğlundur, ey filan" derdi. Kadın istediği kişinin adıyla çocuğunu isimlendirirdi. Böylece kadın çocuğu bu kişinin nesebine ilhak ederdi. Adam da bu çocuğu evlat edinmekten kaçınmazdı.”¹⁸*

Bu uygulamanın adı nikâh olsa da gerçekte zina olduğu aşikârdır. Bu uygulama neticesinde toplumda nesebi belirsiz çocukların artmasıyla bu nikâhın ileride birtakım problemlere sebep olacağı ortadadır. Câhiliye döneminde bu şekilde doğan çocuklara Kur’ân’da şu âyette işaret

¹⁶ Buhârî, "Nikâh", 36; Ebû Dâvûd, "Nikâh", 33.

¹⁷ 4/Nisâ, 24.

¹⁸ Buhârî, "Nikâh", 36.

edilmektedir: "بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ /Kaba ve soysuz/zina mahsulü kişiye boyun eğme."¹⁹

Bu nikâh da evli bir kadının ikinci ve daha başka erkeklerle evlenmesinin haram olduğunu bildiren: "Kadınlardan evli olanlarla da nikâhlanmanız haram kılındı."²⁰ âyetiyle kaldırılmıştır.

3.3. Birçok Erkeğin, Tek Kadınlıkla Nikâhlanması

Hiz. Âişe rivayetinin ifade ettiği dört çeşit nikâhtan üçüncüsü birçok erkeğin, tek kadınlıkla nikâhlanması şeklinde olurdu. Hiz. Âişe, bu nikâhı şöyle tarif etmektedir:

"يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرَ فَيَدْخُلُونَ عَلَيَّ الْمَرْأَةَ لَا تَمْتَنِعُ مِنْ جَاءِهَا وَ هُنَّ الْبَغَايَا كُنَّ يَنْصِبْنَ عَلَيَّ أَبْوَابَهُنَّ رَايَاتٍ تَكُونُ عَلَمَا فَمِنْ أَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ فَإِذَا حَمَلَتْ إِحْدَاهُنَّ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جَمَعُوا لَهَا وَدَعَا لَهُمُ الْقَافَةُ ثُمَّ أَحْلَقُوا وَلَدَهَا بِالَّذِي يَرُونَ فَالْتَاطَتْ بِهِ"
"Birçok erkek bir araya gelir, bir kadınlıkla ilişkide bulunurlardı. O kadın kendisine gelenlerin hiçbirinden kaçınmazdı. Bunlar zinakâr (bağayâ) kadınlardı. Kapılarının üzerine bir işaret (alem) olan bayraklar (râyât) dikerlerdi. Kim bu kadınları arzularsa onlarla beraber olurdu. Onlardan biri hamile kalır ve çocuğunu doğurursa (ona gelenler) kendisi için toplanırlar. Kendilerine bir kâif (ilm-i kıyâfe âlimi) çağırırlar, sonra o kadının çocuğunu, uygun gördüklerine ilhak ederlerdi."²¹

Bu kadınları günümüzdeki hayat kadınlarından ayıran fark, çocuk doğunca ilişkiye girdikleri erkeklerin şekline ve şemaline bakıp nesebin kime ait olduğunu anlayan bir kâifin öncülüğünde, çocuğun en çok benzeyene nispet edilmesidir. Bu ilişkilerin de açık bir şekilde zina olduğu ortadadır.

Hiz. Âişe, bu üç nikâhı haber verip tarif ettikten sonra, rivayetinin sonunda sahih nikâhla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

"فَلَمَّا بَعَثَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ بِالْحَقِّ هَدَمَ نِكَاحَ الْجَاهِلِيَّةِ كُلَّهُ إِلَّا نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمِ."
sallallâhu aleyhi ve sellem hakla gönderilince, bütün cahiliye nikâhlarını

¹⁹ 68/Kalem, 13.

²⁰ 4/Nisâ, 24.

²¹ Buhârî, "Nikâh", 36.

ortadan kaldırdı. Ancak bu günkü insanların (Müslümanların) nikâhı hariç.”²²

3.4. Hıdn Nikâhı (الحدن)

Bu uygulama, cahiliye döneminde kadınların, özellikle cariyelerin erkeklerle gizli dost edinmeleri şeklinde gerçekleşen bir nikâhtı. Bu haram uygulamaya Kur’ân iki yerde işaret etmektedir: Birincisi Nisâ sûresi 25. âyettir. Bu uygulamayı yapan kadınlar hakkında “gizli dost edinen kadınlar” tabiri kullanılır. Allah, hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen Müslüman erkeklere müsâfihât (zinakâr) olan cariyelerle değil, muhsanât (iffetli, namuslu) cariyelerle nikâh yapmalarını emretmektedir. Bu konu Kur’ân’da şöyle ifade edilmektedir:

"وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْنَ بِغَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ حَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ يَصْرِفُوهُنَّ عَلَى الْمَرْغُوبِ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ"

İçinizden hür, mümin kadınlarla evlilik masrafını karşılayabilecek düzeyde mali gücü bulunmayanlar, mümin cariyelerinizle evlenebilirler. Allah, sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları hâlinde, sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, mehirlerini de güzelce verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır. Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”²³

Âyetten de anlaşıldığı gibi bu uygulama, vahiy devam ederken yani İslâm’ın bidayetinde de var olan bir uygulamadır. Âyet, Müslümanları uyarıcı niteliktedir. Âyette gizli dost edinme şeklinde ifade edilen bu ilişki, günümüzde metres hayatı olarak isimlendirilmektedir.²⁴

²² Buhârî, “Nikâh”, 36.

²³ 4/Nisâ, 25.

²⁴ Murat Sarıçık, “Cahiliye Nikâhı Mut‘a ve Diğer Cahiliye Nikâhları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy., 3, ys. 1996, s. 66.

Âyette bu uygulamanın, cariyelere (kadın kölelere) isnat edilmesi, o dönemde bu türlü gizli ilişkilerin genellikle onlar tarafından yapılıyor olmasındandır. Âyet, bu cariyelerin evlendikleri halde eski adetlerine geri dönüp fuhuş yapmaları durumunda cezalarının hür kadınların cezalarının yarısı kadar uygulanması gerektiğini haber vermektedir.

Mâide sûresi 5. âyetinde de erkek Müslümanlara hitap edilmektedir. Onlara kadınları gizli dost edinmeden, zinaya bulaşmadan, mehirlerini vermek suretiyle nikâhlamaları emredilmektedir:

"وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ
Hür mümin /مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَحْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ"
kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilenlerin hür kadınları, namusunuzu muhafaza etmek, zina etmemek, gizli dost tutmamak, kendilerine mehirlerini verip nikâhlamak şartıyla size helaldir. Her kim şeriatın hükümlerini tanımazsa, bütün yaptıkları boşa gitmiştir. O, ahirette zarara uğrayacaklardan olacaktır."²⁵

Cahiliye Arapları, zinanın aşikâr bir şekilde yapılmasını ayıp karşılardı. Bunun yanında gizli dost edinme şeklindeki kadın-erkek ilişkilerini ise ayıp olarak görmezlerdi. Kur'ân, zinanın gizli-aşikâr her iki türünü de haram kılmıştır. Bu hususta: "وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطُنَ"
/Fuhuşların açığına da, gizli olanınada da yaklaşmayın!" âyeti nâzil olmuştur.²⁶ Böylece gerek erkeklerin gerekse kadınların gizli dost edinme şeklindeki metres hayatı, İslâm tarafından zina kabul edilmiş ve yasaklanmıştır.²⁷

Günümüzde ne yazık ki çoğu film ve dizilerde, cahiliye dönemindeki ahlaksızlıkları aratmayan senaryolar canlandırılıp bu çirkin ilişkiler, sanat adı altında Müslümanlara pazarlanmaktadır. Geçmişle kıyaslandığında cahiliye döneminde bile yaygın olmayan bu tür gayri meşru ilişkiler

²⁵ 5/Mâide, 5.

²⁶ 6/Enâm, 151.

²⁷ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vil-i Âyi'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Kahire 2001, VI/603; Muhammed er-Râzî Fahreddîn, *Tefsîru'l-Kebîr*, Birinci Basım, Dâru'l-Fıkr, ys. 1981, X/65; Ebû Abdullâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2006, VI/136.

geçmişe rahmet okutturacak niteliktedir. Nitekim cahiliye dönemindeki özellikle hür ve asil kadınların bu tür beraberliklerden kaçındıkları bir vakıadır.²⁸

3.5. Bedel Nikâhı (البدل)

Cahiliye dönemi uygulamalarından biri olan bu nikâh, iki erkeğin hanımlarını karşılıklı değiştirmek şeklinde yaptıkları bir evlilikti. Bu evlilikte kadınlar birbirlerinin bedeli sayıldığı için ayrıca mehir verilmezdi. Ancak değiştirmede biri diğerine aldığı kadının üzerine ayrıca para verebilirdi.²⁹

3.6. Mut‘a Nikâhı (المتعة)

Mut‘a evliliğini bu bölümde zikretmemizin sebebi, bu uygulamanın yürürlükten kaldırıldığına dair İslâm âlimlerinin ekserisinin ittifak etmiş olmasıdır. Ancak Şîf Caferî mezhebi âlimleri bu evlilik türünün haram kılındığını kabul etmezler.³⁰ Bir de bu bölümde zikretmemizin faydası, uygulamanın üç ayrı dönemdeki farklılıklarını ortaya koymak içindir. Bu dönemler:

- 1- Mut‘a evliliğinin risaletten önceki cahiliye döneminde uygulanışı.
- 2- Mut‘a evliliğinin Hz. Peygamber’in izniyle bir dönem uygulanışı.
- 3- Mut‘a evliliğinin Hz. Peygamber’den sonraki dönemde uygulanışı.

Mut‘a nikâhı, aralarında dinen evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının, erkeğin kadına vereceği bir bedel karşılığında belirli bir süre karı-koca hayatı yaşamalarını ifade eder.³¹ Bu nikâhın cahiliye devrinde uygulamada olduğu, oradan da İslâm’a intikal ettiği hususunda ihtilaf yoktur.³²

Cahiliye devrinde muvakkat (zamanla kayıtlı, geçici) evlilikler yapılmaktaydı. Buna da mut‘a nikâhı denilirdi. Bu nikâhın uygulanması

²⁸ Adnan Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh”, Diyanet İlmi Dergi, ys. 2013, XXXIX/40.

²⁹ Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh”, XXXIX/40.

³⁰ Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/174.

³¹ Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/174.

³² Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/174; Mustafa Öztürk, “Sünni ve Şii Kaynaklarda Mut‘a Nikâhı Tartışması”, *İslâmiyât*, ys. 2005, cilt, VIII, sy. 3, s. 96.

hususunda aile büyüklerinin (velinin) iznine ihtiyaç duyulmazdı. Özellikle yabancı beldelere giden erkeklerin oradaki kadınlarla yaptıkları bu tür nikâh, bir yandan eşyalarını koyabilecekleri ve geçici olarak ikamet edecekleri bir yer edinmelerini, öte yandan bu süre içinde karı-koca hayatı yaşamalarını mümkün kılıyordu.³³ Bu nikâhı yapan kadın, kendi aile topluluğu içinde kalır, kocasına bir mızrakla bir çadır verirdi. Bu şekilde erkek karısının kabilesinin yanında kaldığı müddetçe onların bir ferdi sayılırdı. Onlarla hareket ederdi. Kadın mut‘aya son vermek istediği zaman çadırın kapısını bulunduğu yönün tersine çevirir, koca da bunu görünce kendi kabilesine dönerdi. Bu geçici nikâhtan eğer çocuk olursa kadına ait olurdu. “Falanca kadının çocuğu” diye çağrılırdı.³⁴

Cahiliye dönemindeki mut‘a nikâhı, Hz. Peygamber dönemindeki uygulamaya şeklen benzemekle birlikte bazı önemli farklılıkları da bulunmaktadır. Yukarıdaki açıklamadan da anlaşılacağı üzere Cahiliye dönemindeki mut‘a evliliğinde belli bir süre zikredilmemesi, çoğunlukla kadının istediğinde belli bir işaretle, mesela çadırının kapısının yönünü değiştirmesi veya diktiği direği kaldırmasıyla son bulması gibi uygulamalar, İslâm dönemindeki uygulamadan ayrıldığı noktalarıdır.³⁵

Cahiliye döneminde mut‘anın yaygın olmadığı ve toplumun saygın kadınlarının bu tür evlilikler yapmadıkları bilinmektedir. Arapları mut‘a nikâhı yapmaya iten sebepler arasında uzun süre devam eden yolculuklar, savaşlar ve göçebe hayatı zikredilebilir. Kişi, kendi kabilesi içinde mut‘a yapamazdı. Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse mut‘a nikâhı, mukim/yerleşik insanların uyguladıkları bir nikâh şekli değildi. Mut‘a evliliği sonucu doğan çocuklar, genellikle annelerine nispet edilirdi. Bunun sebebi, babanın evlilik sona erdikten sonra memleketine gitmesi ve çocukların annelerinin yanında kalmasından dolayıdır.³⁶

Risaletin belli dönemlerinde de varlığını sürdüren mut‘a nikâhı, bazı özel şartlarda bazı gazvelerde (Mekke’nin fethi, Evtas (Huneyn gazvesi)

³³ Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/174.

³⁴ Sarcık, “Cahiliye Nikâhı Mut‘a ve Diğer Cahiliye Nikâhları”, s. 41-42.

³⁵ Salim Öğüt, “en-Nisa 24 Âyeti Hangi Konuyu Düzenlemektedir: Mut‘a Nikâhını mı Yoksa Normal Nikâhı mı?”, *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. I, ys. 2002, s. 50.

³⁶ Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh”, XXXIX/38.

yılında) Hz. Peygamber'in izniyle de uygulanmıştır. Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Hz. Peygamber döneminde mut'a nikâhı, daimi nikâhta olduğu gibi veli izniyle ve şahitler huzurunda yapılıyordu.³⁷ Ayrıca bu uygulamanın zarurete binaen bir ruhsat olarak uygulandığı kabul edilmektedir. Bazı rivayetler, bu zaruretlerin neler olduğunu ifade etmiştir.³⁸ Özetle söylemek gerekirse bu zaruretler, uzun sefer ve savaş durumunda iken kadınlardan uzak kalma ve güvenlik endişesi gibi hallerdir. Rivayetler bu ruhsatın genel bir durum değil yolculukta iken sadece zorunlu hallerle sınırlı olduğuna işaret etmektedir. Rivayetler, mut'a evliliğinin cinsî ihtiyaçların yanında emniyet eksenli bir gerekçe ile de yapıldığını ifade etmektedir. İslâm âlimlerinin cumhûruna göre mut'a, tedrici olarak yürürlükten kaldırılmış ve kıyamete kadar haram kılınmıştır. Mut'a, Şîa'nın en büyük kolu olan Caferilikte mubah sayılmakta, hatta meşruiyeti mezhebin temel hükümleri arasında sayılarak inanç esaslarıyla irtibatlandırılmaktadır.³⁹

Caferî mezhebinde uygulanan mut'a evliliğini, diğer iki dönemdeki mut'a uygulamalarından ayıran en büyük özellik, mukim (memlekette) iken ve zaruret yokken yapılmasıdır. Caferî mezhebinde uygulanan mut'a evliliğini son bölümde ayrıca zikredeceğiz.

3.7. Makt Nikâhı (المقت)

Kur'ân'ın yasakladığı bir diğer cahiliye uygulaması da makt nikâhıdır. Makt (المقت) çirkin iş yapan kimseye karşı duyulan şiddetli buğz anlamına gelmektedir.⁴⁰ Araplar kişinin, babasının hanımıyla (üvey anneleriyle) yaptığı evliliğe nikâhu'l-makt (buğz nikâhı) derlerdi.⁴¹ Yüce Allah bu çirkin nikâhı, Nisâ sûresi 22. âyetiyle yasaklamıştır.

³⁷ Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/174; Demircan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh", XXXIX/38.

³⁸ Ebû Bekr Ahmet b. el-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Üçüncü Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2002, "Nikâh", VII/337; Muhammed b. Alî b. Muhammed Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr min Esrâri Münteka'l-Ahbâr*, (Thk. Ebû Mu'âz Târik b. Avdullâh b. Muhammed), Birinci Baskı, Dâru İbni Kayyim, Riyad 2004, VII/597-598.

³⁹ Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/174.

⁴⁰ İsfehânî, *Müfredât*, s. 776; İbni Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VI/4242; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/173.

⁴¹ İsfehânî, *Müfredât*, s. 776; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/173.

ولا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا"
evlendikleri kadınlarla evlenmeyin. Geçmişte (cahiliye döneminde) olanlar
artık geçmiştir. Çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, (bu tür bir evlilik) ne
kötü yoldu!"⁴²

Bu âyetin nüzül sebebi hakkında şöyle bir rivayet bulunmaktadır:
Ensar'ın salihlerinden olan Ebû Kays b. Eslet (ö. 1/623) vefat edince oğlu
Kays, babasının hanımıyla evlenmek istedi. Kadın: "Ben seni evladım
olarak görüyorum gidip Resûlullâh'a soracağım" dedi. Resûlullâh'a geldi
ve durumu anlattı. Bunun üzerine Yüce Allah:

ولا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ"
âyetini indirdi.⁴³ Bu âyetle beraber cahiliye döneminde mevcut olan nikâh'ı-
makt, yani üvey anne ile evlenme uygulaması tamamen yasaklanmıştır.⁴⁴

3.8. Şigâr Nikâhı (الشغار)

Günümüzde "berdel evliliği" olarak da adlandırılan Şigâr nikâhı, Hz.
Peygamber tarafından yasaklanan nikâhlardandı. Sözlükte "kaldırmak, boş
ve tenha olmak" anlamlarına da gelen şigâr kelimesi, câhiliye döneminde iki
erkeğin -kızları ve kız kardeşleri gibi- velâyetleri altında bulunan kadınları,
karşılıklı olarak mehirsiz alıp vermek suretiyle yaptıkları nikâh akdini ifade
etmektedir.⁴⁵ Daha açık ifadeyle söylemek gerekirse bu uygulama için
Araplardan iki adam bir araya gelir, biri diğerine şöyle derdi: "Kızını veya
kız kardeşini bana zevce olarak ver, ben de buna karşılık kızımı veya kız
kardeşimi sana zevce olarak vereyim." Muhatapı bu teklifi kabul edince
artık kadına bir mehir takdir edilmez ve kadınlar arasında karşılıklı
mübâdele gerçekleşirdi.⁴⁶ Şartlı ve mehirsiz olarak yapılan bu cahiliye
nikâhını Hz. Peygamber yasaklamış ve konuyla ilgili şöyle buyurmuştur:

⁴² 4/Nisâ, 22.

⁴³ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/171.

⁴⁴ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/548-549; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, X/18; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/170; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/261.

⁴⁵ İbni Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, IV/2284; Hasan Güleç, "Şigâr", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX/142.

⁴⁶ Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lügat*, s. 235.

عن ابن عمر رضي الله عنهما "أن رسول الله صلى الله عليه و سلم نهى عن الشغار و الشغار أن يزوج الرجل ابنته على أن
"Abdullah b. Ömer b. Hattâb (ö. 73/693)'dan rivayetle, o şöyle buyurdu: "*Resûlullâh (s.a.v.) şigârı (şigâr evliliğini) yasakladı. Şigâr: Bir adamın, başka birinin kızını kendisiyle evlendirmesi karşılığında kendi kızını onunla evlendirmesidir. Böylece aralarında mehir söz konusu olmazdı.*"⁴⁷

Hanefî mezhebine göre bu nikâh akdi geçerli olmakla beraber öne sürülen şart geçersizdir. Akit esnasında mehir zikredilmediği için her iki kadına hakkı olan mehr-i misil takdir edilir. Böylece bu nikâh, şigâr evliliği olmaktan çıkar. Şigâr evliliği, Mâlik b. Enes (ö. 179/795), Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî (ö. 204/820) ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855)'e göre batıldır.⁴⁸

Şigâr evliliğinin sebep olduğu en büyük sakınca, kadınların mehir hakkının ortadan kaldırılmış olmasıdır. Kadınlar, cahiliye döneminde pek çok haktan yoksundular. Kadınların velileri, onları bir mal gibi görürdü. Eğer onları evlendirirlerse mehri kadına vermek yerine kendileri alırlardı. İslâm dini, kadınlara yönelik uygulanan bu zulmü ortadan kaldırmış, kadına evlendiğinde kocası tarafından mehir adı altında bir mal verilmesini farz kılmıştır.⁴⁹ Böylece kadın, mehir yoluyla ekonomik açıdan güvence altına alınmıştır. Yüce Allah mehir hakkında şöyle buyurmaktadır:

وَأْتُوا نِسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا
Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin. Eğer onlar gönül rızasıyla size bir şey bağışarlarsa onu afiyetle yiyin."⁵⁰

Kocaları tarafından eşlerine bir vecibe olarak verilen mehirlerin, kadınların kendi rızalarıyla vermeleri hariç hiçbir şekilde geri alınamaz. Yüce Allah Kur'ân'da kadınlara verilen mehrin geri alınamayacağı hakkında şöyle buyurmaktadır:

⁴⁷ Buhârî, "Nikâh", 28.

⁴⁸ Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Birinci Basım, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1980, V/679-680.

⁴⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/382; Cârullâh Ebü'l Kâsım Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Mektebetü'l-'Ubeykân, Birinci Basım, Riyat 1998, II/17-18; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, IX/186; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/381-382.

⁵⁰ 4/Nisâ, 4.

"وَأَنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَيْهِنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ
Eğer bir eşi bırakıp da yerine diğer bir eş almak isterseniz, öncekine yüklerle mehir vermiş de bulursanız, ondan bir şey geri almayın. O malı bir iftira ve açık bir günah isnadı yaparak geri alır mısınız? Vaktiyle siz birbirinizle haşır-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!"⁵¹

Kur'ân, kadının mehrine el konulmamasını ve verilen mehirlerin hileli yollara başvurup geri alınmamasını bu âyetlerle kesin bir dille ifade etmiştir.

3.9. İki Kız Kardeşle Aynı Anda Nikâh

Cahiliye döneminde bir erkek, aynı anda iki kız kardeşle evlenebiliyordu.⁵² Ancak bu uygulamanın cahiliye döneminde hoş karşılanmadığı ifade edilmektedir.⁵³ Bu yasakla ilgili Kur'ân şöyle demektedir:

"وَإِنْ كَانَتَا أُخْتَيْنِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِى الْبَيْتِ إِذْ يَخْتَصِمَانِ يَوْمَ تَكُونُ الْكُلُوبُ حَمًّا ذَلِيلًا
İki kız kardeşi aynı anda nikâhlamanız size haram kılındı. Ancak geçen geçmiştir. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir."⁵⁴

Ayrıca İslâm, kadınların halalarıyla ya da teyzeleriyle aynı anda nikâh altında tutulmasını da yasaklamıştır. Hz. Peygamber: "Kadın, halasının ve teyzesinin üzerine nikâhlanamaz"⁵⁵ buyurmuştur.

4. İslâm'ın Onayladığı Nikâh

İslâm öncesi cahiliye devrinde yaygın olarak uygulanan bir nikâh vardı ki bu evlilik türü, Hz. Peygamber'in de gerçekleştirdiği nikâhtır. Hz. Âişe, cahiliye döneminde yaygın şekilde uygulanan bu nikâh hakkında şöyle demektedir:

"كَانَ النِّكَاحُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ عَلَى أَرْبَعَةِ أَنْحَاءٍ فَبِكَاحٍ مِنْهَا نِكَاحُ النَّاسِ الْيَوْمَ يُخْطَبُ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ وَلَيْسَ لَهُ أَنْ يَخْتَصِمَ إِلَى الرَّجُلِ وَكَانَ يُصَدِّقُهَا ثُمَّ
Muhakkak cahiliyede dört nikâh türü vardı. O nikâhlardan biri bu

⁵¹ 4/Nisâ, 20-21.

⁵² Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/561; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/197.

⁵³ Demircan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh", XXXIX/37.

⁵⁴ 2/Bakara, 23.

⁵⁵ Müslim "Nikâh", 37.

günkü halkın (Müslümanların) nikâhı idi. Bir kişi, bir adamın velisi bulunduğu kadına veya kızına dünürcü olur. Kadına mehir verir ve onu nikâhlardı.”⁵⁶

Bu rivayetten de anlaşıldığına göre bir adam, kendisi için uygun eş adayını bulduğunda o kadına dünürcü olurdu. Kadına verilmesi gereken belli bir mehir üzerinde anlaşılır ve karşılıklı rıza ile nikâhları kısıldı. Bu nikâhı İslâm onaylamış ve sağlam temellere oturtmuştur.⁵⁷ Bu nikâhın esaslarını kısaca zikrederim:

1. Evlenecek kişiler, evlenmeleri haram kılınmış kişilerden olmamalı.
2. Evlilik duyurulmalı. Kadın-erkek, iki şahidin önünde nikâh akdi kelimelerini (icap-kabul) söylemeli.
3. Kadının hakkı olan mehir, kadına verilmeli.
4. Erkeğin, eşinin mesken ve giyim gibi ihtiyaçlarını karşılamalı.
5. Erkeğin, dörtten fazla kadınla evlenmesinin yasak olması.
6. Eşler arasında miras hukukunun bulunması.
7. Evliliğin sıhhati açısından ilk evlilikte kızın babasının (velisinin) rızası alınmalı.
8. Evliliğin müddeti hayat boyudur, daimidir. Geçici müddetle nikâh kısıllamaz.⁵⁸

Cahiliye döneminde yasak olduğu halde İslâmiyetin onay verdiği bir diğer evlilikte kişinin, evlatlığının eski eşiyle evlenmesidir. Cahiliye Arapları, evlat edindikleri kişileri öz çocukları gibi kabul ederlerdi. Bu nedenle de onların eşlerini öz çocuklarının eşleri gibi görürlerdi. Evlatlıklarla ilgili bu uygulama, Hz. Peygamber’in Yüce Allah’ın emriyle evlatlığı Zeyd b. Hârise (ö. 8/629)’nin boşadığı eşi Zeyneb bint Cahş (ö.

⁵⁶ Buhârî, “Nikâh”, 36.

⁵⁷ Sarıçık, “Cahiliye Nikâhı Mut’a ve Diğer Cahiliye Nikâhları”, s. 54-55.

⁵⁸ Mûsâ Müsevî, *eş-Şîa ve’t-Tashîh: es-Sıra’ beyne’ş-Şîa ve’t-Teşeyyu’*, ys 1988, s. 111; Mûsâ Müsevî, “Geçici Nikâh/Mut’a ve Hz. Hüseyin’in Toprağı Üzerine Secde Etme: Şiiliğe Eleştirel Bakış,” (çev. Doğan Kaplan) *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ys. 2003/Bahar, XV/277.

20/641) ile evlenmesiyle ortadan kaldırılmıştır.⁵⁹ Ahzâb sûresinin 37. âyeti bu evliliği onaylamaktadır.

"وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَخُفِيَ فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَخَشِيَ النَّاسَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَنْ تُخَشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا" *Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: "Eşini yanında tut, Allah'tan kork" diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâayık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."*⁶⁰

Hz. Âişe kanalıyla gelen rivayetten anlaşıldığına göre Müslümanların bugünkü maruf nikâhları, cahiliye döneminde de yürürlükteydi. Fakat aralarında az da olsa farklılıklar bulunmaktaydı. Örneğin; Cahiliye döneminde bir adam, böyle bir nikâhla evlendiğinde isterse sınırsız kadınla da aynı anda evlenebiliyordu. İslâm bu uygulamayı kısmen yürürlükten kaldırmış, aralarında adaletli olma şartıyla dört kadına kadar evlenmeye onay vermiştir. Bu hususta Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır:

"وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ الْيَسَاءِ مَتًى وَثَلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا" *Eğer (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur."*⁶¹

5. Nikâhlanılması Ebedi Olarak Yasak Olan Kadınlar

İslâm'ın onayladığı sahih evliliğin gerçekleşebilmesi için öncelikle tarafların evlenmeleri haram kılınmış kişilerden olmaması gerekir. Allah,

⁵⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, XIX/119; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XVII/165.

⁶⁰ 33/Ahzâb, 37.

⁶¹ 4/Nisâ, 3.

üvey anne ile evlenmeyi (nikâh'ı-makt) yasakladığı âyet⁶² ve devamındaki âyetle, evlenilmesi haram olan kadınları tek tek zikretmiştir.⁶³ Söz konusu âyette şöyle denilmektedir:

"حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِّن نِّسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَخَالَاتُكُمُ الَّذِينَ مِّنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنَّ يَحْمَمُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا"/Size şunları nikâhlamak haram kılındı: Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz ve karılarınızın anneleri ve kendileri ile zifafa girdiğiniz kadınlarınızdan olan ve evlerinizde bulunan üvey kızlarınız. Eğer üvey kızlarınızın anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Sulbünüzden gelen (öz) oğullarınızın hanımları ile evlenmeniz ve iki kız kardeşi birlikte nikâhlamanız da haramdır. Ancak cahiliye devrinde geçen geçmiştir. Şüphesiz ki Allah gafûr (çok bağışlayıcı) ve çok merhamet edicidir."⁶⁴

Kur'ân'ın indiği ortamda, Cahiliye geleneğine mensup Araplar arasında anne, kız, kız kardeş, hala, teyze, kardeş kızı, bacı kızı ve öz oğlun karısıyla evlenmek gibi âdetlerin bulunduğu dair herhangi bir bilgi yoktur. Sadece babanın ölümünden sonra üvey anne ile evlenme ve iki kız kardeşi birlikte alma âdetinin varlığından söz edilir.⁶⁵ Bu âyetlerle beraber kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar, üç sınıf olarak belirlenmiştir. Bunlar:

1. Nesep yoluyla haram olanlar.

Anneler, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları.

⁶² 4/Nisâ, 22.

⁶³ Abdurrahman Kasapoğlu, "Ensest Tabusu ve Ezzogami Kuralının Kur'ân'daki Yansımaları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, ys. 2003, III/3.

⁶⁴ 4/Nisâ, 23.

⁶⁵ Kasapoğlu, "Ensest Tabusu ve Ezzogami Kuralının Kur'ân'daki Yansımaları", III/7; M. Rahmi Telkenaroğlu, "Ensest ve İslam Hukukundaki İzdüşümü", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ys. 2011, s. 31.

Araplar arasında kişinin kızıyla evliliği yasak olmakla birlikte Mecusiliğe giren Hâcib b. Zürâre (ö. 3/625)'nin böyle bir evlilik yaptığı nakledilmektedir.⁶⁶ Mecusilerde kişi annesi, kızı ya da kız kardeşiyle evlenebiliyordu.

Ayrıca İslâm, aralarında kan bağı olmasına rağmen amca çocukları, dayı çocukları, hala çocukları ve teyze çocukları gibi akrabaların birbirleriyle evlenmelerini onaylamıştır.

2. Süt yoluyla haram olanlar.

Sütanneler, süt kızkardeşler.

3. Hısımlık yoluyla haram olanlar.

Hanımların anneleri, kendileriyle zifafa girilen hanımlardan olan üvey kızlar, öz oğulların hanımları, iki kız kardeşin aynı anda nikâh altında tutulması.

Ayrıca Ahzâb sûresi 53. âyetinin hükmü gereğince İslâm'ın evlenilmesini yasakladığı bir başka kadın da Peygamber eşleridir. Kur'ân, Hz. Peygamber'in eşlerini müminlerin anneleri olarak tanımlamaktadır. İlgili âyette şöyle buyrulmaktadır:

"وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنكِحُوا أَرْوَاحَهُمْ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا"
Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Allah Resûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız asla helal değildir. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır."⁶⁷

6. Nikâhlanılması Geçici Olarak Yasak Olan Kadınlar

Sahih bir evliliğin yapılabilmesi için kadının, evlenilmesi geçici yasaklı kişilerden de olmaması gerekir. Nikâhlanılması geçici olarak yasak olan kadınlar şunlardır:

⁶⁶ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/172.

⁶⁷ 33/Ahzâb, 53.

1- Evli olmak, kadın için başkasıyla evlenmeye geçici engeldir. Evli olan kadına talip olunamaz. Şayet evli kadınla nikâh kıyılmışsa bu nikâh batıldır. Evli bir kadının ikinci veya daha fazla erkekle aynı anda evlenmesi İslâm tarafından yasaklanmıştır. Kur'ân bu hususta şöyle demektedir:

"وَالمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ/Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı."⁶⁸

2- Kadının üç talakla boşanmış olması, eski kocası tarafından tekrar nikâhlanmasına engeldir. Bu konuda Kur'ân'da şöyle buyrulmaktadır:

"فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ طَلَّأ أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ طَلَّأ أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ" *Eğer erkek, karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.*⁶⁹

3- Boşanmış kadınların iddet beklemesi, evlilik için geçici engellerden bir diğeridir. İddet müddeti bitmeyen kadınla evlenilemez. İddetin konulmasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlardan biri soyun korunması bir başka ifadeyle kadının hamile olup olmadığının tespit edilmesidir. İkincisi ise -bizce bu neden aslıdır- kadının psikolojik olarak ikinci bir evliliğe hazır olmasına olan ihtiyacıdır.⁷⁰

İddet müddetleri kadının durumuna göre farklılık arz eder. Kur'ân, bu farklılıkları göz önünde bulundurarak iddet müddetlerini ayrı ayrı zikretmiştir.

a) Kocasını ölen kadın: "وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرْتَضْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا" *Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına (evlenmeden) dört ay on gün beklerler. Bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, kendileri hakkında*

⁶⁸ 4/Nisâ, 24.

⁶⁹ 2/Bakara, 229-230.

⁷⁰ Demircan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh", XXXIX/26.

yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.”⁷¹ âyetine istinaden dört ay on gün iddet bekler.

b) Boşanmış, hamile olmayan kadın:

"وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَتَّبْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ" /Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.”⁷² âyetine istinaden üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) bekler.

c) Boşanmış, hamile olan kadın:

"وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا" /Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.”⁷³ âyetine istinaden doğuruncaya kadar iddet bekler.

d) Boşanmış, hayız görmeyen yaşlı ya da yaşı küçük kadınlar ise:

"وَاللَّائِي يَكْسِرْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ" /Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır.”⁷⁴ âyetine istinaden üç ay iddet beklerler.

⁷¹ 2/Bakara, 234.

⁷² 2/Bakara, 228.

⁷³ 65/Talâk, 4.

⁷⁴ 65/Talâk, 4.

II. BÖLÜM

KUR'ÂN'DA MUT'A NİKÂHI

1. Mut'a Kavramı

Kur'ân'da mut'a nikâhının varlığına yönelik tartışmalara girmeden önce mut'a kelimesinin etimolojik tahlilini yapmak, konunun daha iyi anlaşılması için faydalı olacaktır. "Mut'a (المُتْعَةُ)" kelimesi, "m-t-a/مَتَعَ" fiilinin mastarıdır. Bu fiilin asıl manası az miktarda nimet, menfaat ve faydalanma olup çeşitli terkiplerle muhtelif manalara gelmektedir. Örneğin:

مَتَعَ الْبَيْدَ: Şarabın kırmızılığı arttı. Burada m-t-a fiili: اِشْتَدَّ manasında kullanılmıştır.

مَتَعَ الْحَبْلَ: İpin boğumu sağlam oldu. Burada da m-t-a fiili: اِشْتَدَّ manasında kullanılmıştır.

مَتَعَ الرَّجُلَ: Adam, zarif oldu. Burada m-t-a fiili: ظَرَفَ manasında kullanılmıştır.

مَتَعَ النَّهَارَ: Gündüz, kaba kuşluğa ulaştı. Burada m-t-a fiili: بَلَغَ-ارْتَفَعَ-طَالَ manalarında kullanılmıştır.⁷⁵

Mut'a kelimesi, İslâm fıkında biri ibadet diğer ikisi muamelatta olmak üzere üç yerde özel manalarda kullanılmaktadır.

a) **Mut'atu'l-Hac:** Hac ayları içerisinde mikatta ihrama girerken yalnız umreye niyet edilen, umreyi tamamladıktan sonra ihramdan çıkılıp sonra hac için tekrardan Mekke'de ihrama girilip hac yapmaktır. Buna temettü' haccı denilmektedir.⁷⁶

b) **Mut'atu't-Talâk:** Nikâh esnasında koca, mehri zikretmez veya mehirsiz olmak şartıyla nikâhını yaparsa sonra da kadınla gerdeğe girmeden veya halvet-i sahihadan önce boşarsa kadına verilmesi gereken hediyedir.⁷⁷

⁷⁵ İsfehâni, *Müfredât*, s. 757; İbni Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, VI/4127; Zebîdî, *Tâcü'l-'Arûs*, et-Turâsü'l-'Arabî, Kuveyt 1985, XIV/179.

⁷⁶ İsfehâni, *Müfredât*, s. 758; Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lügat*, s. 372.

⁷⁷ İsfehâni, *Müfredât*, s. 758; Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lügat*, s. 372.

c) **Mut'atu'n-Nisâ:** Belirli bir ücret mukabilinde belirli zamana kadar kadınla nikâhlanmaktır.⁷⁸ İşte konumuzu teşkil eden mut'a kavramı, bu manayı ifade etmektedir.

1.1. Kur'ân'da Mut'a Kelimesiyle Aynı Kökten Olan Kelimeler

Kur'ân'da *m-t-a*/مَتَاعُ fiili ve *mut'a*/مُتْعَةٌ kelimesi geçmemektedir. Fakat aynı kökten türemiş olan *metâ'-emti'a* مَتَاعٌ-أَمْتِيَّةٌ, *temettü'* تَمَتُّعٌ, *temtî'* تَمْتِيعٌ, *istimtâ'* اِسْتِمْتَاعٌ kelimeleri, muhtelif âyetlerde geçmektedir.⁷⁹ Şimdi mut'a kelimesiyle aynı kökten gelen ve Kur'ân'da geçen bu kelimeler hakkında kısaca bilgi verelim.

1.1.1. Metâ' (مَتَاعٌ) Kelimesi

Metâ' kelimesi, mut'a kelimesiyle aynı manadadır. Yunus Emre'nin, "Bezîrgânım metâim çok, alana satmağa geldim" dizelerinde olduğu gibi metâ' kelimesi, Türkçe'de ticaret malı, az nimet, geçici menfaat ve fayda gibi manalara gelir. Ayrıca kendisiyle menfaat elde edilen her bir dünya malına da metâ' denir. Metâ' kelimesinin çoğulu emti'a "أَمْتِيَّةٌ" dır.⁸⁰

Kur'ân'da metâ' kelimesi, nimet ve fayda anlamlarında birçok âyette geçmektedir.⁸¹ Bu kelime: "وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعٌ الْعُرُورِ /Dünya hayatı, aldattıcı metâdan başka bir şey değildir."⁸² âyetinde görüldüğü üzere aldattıcı dünya nimeti anlamında kullanılmıştır.

1.1.2. Temettü' (تَمَتُّعٌ) Kelimesi

Temettü' kelimesi de yararlanma, faydalanma, nimetlenme ve menfaat elde etme gibi manalara gelmektedir. Tefa'ul babından mastar olan bu kelime, âyetlerde fiil sığasında geçmektedir.⁸³ Örneğin: فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَبِجِ فَمَا

⁷⁸ İsfehânî, *Müfredât*, s. 758; Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lügat*, s. 372.

⁷⁹ Muhammed Fuâd Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire ts. s. 658-659.*

⁸⁰ İsfehânî, *Müfredât*, s. 757; İbni Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, VI/4127; Zebîdî, *Tâcü'l-'Arûs*, XIV/179.

⁸¹ Örneğin bkz. 4/Nisâ, 77; 2/Bakara, 36; 24/Nûr, 29; Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, s. 658-659.

⁸² 3/Âl-i İmrân, 185.

⁸³ Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, s. 658.

"اَسْتَيْسِرَ مِنْ اِهْدِيَّ/Kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir."⁸⁴ Âyette zikredilen bu hac çeşidine, İslâm fikhında temettü' haccı veya mut'a haccı denilmektedir. Hac ibadetinin yanı sıra umre ibadetinden de yararlanma fırsatı verdiği için bu ilave faydaya binaen temettü' (mut'a) haccı denilmiştir.⁸⁵

Kur'an'da temettü' kelimesi, dünya ile ilgili olarak geçtiği tüm yerlerde tehdit için kullanılmıştır.⁸⁶ Çünkü bu âyetlerdeki muhatap, kâfirlerdir. Bir başka ifadeyle bu âyetlerde kınanan dünya nimetleri değil; kâfirlerin bu nimetler karşısındaki tutumu ve inançsızlıklarıdır.⁸⁷ Örneğin bu konuyla ilgili şu iki âyette şöyle denilmektedir: "وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ"

"والَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ" *İnkâr edenler ise, (dünyada biraz) faydalanırlar ve hayvanların yiyip durduğu gibi yerler ve ateş, onlar için bir kalma yeridir.*"⁸⁸; "فَلْيَمْتَعُوا بِكُفْرِكُمْ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ" *De ki: "Küfrün ile biraz daha faydalan dur. Muhakkak ki sen, cehennem ehliydensin."*⁸⁹

1.1.3. Temtî' (تَمْتِيع) Kelimesi

Tef'îl babından mastar olan temtî' kelimesi, âyetlerde fiil olarak geçmektedir. Mut'a kelimesiyle aynı manada olmakla beraber tef'îl babından olması hasebiyle fayda ve nimetlendirmenin kişinin başkasına yapması anlamına gelmektedir. Yani faydalandırmak, menfaatlendirmek ve nimetlendirmek gibi manalara gelmektedir.⁹⁰ Örneğin:

"لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا" *Nikâhtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluğu yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin. Zengin olan durumuna*

⁸⁴ 2/Bakara, 196.

⁸⁵ İsfehâni, *Müfredât*, s. 758; Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lügat*, s. 372.

⁸⁶ İsfehâni, *Müfredât*, s. 757.

⁸⁷ Mehmet Altuntaş, *Kur'an Perspektifinden Dünyanın Değeri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, s. 29-37.

⁸⁸ 47/Muhammed, 12.

⁸⁹ 39/Zümer, 8. Ayrıca bkz. 11/Hüd, 65; 15/Hicr, 3.

⁹⁰ Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-Müfehres*, s. 658.

göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir mut'a vermek iyiler için bir borçtur.”⁹¹

Âyette geçen nimetlendirmekten maksat erkeğin boşadığı kadının gönlünü hoş etmek için Allah'ın kadına verilmesini istediği bir hediyeden ibarettir. Bu hediye, İslâm fikhında “Talâk Mut'ası” olarak adlandırılmaktadır.⁹²

Bu kelime şu âyetlerde de: *لَا تَمُدَّدْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ* "Kâfirlerden bir kısmını faydalandırdığımız şeylerde sakın gözün kalmasin. Onlara karşı mahzun olma."⁹³; *مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا* "Faydalandırıldıkları nimetler onlara hiç yarar sağlamayacaktır"⁹⁴ faydalandırma anlamında kullanılmıştır.

1.1.4. İstimtâ' (استمتع) Kelimesi

İstif'âl babından mastar olan istimtâ' kelimesi, temettü' kelimesiyle aynı manada olup faydalanmak anlamına gelmektedir. Âyetlerde bu kelime, fiili mazi sığasında geçmektedir.⁹⁵ Örneğin: *فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلْقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلْقِكُمْ كَمَا* "Onlar paylarına düşenden faydalanmışlardı. Sizden öncekilerin, paylarına düşenden faydalandığı gibi siz de payınıza düşenden öylece faydalandınız ve onların daldığı gibi, siz de (dünya zevkine) daldınız."⁹⁶; *رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَلْتَ لَنَا* "Ey Rabbimiz! Bizler birbirimizden yararlandık ve bize belirlediğin süremizin sonuna ulaştık."⁹⁷; *أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا* "Dünya hayatınızda (bütün) güzel şeylerinizi giderdiniz ve onlarla faydalandınız."⁹⁸

Aşağıdaki âyette de istimtâ' kelimesi faydalanma anlamına gelmektedir.

⁹¹ 2/Bakara, 236.

⁹² İsfahânî, *Müfredât*, s. 758; Kal'acı, *Mu'cemü'l-Lugat*, s. 372.

⁹³ 15/Hicr, 88.

⁹⁴ 26/Suarâ, 207.

⁹⁵ Abdülbâki, *el-Mu'cemü'l-Müfrehes*, s. 658.

⁹⁶ 9/Tövbe, 69.

⁹⁷ 6/Enâm, 128.

⁹⁸ 46/Ahkâf, 20.

"فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً"
ettiyseniz (faydalandıysanız) ücretlerini takdir edildiği vech üzere veriniz."⁹⁹ Bu âyette istimtâ' kelimesi, mut'a kelimesiyle aynı kökten ve aynı manaya gelmektedir. Luğavi açıdan faydalanmak demektir. Bu kelimenin, mezkûr âyette kadınlara izafe edilmiş olması, âyetin delaleti açısından ihtilafa neden olmuştur. Özellikle bu âyet, asırlardır Sünnî ve Şii âlimler tarafından tartışma konusu olmuştur. Kur'ân baştan sona incelendiğinde Kur'ân'da mut'a nikâhına dair tek alamet bu âyet, hatta bu âyetteki istimtâ' kelimesi olduğu ifade edilmiştir.

2. Ehl-i Sünnetin Mut'a Nikâhına Bakışı

İlk asırlarda meydana gelen birtakım itikâdî, kelâmî ve siyasî ihtilaflar neticesinde Müslümanlar mezheplere bölünmüşlerdir. Sahâbeler, Hz. Peygamber'in vefatından sonra birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Onlar, bu problemleri çözebilmek için öncelikle Kur'ân'a müracaat ediyor, Kur'ân'da bulamazlarsa Hz. Peygamber'in uygulamasına bakıyorlardı. Eğer bu iki kaynakta da neticeye ulaşamazlarsa Kur'ân ve sünnet ışığında içtihat yapıyorlardı. Bu usul Hz. Peygamber'den öğrenilmiş bir metottu. İslâm âlimleri de bu usulu kullanmış, problemleri çözebilmek için öncelikle İslâm'ın ilk kaynağı olan Kur'ân'a başvurmuşlardır.¹⁰⁰

İlk asırlarında tartışmaya sebep olan konulardan birisi de mut'a nikâhıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi mut'a nikâhı, aralarında dinen evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının, erkeğin kadına vereceği bir bedel karşılığında belirli bir süre karı-koca hayatı yaşamalarını ifade etmektedir.¹⁰¹

Mut'a nikâhına bizzat Hz. Peygamber'in belli dönemlerde izin verdiği dair Sünnî ve Şii âlimler arasında ittifak vardır.¹⁰² Fakat mut'a ile ilgili rivayetlerde Hz. Peygamber'in bu nikâha birkaç kez izin verip, birkaç kez yasakladığından bahsedilmiş olması, konunun anlaşılmasını zorlaştıran faktörlerden biri olmuştur. Ehl-i Sünnet âlimlerinin ifadelerine göre, Hz.

⁹⁹ 4/Nisâ, 24.

¹⁰⁰ Ebû Dâvûd, "Kitâbu'l-Akzıye", 11.

¹⁰¹ Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/174.

¹⁰² Öztürk, "Sünnî ve Şii Kaynaklarda Mut'a Nikâhı Tartışması", VIII/95.

Peygamber'in vefatından sonra mut'a nikâhının yasaklanıp yasaklanmadığı hakkında bilgi sahibi olmadığı için mut'a evliliği yapan veya bu konuda soru soranlara cevaz verenler çıkınca bu konu tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle mut'a nikâhı hakkında Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-688)'tan verilen cevaz fetvası, onun talebelerinin de içinde bulunduğu kişiler arasında yayılmıştır. Fakat İbni Abbas, Ali b. Ebî Talib (ö. 40/661) tarafından sert eleştiriye maruz kalması ve özellikle ömrünün son dönemlerinde fetvasının istismar edildiğini farketmesi sebebiyle görüşünden döndüğü ifade edilmektedir.¹⁰³

Neticede bu nikâh, Hz. Peygamber'den gelen yasaklayıcı hadisler kendilerine ulaşınca sahâbe nezdinde haram kabul edilmiştir. Sahâbenin mut'anın haram olduğuna dair icmâsı büyük bir ihtimalle Ömer b. el-Hattâb (ö. 23/644)'ın mut'a hakkındaki kesin yasak hükmünü ilan etmesinin ardından şekillenmiştir.¹⁰⁴ İtikadi mezheplerin teşekkül etmeye başladığı hicri 3. asra varıldığında ise Ehl-i Sünnetin görüşü, mut'a nikâhının haram olduğu noktasında kesinleşmiştir. Bir mezhep olarak tarih sahnesine çıkan Şîa ise genel görüşün hilafına bu nikâhın meşru hatta matlup olduğunu benimsemiştir.¹⁰⁵

Ehl-i Sünnet ittifakla mut'a nikâhının haram olduğu görüşündedir. Fakat aynı ittifak Şîa mezhebinde söz konusu değildir. Zira Şîa mezhebinin Zeydiye ve İsmâiliye kolları, Ehl-i Sünnet gibi bu nikâhın haram olduğu görüşündedir. Böylece Şîi-İmamiye (Caferiye) mezhebi, İslâm dünyası içerisinde mut'a nikâhını meşru kabul eden tek mezhep olmuştur.¹⁰⁶

Ehl-i Sünnet âlimleri, Hz. Peygamber zamanında mut'a nikâhının bazı özel şartlarda bir ruhsat olarak izin verildiğini ve uygulandığını kabul etmektedir. Ehl-i Sünnet âlimlerinin ifadelerine göre Caferiler, mut'a nikâhını bazı özel durumlarda bir ruhsat olarak değil de hayatın bütün zaman dilimlerinde yapılabileceğini benimseyerek dinde aşırı gitmişlerdir.

¹⁰³ Ebû 'İsa Muhammed b. 'İsâ b. Sevre Tirmîzî, *Sünenü't-Tirmîzî*, Beytü'l-Efkâri'd-Devliyye, ys. ts., "Nikâh", 29; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II/57; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/220; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, X/51.

¹⁰⁴ Öztürk, "Sünni ve Şii Kaynaklarda Mut'a Nikâhı Tartışması", VII/117.

¹⁰⁵ Öztürk, "Sünni ve Şii Kaynaklarda Mut'a Nikâhı Tartışması", VII/117.

¹⁰⁶ Sayın Dalkıran, "İmamiye Şîası'nın Mut'a Nikâhı Uygulamasına Karşı Ahmet Feyzi'nin Eleştirileri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy., 24, ys. 2007, s. 4.

Çünkü Ehl-i Sünnete göre böyle bir mut‘a nikâhı uygulaması, Hz. Peygamber zamanında vuku bulmamıştır. Caferiler, Nisâ sûresi 24. âyetini, mut‘a nikâhına cevaz veren Kur’ân delili olarak kabul etmişlerdir.¹⁰⁷

2.1. Ehl-i Sünnet Tefsir Kaynaklarında Mut‘a Nikâhı

Mut‘a nikâhının meşruiyetini kabul edenler ve reddedenler, konuyu Kur’ân bağlamında tartışırken Nisâ sûresi 24. âyetinin tefsirinde birbirlerine cevap verdikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu âyet, tarafların üzerinde çok fazla durduğu âyet konumundadır. Mezkûr âyette Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَايَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ حَكِيمًا" (Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlarla da nikâhlanmanız size haram kılındı. (Bunlar), üzerinize Allah'ın emri olarak yazılmıştır. Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı. Kadınlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini (mehirlerini) verin. Mehir belirlendikten sonra, onunla ilgili olarak uzlaştığınız şeyler konusunda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah; (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."¹⁰⁸

Ehl-i Sünnet mezhebine mensup tefsirciler, her ne kadar mut‘a nikâhının haram olduğunda ittifak halindeyseler de Nisâ sûresi 24. âyetin sahih nikâhı mı yoksa mut‘a nikâhı hakkında mı nâzil olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Medine döneminde nâzil olan bu âyetin nüzül sebebi hakkında ilk dönem tefsircilerden bir kısmı sahih nikâh, bir kısmı ise Mekke fethi esnasında üç günlüğüne izin verilip sonra da yasaklanan mut‘a nikâhı hakkında indiğini söylemişlerdir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Şeyh Müfid Muhammed b. Muhammed en-Nu‘mân, *Hulâsatü'l-Îcâz*, Mektebetü'l-'Akâid, ys. ts., s. 19-24.

¹⁰⁸ 4/Nisâ, 24.

¹⁰⁹ 'Îmâdüddîn Ebi'l Fidâ İsmail İbni Kesîr ed-Dimeşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azim*, Birinci Basım, Mektebetü Evlâdi's-Şeyh lit-Türâs, Kahire 2000, III/427.

Âyette geçen “istemt‘atüm” “اسْتَمْتَعْتُمْ” (faydalanma) fiili ve bununla ilişkilendirilen “ucûr” “أُجُور” (ücretler) kelimesi, meselenin temel noktasını teşkil etmektedir. Âyetin mut‘a nikâhıyla ilgisinin olmadığını söyleyen müfessirler, mut‘a ile ilgili olduğu iddia edilen kısma şöyle mana verirler: “*Onlardan (kadınlardan) faydalandığınızda...*” Burada geçen “استمتعتم” “faydalandınız” fiilinden maksat “دخلتم” “ilişkiye girdiniz” demektir. Yani âyetin manası: Kendisiyle nikâhlanması haram olmayan bir kadınla nikâhlanıp, ilişkiye girdiğinizde... “فَاتَوْهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً” “*Mehirlerini tam olarak verin*” demektir. Âyette geçen “istimtâ” “استمتع” kelimesi, faydalanma ve lezzetlenme demektir. Burada ilişkiye girmekten kinayedir.¹¹⁰

Bu âyetin öncesinde: “حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ...” “*Size annelerinizle nikâhlanmak haram kılındı*” buyrulması haram olan kadınlar tek tek zikredilmektedir. Ardından “وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ” “*Bunların dışında kalanlar ise size helal kılındı*” buyrulmaktadır. Bu kısım, evlenilmesi haram olan kadınların dışında, geriye kalanlarla nikâhlanmanın helal olduğunu ifade etmektedir. Sonra Yüce Allah: “أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ” “*İffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı.*” buyurur. Buraya kadar hep normal nikâhtan bahsedildi. Bunlardan sonra mut‘a nikâhından bahsedildiği iddia edilen kısmı, normal nikâhtan bahsedilen bu kısma bitiştiğimiz zaman meal şöyle olur: “فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً” “*Kadınlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin.*” Görüldüğü üzere âyetteki “kadınlarla faydalanmaktan” maksat, mut‘a ile ilgili değildir. Çünkü bu âyeti yukarıdan itibaren ele aldığımızda çok açık bir şekilde kastolunan mana, kadınlarla normal nikâhla evlenip ilişkiye girmektir.¹¹¹

¹¹⁰ Ebû Bekir Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2001, II/208.

¹¹¹ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, II/208-209; Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî es-Semerkindî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Dâru'l-Mîzân, İstanbul 2005, III/147.

Bu âlimlerine göre " فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ... " "*Kadınlardan faydalandığınızda sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin*" âyeti, kadınlarla normal nikahla evlenip ilişkiye girildiğinde, kendilerine kararlaştırılan mehrin tamamının verilmesini ifade etmektedir. Çünkü başka bir âyette, kadınlarla normal nikâhla evlenip daha ilişkiye girmeden boşama gerçekleşirse, "فَبَصِّفْ مَا فََرَضْتُمْ" "*Belirlediğiniz mehrin yarısını kendilerine verin.*"¹¹² buyrulmuştur.¹¹³

Nisâ sûresinin 24. âyetini, yukarıda izah edildiği gibi anlayıp, mana verilmesi hususunda, Arap dili ve edebiyatı âlimi ve müfessiri Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî ez-Zeccâc (ö. 311/923), şöyle demektedir: "*Her kim bu âyete, sahih nikâhın dışında, (mut'a şeklinde) mana veriyorsa, muhakkak ki hata ediyor ve Arap dilini bilmiyordur.*"¹¹⁴

Mehrin âyette ücret olarak isimlendirilmesi menfaatin (faydanın) bedeli olması sebebiyledir. Bu tıpkı bir evin veya taşıtın kiralanıp faydalanma neticesinde verilen bedelin ücret diye isimlendirilmesi gibidir.¹¹⁵ Ayrıca bir sonraki âyette Yüce Allah, nikâh sebebiyle kadınlara verilmesi gereken mehri, ücret olarak ifade etmektedir. فَاَنْكِحُوهُنَّ بِاَدْنِ اَهْلِهِنَّ وَاَتُوهُنَّ "*Sahiplerinin izniyle onları (cariyeleri) nikâhlayınız, ücretlerini (mehirlerini) de güzelce kendilerine veriniz.*"¹¹⁶

Kur'ân'da ücret kelimesinin, mehir manasında kullanıldığına dair başka âyetlerde bulunmaktadır. وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ "*Ücretlerini (mehirlerini) kendilerine verdiğiniz zaman onlarla nikâhlanmanızda size bir günah yoktur.*"¹¹⁷; يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحَلَّلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ

¹¹² 2/Bakara, 237.

¹¹³ İbni Teymiyye Ebü'l-'Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdülhalîm, *Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye fî Nakzı Kelâmi'ş-Şi'ati ve'l-Kaderiyye*, (Thk. Muhammed Reşâd Sâlim), Birinci Basım, Dâru Neşr Mûteaddide, ys. 1986, IV/187; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul ts. II/541.

¹¹⁴ Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Bağdâdî, *Me'âni'l-Kur'ân ve 'İrâbüh*, Birinci Basım, 'Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1988, II/38; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*, Üçüncü Basım, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1984, II/53-54.

¹¹⁵ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, II/209.

¹¹⁶ 4/Nisâ, 25.

¹¹⁷ 60/Mümtehine, 10.

"أَجُورُهُنَّ/Ey Peygamber! Şüphesiz biz, ücretlerini (mehirlerini) verdiği hanımlarını sana helal kıldık."¹¹⁸

Görüldüğü gibi âyetlerde normal nikâhtan bahsedildiği halde mehir kelimesi yerine ücret kelimesi zikredilmiştir. Dolayısıyla bazı âyetlerde ücret kelimesi, mehir kelimesinin yerine kullanıldığına göre mut‘a nikâhına delalet ettiği iddia edilen Nisâ sûresi 24. âyetinde tartışmaya sebebiyet veren tek nokta “istimtâ” kelimesidir. Çünkü bu kelime, mut‘a kelimesiyle aynı kökten geliyor olması ve mut‘a kelimesi gibi geçici faydalanma manasına gelmesi, ilk bakışta âyetin mut‘a nikâhından bahsettiği izlenimini vermektedir. Bu konuda gördüğümüz kadarıyla Ehl-i Sünnet tefsir âlimleri ikiye bölünmüş durumdadır. Bir kısım Ehl-i Sünnet âlimleri âyette geçen “istimtâ” kelimesinden maksadın normal nikâh olduğunu söylerken diğer bir kısmı ise, neshedilmiş mut‘a nikâhı olduğu görüşüne sahiptir. Âyetin normal nikâhtan bahsettiğini söyleyenler, çoğunluğu teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu görüşe göre Nisâ sûresi 24. âyet, muhkemdir. Yani hiçbir şekilde neshe uğramamıştır.¹¹⁹ Onları farklı düşünmeye sevk eden şey, bu kelimeye “nikâh” ve “mut‘a” şeklinde verilen anlamlardır.

İbn Abbas’a nisbet edilen iki görüşten birisi, istimtâ‘ kelimesinin “nikâh” anlamında olduğudur. Bu hususu Ali b. Ebî Talhâ (ö. 143/760) rivayet etmektedir. İbni Abbas bu âyeti açıklarken şöyle buyurmuştur:

"إِستِمْتَا' نِكَاحٌ دَمَكْتِير." ¹²⁰ Kelimeye nikâh olarak mana verenlerden birisi de el-Hasan b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728)'dir. Ma‘mer, şöyle demektedir: Hasan el-Basrî: "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ/Onlardan istimtâ‘

¹¹⁸ 33/Ahzâb, 50.

¹¹⁹ Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî, *en-Nâsîh ve'l-Mensûh*, Mektebetü Rüşd, Riyat ts, s.78; Ebû Cafer en-Nehhâs, *Me‘âni'l-Kur‘âni'l-Kerîm*, Birinci Basım, Merkezü İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, Mekke 1988, II/59-60; Ebû Cafer en-Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-Mensûh fi'l-Kur‘âni'l-Kerîm*, Mektebetü ‘Alâmiyye, ys. 1938, s. 105-106; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, *Nevâsihu'l-Kur‘ân*, Birinci Basım, Dârus-Sekâfeti'l-‘Arabiyye, 1990 Dimeşk, s. 327-329.

¹²⁰ Taberî, *Câmi‘u'l-Beyân*, VI/585; Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbüri, *Kitâbü Tefsiri'l-Kur‘ân*, Birinci Basım, Dâru'l-Me‘âsir, Riyat 2002, II/645; Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Râzî b. Ebî Hâtim, *Tefsîru'l-Kur‘âni'l-‘Azîm*, Birinci Basım, Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, Mekke 1997, III/919; Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-Mensûh fi'l-Kur‘âni'l-Kerîm*, s. 105; Celâleddîn es-Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me’sûr*, Birinci Basım, Merkezü Hicr lil Bühûs ve'd-Dirâsâti'l-‘Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Kahire 2003, IV/329.

ettiğinizde...” âyetini şöyle yorumlamıştır: "هو النكاح/İstimtâ‘ nikâhtur.”¹²¹ Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721) de âyetteki istimtâ‘ kelimesine bu yönde anlam verenlerdendir. İbni Ebî Necîh (ö. 131/749), diyor ki Mücâhid, "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ" *Onlardan istimtâ‘ ettiğinizde*” âyeti hakkında şöyle demiştir: "هو النكاح/İstimtâ‘ nikâhtur.”¹²² Rebî‘ b. Sebri el-Cühenî de babası (Sebri)’den rivayetle şöyle demektedir: "أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اسْتَمْتَعُوا مِنْ هَذِهِ النِّسَاءِ. اسْتَمْتَعُوا" *Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Bu kadınlarla istimtâ‘ yapın.” İstimtâ‘ o günde bize göre tezyîc (evlenmek) anlamına geliyordu.*”¹²³

Bununla beraber bazı rivayetlerde istimtâ‘ kelimesinin manasının mut‘a olduğu ifade edilmektedir. Bu manayı verenlerden birisi Ebû Muhammed İsmâîl b. Abdîrahmân es-Süddî el-Kebîr el-Kûfî (ö. 127/745)’dir. Esbat’ın anlattığına göre Süddî, "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ" *Onlardan istimtâ‘ ettiğinizde...*” âyeti hakkında şöyle demiştir: "فهذه المتعة/Bu mut‘adır.”¹²⁴ Bir diğer isim, Mücâhid’dir. Mücâhid’e nisbet edilen iki görüşten birisi, bu kelimenin mut‘a anlamında olduğu yönündedir. Bu hususta İbni Ebî Necîh, şöyle rivayet etmektedir: Mücâhid, "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ" *Onlardan istimtâ‘ ettiğinizde...*” âyeti hakkında: "يعني نكاح المتعة/Yani mut‘a nikâhtır” dedi.”¹²⁵

İbni Abbas, ömrünün son zamanlarına kadar bu âyetin mut‘a hakkında olduğunu kabul etmekteydi. Bu hususu ifade etmek için de bu âyeti, "الي اجل" *belli bir vakte kadar*” kaydıyla okumaktaydı. Ebû Nadrâ (ö. 108), şöyle demektedir: "إبْنِي عَبَّاسَ أَ كَادِمٌ مَاتَ وَهُوَ يَقْرَأُ بِهَا نِكَاحَ الْمُتْعَةِ" *İbni Abbas’a kadın mut‘asını sordum da şöyle dedi: Nisâ sûresini okumuyor musun?*

¹²¹ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî, *Tefsîru’l-Kur‘ân*, Birinci Basım, Mektebetü’r-Rüşd, Riyat 1989, I/154; Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, VI/585; Nehhâs, *Kitâbü’n-Nâsih ve’l-Mensûh*, s. 105.

¹²² Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, VI/585; İbni Münzir, *Kitâbu Tefsîri’l-Kur‘ân*, II/641; Nehhâs, *Kitâbu’n-Nâsih ve’l-Mensûh*, s. 105.

¹²³ Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, VI/589; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/337; Nehhâs, *Kitâbü’n-Nâsih ve’l-Mensûh*, s. 106.

¹²⁴ Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, VI/586; Suyûtî, *ed-Dürü’l-Mensûr*, IV/329.

¹²⁵ Taberî, *Câmi‘u’l-Beyân*, VI/586; Suyûtî, *ed-Dürü’l-Mensûr*, IV/328.

Ebû Nadrâ: *Okuyorum.*

İbni Abbas: *Orada "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ (إِلَىٰ أَجْلِ مَسْمِي) فَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ فَرِيضَةً"*
"Kadınlardan (belli bir süreye kadar) faydalanmanıza karşılık, sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin." (Nisâ, 4/24.) okumadın mı?

Ebû Nadrâ: *Hayır. Böyle okusaydım sana sormazdım.*

İbni Abbas: *Bu böyledir.*"¹²⁶

Benzer bir rivayette bu hususu Ebû Nadrâ, şöyle anlatmaktadır:

"فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ/Kadınlardan istimtâ' ettiğinizde..." âyetini İbni Abbas'a okudum. Hemen şöyle dedi: *"Bellî bir vakte kadar"* إِلَىٰ أَجْلِ مَسْمِي

Ebû Nadrâ: *Ben bunu böyle okumuyorum.*

İbni Abbas: *Üç kere, "Vallahi şüphe yok ki Allah bu şekilde indirdirmiştir."* dedi."¹²⁷

İbni Abbas, bu rivayette Allah'ın Nisâ sûresi 24. âyetini إِلَىٰ أَجْلِ مَسْمِي ile beraber indirdiğini haber vermektedir. Hâlbuki إِلَىٰ أَجْلِ مَسْمِي kıraatı, âlimler tarafından ittifakla şaz kabul edilmiştir. Başka bir ifade ile bu kıraat, Kur'ân'dan bir parça değildir.¹²⁸ إِلَىٰ أَجْلِ مَسْمِي kıraatını tercih edenlerden birisi de Übey b. Ka'b (ö. 33/654)'dır. Bu hususta Ebü'l-Hattâb Katâde b. Dâime el-Basrî (ö. 117/735), şöyle rivayet etmektedir: "*Übey b. Ka'b'in kıraatı, فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ/Kadınlardan (belli bir süreye kadar) faydalanmanıza karşılık, sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin*" şeklindedir."¹²⁹ Hubeyb b. Ebî Sâbit (ö. 119), de "*İbni Abbas bana bir mushaf verdi. "Bu mushaf, Übey b. Ka'b'in kıraatine göre yazılmıştır"* dedi. *Birde baktım ki mushafta "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ (إِلَىٰ أَجْلِ مَسْمِي)/Kadınlardan (belli bir*

¹²⁶ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/586.

¹²⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/586; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, IV/328.

¹²⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/589.

¹²⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/587; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, IV/328.

süreye kadar) faydalanmanıza karşılık...” yazıyordu.” demektir.¹³⁰ Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713) de bu kıraatı tercih etmiştir. Bu hususu Amr b. Mürrâ el-Cemelî (ö. 116) şöyle anlatmaktadır: O, Saîd b. Cübeyr’in kıraatını, *فَمَا* "Kadınlardan (belli bir süreye kadar) faydalanmanıza karşılık, sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin" şeklinde işittiğini söylemiştir.¹³¹

Bu anlatılanlarda görüldüğü üzere *istimta'* kelimesine verilen mana, Ehl-i Sünnet âlimlerini âyetin delaleti hususunda farklı düşünmeye sevk etmiştir. Bundan dolayıdır ki bazıları, Nisâ sûresi 24. âyetinin sahih (daimi) nikâhtan bahsettiğini söylemişlerdir. Bu görüşe göre Kur'ân'da sahih nikâhtan başka bir evlilik yoktur. Bir başka ifadeyle *mut'a*, Kur'ân'a göre meşru bir evlilik değildir. Birkısım Ehl-i Sünnet âlimi ise bu âyetin *mut'a* nikâhını meşru saydığını ancak bu nikâhın daha sonra miras, talak, iddet ve diğer birçok âyetlerle neshedildiğini söylemişlerdir.

Nisâ sûresinin 24. âyeti hakkında görüş bildiren müfessirler arasında en dikkat çeken isim, Hz. Peygamber'in: *"Allahım, ona Kitâb'ı öğret ve dinde mütehasıs kıl!"*¹³² şeklindeki duasına mazhâr olan İbni Abbas'tır. Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı iyi anlayıp kavrayabilmesi için özel dua ettiği İbni Abbas, tefsir ilmine vukufuyeti sebebiyle sahâbe devrinden itibaren "Tercümânü'l-Kur'ân, Hıbrü'l-Ümme" gibi övücü unvanlarla anılagelmıştır.¹³³ İbni Abbas'tan hemen her âyet hakkında bir veya birkaç görüş nakledilmiştir. Nisa sûresi 24. âyeti hakkında yukarıda da ifade edildiği üzere ondan iki tefsir şekli rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerden birisi âyetin *mut'a* hakkında olduğunu söylerken diğeri sahih nikâhtan bahsettiğini ifade etmektedir.

Sahâbeden İbni Abbas ve Übey b. Ka'b, tabînden Saîd b. Cübeyr'in, Nisa sûresi 24. âyetinin mütevâtir kıraatında bulunmayan *الي اجل مسمي* okuma

¹³⁰ Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî, *el-Keşfü ve'l Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, (Thk. eş-Şeyh Seyyid Kesrevî Hasan), Birinci Bâsım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004, II/264.

¹³¹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/587.

¹³² Buhârî, "İlim", 17; "Vudû", 10.

¹³³ İ. Lütfü Çakan - Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalip", *DİA*, İstanbul 1988, I/78.

biçimi, şaz (müddrec) kıraat olduğundan (yani bu okuyuşlar ittifakla Kur'ân'dan bir parça olmadığı için) bir hüküm ifade etmezler. Bir başka ifadeyle bu okuyuşlara dayanarak Kur'ân'dan bir hüküm çıkarmak doğru değildir.¹³⁴ Öte taraftan bu okuyuşların Allah'ın kelâmı gibi algılanması ise itikâdî yönden kişiyi tehlikeye sokabilir. Çünkü eğer bu okuyuşlar Allah'ın kelâmı olsaydı mütevâtir olarak bize ulaşan kıraatlar arasında nakledilirlerdi. Şu da var ki bu eklemenin, kişinin âyeti nasıl anladığını göstermesi bakımından bir tefsir veya tarihi bir belge niteliğinde istifade edilebilir. Şüphe yok ki "الي اجل مسمي/belli bir vakte kadar" kıraatının doğru olduğu kabul edilse bile bu ancak mut'anın başlangıcında mubah olduğunu ifade edebilir. Ehl-i Sünnet âlimlerinin buna bir itirazı yoktur. Onlar mut'anın önceleri, Hz. Peygamber tarafından izin verilmesi hasebiyle, helal bir uygulama olduğunu inkâr etmemektedir. Fakat bu uygulamanın bir süre sonra yine Hz. Peygamber tarafından yasaklandığını söylemişlerdir. Dolayısıyla bu şaz kıraattan yola çıkarak bugün mut'aya cevaz verilemez.¹³⁵

Şaz kıraat meselesi, detaylı bir araştırma gerektiren konu olsa da özetle bilgi vermek konunun anlaşılmasına fayda sağlayacaktır. Şaz kıraat, sıhhat şartlarından en az birini taşımayan kıraatları ifade etmektedir.¹³⁶ Daha açık bir ifadeyle şaz kıraatlar, senedin sahih olması, imam mushafına muvafık olma ve Arapça'ya uygunluk kriterlerinden birini veya hepsini taşımayan kıraatlara denir ki bunlar okunmaz ve Kur'ân diye de isimlendirilmezler.¹³⁷

Bilindiği gibi Osmân b. Affân (ö. 35/656)'ın halifeliği döneminde birtakım kıraat ihtilaflarından dolayı, Kur'ân'ı çoğaltma işlemi gerçekleştirilmiştir. Hz. Osman, yazdırdığı mushafın dışında kalan mushaf ve müstakil sayfelerin yakılmasını emretmiştir. Sahâbeden bazılarının bu emre rağmen mushaflarını yakmadıkları bilinmektedir. Bu ise şaz kıraatların yayılmasında önemli bir etken olmuştur. Bu kıraatlara bağlı olarak ilk dönemlerde mut'a gibi değişik konularda İslâm âlimleri tarafından

¹³⁴ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/589.

¹³⁵ Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, X/55.

¹³⁶ Abdülhamit Birişik, "Kıraat", *DİA*, İstanbul 2002, XXV/430.

¹³⁷ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, (Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim), Vizâretü's-Şuûni'l-İslâmiyye, ys. ts., I/225.

farklı hükümlerin verilmesi söz konusu olmuştur.¹³⁸ Bu şaz kıraatların çoğu da Abdullah b. Mesud (ö. 32/652-53)'un mushafı ile Hz. Peygamber'den işittiği kıraat vecihlerinden vazgeçmeye razı olmayan Übey b. Ka'b'ın mushaflarında yer almıştır. Ayrıca bazı sahâbîlere ait özel nüshalarda da Kur'ân'ın bazı lafızlarının tefsiri veya bazı hükümlerinin açıklaması olarak kaydedilmiş şaz kıraat örnekleri bulunmaktadır.¹³⁹

Kanaatimizce İbni Abbas'ı Nisa sûresi 24. âyetinin mut'a ile ilgili olduğu görüşüne götüren etken, hocası Übey b. Ka'b'ın mushafında bulunan bu âyetin şaz kıraatıdır. Bu gibi şaz kıraatlar, Kur'ân'ın Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe (ö. 13/634) döneminde cem'in de ve Hz. Osman devrinde de çoğaltma işleminde mütevatir mushafa yazılmamıştır.¹⁴⁰

Bu olay, esasında Allah'ın, Kur'ân'ı nasıl koruduğunu göstermesi açısından bir delildir. Zira Kur'ân'ın mütevatir, şaz veya açıklayıcı olarak nakledilen bütün kıraatları, bugün birbirinden ayrılmış vaziyette bilinmekte ve korunmaktadır. O dönemde kıraatların mütevatir veya şaz diye isimlendirilmesi henüz yapılmamıştı.¹⁴¹

Kanaatimizce tabînin büyüklerinden olan Saîd b. Cübeyr ve Mücâhid'in, âyetin manası hakkındaki görüşlerinde hocaları İbni Abbas'tan etkilenmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. İbni Abbas'ın önceleri mut'aya cevaz veriyor olması göz önünde bulundurulduğunda, görüşünün talebeleri arasında yayılmış olması akla uzak değildir. Gerek İbni Abbas gerekse Mücâhid'in bir rivayette âyetin mut'a, başka bir rivayette normal nikâh olduğunu ifade eden iki görüşleri vardır. Bu ise muhtemelen onların daha sonra mut'a nikâhına cevaz veren önceki görüşlerinden döndükleri savını güçlendirmektedir.

Kur'ân'ı baştan sona kadar tefsir eden ilk müfessir olarak kabul edilen Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767), Nisâ sûresi 24. âyetine mut'a nikâhı

¹³⁸ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Kitâbü'l-Mesâhif*, İkinci Basım, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 2002, I/153-195; Nihat Temel, "Şaz Kıraatlar Ve Yorum Farklılıklarına Etkisi", Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları-III Tartışmalı İlmi Toplantı (14-15 Ekim 2000), İstanbul 2002, s. 186-187.

¹³⁹ Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-Mesâhif*, I/283-377; Muharrem Önder, "Şaz Kıraatlar ve İslam Hukuku Açısından Değeri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 13, ys. 2009, s. 173.

¹⁴⁰ Önder, "Şaz Kıraatlar ve İslam Hukuku Açısından Değeri", s. 172.

¹⁴¹ Önder, "Şaz Kıraatlar ve İslam Hukuku Açısından Değeri", s. 176.

şeklinde mana vermiştir. Fakat o, bu âyetin talak ve miras âyetleriyle neshedildiğini, Hz. Peygamber'in de daha sonraları mut'ayı nehyettiğini söylemiştir.¹⁴² Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), ilgili âyet hakkında, bir gurubun sahih nikâh, diğer gurubun mut'a nikâhı yönünde görüş belirttiğini ifade etmektedir. Taberî, her iki guruba ait rivayetleri uzunca zikrettikten sonra netice olarak şöyle demektedir: “*Bu hususta doğruluk bakımından iki tevilden evlâ olanı; “Kadınlarla sahih (daimi) nikâh yapıp ilişkiye girdiğinizde mehirlerini verin.” tevildir. (Bu görüşün evlâ oluşu) Hür bir kadınla veya cariye ile sahih nikâh yapmanın dışında kadınlarla mut'a yapılması, Allah'ın ve Hz. Peygamber'in diliyle haram kılındığına dair hüccet bulunmasıdır.*”¹⁴³ Görüldüğü üzere İmam Taberî, âyetin Şîa'nın iddia ettiği gibi mut'a ile alakalı olmadığını, sahih nikâhtan bahsettiğini benimsemektedir. Zeccâc da “*Bu, şüphesiz bir kavmin, dil bilmezliği yüzünden cidden çok büyük bir hataya düştükleri âyettir. Çünkü onlar, "فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً" /Kadınlardan faydalanmanıza karşılık, sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin.” âyetini, fakihlerin haramlığına icma ettiği mut'a nikâhı şeklinde yorumlamışlardır*”¹⁴⁴ demektedir. Zeccâc'a göre bu âyet, baş tarafından itibaren ele alındığında, çok açık bir şekilde normal nikâhtan bahsetmektedir. Dolayısıyla ona göre her kim bu âyetten kastedilenin, Şiilerin amel ettiği mut'a nikâhı hakkında olduğunu iddia ederse, çok büyük bir hata içerisine girmiş olur.¹⁴⁵ Ebû Mansûr Muhammed el-Mâtürîdî (ö. 333/944) ise “*Bize göre bu âyet sahih nikâh hakkında nâzil olmuştur*” demektedir. Âyetin baş tarafını da görüşüne delil olarak göstermektedir. Çünkü âyetin baş tarafı, sahih nikâhtan bahsetmektedir.¹⁴⁶ Nehhâs Ahmed b. Muhammed (ö. 338/950), âyet hakkında iki görüş olduğunu bildirmektedir. Bu görüşlerden birine göre âyet muhkem diğer görüşe göre ise mensuhtur.¹⁴⁷ Yani Ehl-i Sünnet

¹⁴² Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, (Thk. Abdullah Mahmud Şehhâte), Birinci Basım, Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, Beyrut 2002, I/367.

¹⁴³ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/588.

¹⁴⁴ Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve 'Îrâbüh*, II/38.

¹⁴⁵ Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve 'Îrâbüh*, II/38.

¹⁴⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, III/145.

¹⁴⁷ Nehhâs, *Me'âni'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, II/59-60.

âlimlerinden, Nisâ sûresi 24. âyetin mut‘a hakkında nâzil olduğunu iddia edenlere göre bu âyet mensuttur.

Cessâs Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî (ö. 370/981), âyetteki istimtâ‘ yapmak (kadından faydalanma) filini, sahih nikâhla evlenip zifafa girmek olarak açıklamıştır. O bu konuda: “*Buradaki istimtâ‘ (kadından faydalanma) ilişkiye girmekten kinayedir.*” demektedir.¹⁴⁸ Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201), tefsirinde şöyle demektedir: “*Müfessirlerden birkısmı, bu âyette mut‘a nikâhının serbest edilip, daha sonra hadisle neshedildiği hususunda (böyle bir yorumla) kendilerini zorlamışlarsa da, buna gerek yoktur. Çünkü Hz. Peygamber, önce mut‘aya izin verdi, sonra da yasakladı. Dolayısıyla Hz. Peygamber’in sözü, başka bir sözüyle neshedilmiş oldu. Bu âyette ise Allah, mut‘a nikâhından değil, sahih nikâhtan bahsetmektedir.*”¹⁴⁹ Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), Ebü’l-Berekât Hâfizüddîn en-Nesefî (ö. 710/1310) ve Abdullah b. Ömer el-Beydâvî (ö. 791/1286), tefsirlerinde bu âyeti sahih nikâhı ifade edecek şekilde yorumlamışlardır. Âyetin nüzûl sebebi hakkında, “*Mekke fethedildiğinde üç gün serbest edilip sonra neshedilen mut‘a nikâhı hakkında indiği de söylenmiştir.*” demektedirler. Ayrıca İbni Abbas’ın âyetin nesh edilmediği görüşünde olduğu, fakat ölmeden önce bu görüşünden döndüğü ifade edilmektedir.¹⁵⁰ İmâdüddîn İsmail İbni Kesîr (ö. 774/1373), “*Mücâhid bu âyetin mut‘a hakkında indiğini söylese de cumhur bunun hilafına görüş bildirmişdir.*” demektedir.¹⁵¹

Beyzâvî tefsirinin hâşiyesi olan *Hâşiyetü Şeyhzâde*’de zikredildiğine göre, âlimlerin çoğunluğunun görüşü, bu âyetin sahih nikâh hakkında nâzil olduğu yönündedir.¹⁵² *Hâşiyetü İbni’t Temcîd*’de ifade edildiğine göre, mut‘anın İslâm’ın bidayetinde mubah olduğuna dair ittifak vardır. Hz. Peygamber ve ashâbı, Mekke’nin fethi esnasında şehirde bulunurlarken

¹⁴⁸ Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, II/208.

¹⁴⁹ Ebü’l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zâdü’l-Mesîr fî ‘İlmi’t-Tefsîr*, Birinci Basım, Dâru İbni Hazm, Beyrut 2002, s. 276.

¹⁵⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II/57; Ebü’l-Berekât Hâfizüddîn Abdullâh b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâikü’t-Te’vîl*, Birinci Basım, Dâru’l Kütübi’l-‘İlmiyye, Beyrut 1995, I/246; Abdullah b. Ömer b. Muhammed Nasıruddîn el-Beydâvî, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, Birinci Basım, Dâru’l Kütübi’l-‘İlmiyye, Beyrut 2003, I/209.

¹⁵¹ İbni Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîm*, III/427.

¹⁵² Muhammed b. Muslihiddîn Mustafa el-Koçevî Muhyiddîn Şeyhzâde, *Hâşiyetü Şeyhzâde alâ Tefsîri’l-Kâdı el-Beyzâvî*, Hakikat Kitabevi, İstanbul 1995, II/126.

Mekke kadınlarının süslenerek dışarı çıkması, sahâbenin Hz. Peygamber'e bekârlıktan şikâyet etmelerine sebep olmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber'de o kadınlarla mut'a yapılmasına izin verdiği nakledilmektedir. Hz. Peygamber daha Mekke'den çıkmadan mut'anın kıyamete kadar Allah tarafından haram kılındığını ilan etmiştir. Bu olaydan hareketle ümmetin cumhuruna göre mut'a nikâhı nesh olunmuştur. Aralarında İbni Abbas ve İmrân b. Husayn (ö. 52/672)'nin da bulunduğu bir grup ise mut'anın nesh olunmadığı görüşündedir. Fakat İbni Abbas vefatından önce bu görüşünden tevbe etmiştir.¹⁵³ *Hâşiyetü'l-Konevî*'de ifade edildiğine göre İbni Abbas, muhtemelen âhir ömründe Hz. Peygamber'in yasaklayıcı hadislerine muttali olduğu için görüşünden dönmüştür.¹⁵⁴

Mâlikî fakîhi ve müfessiri olan Ebû Bekr İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), *"Kadınlarla yapılan mut'aya gelince, bu, İslâm'ın garip meselelerindedir. Çünkü bu nikâh, İslâm'ın bidayetinde mubahtı. Daha sonra Hayber günü haram kılındı. Bunun ardından Evtas gazvesinde tekrardan mubah kılındı. Bundan sonra yine haram kılındı ve neticede haramlığına dair hüküm kesinleşti."*¹⁵⁵ demektedir.

Hüseyn b. Mes'ûd el-Begavî, (ö. 516/1122), Fahreddîn er-Râzî (ö. 604/1210), Alâuddîn Alî b. Muhammed el-Hâzin (ö. 741/1340) ve Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh el-Âlûsî (ö. 1270/1854), tefsirlerindeki beyanlarına göre ise risaletin belli dönemlerinde mut'a serbest edildi. Ancak daha sonra Hz. Peygamber tarafından haram kılınmıştır.¹⁵⁶

Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (ö. 671/1273), bu âyet hakkında tefsirinde şöyle demektedir: *"Âlimler âyetin manası hususunda ihtilaf*

¹⁵³ Muslihuddîn Mustafa b. İbrahim er-Rûmî el-Hanefî, *Hâşiyetü İbni't-Temcîd*, Birinci Basım (Hâşiyetü'l-Konevî ile beraber basılmıştır.), Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2001, VII/111.

¹⁵⁴ 'İsâmuddîn İsmail b. Muhammed el-Hanefî, *Hâşiyetü'l-Konevî*, Birinci Basım, Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2001, VII/112.

¹⁵⁵ Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, İkinci Basım, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2002, I/499; Süleyman b. Ömer, *Fütühâtü'l-İlâhiyye*, Birinci Basım, Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996, II/27.

¹⁵⁶ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Me'âlimü't-Tenzîl*, Birinci Basım, Dâru Tayyibe, Riyat 1989, II/193-194; Ebü'l-Hasen Alâuddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hâzin el-Bağdâdî, *Lübâbü't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl*, Birinci Basım, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2004, I/361-362; Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rühü'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut ts., V/5.

ettiler. Hasan Basrî, Mücâhid ve diğerlerine göre mezkûr âyetin manası şudur: *sahih nikâhla kadınlarla ilişkiye girip lezzetlenip faydalandığınızda mehirlerini verin.*"¹⁵⁷ Tabiînün büyüklerinden olan bu iki âlimin, bu âyetin delaleti hakkında bir rivayette nikâh, başka bir rivayette mut'a olduğuna dair farklı iki görüşü nakledildiğinden¹⁵⁸ Caferî tefsir kaynakları, bu iki âlime göre bu âyetin delaletinin mut'a olduğunu zikretmişlerdir.

Kurtubî'ye göre Nisâ sûresi 24. âyetin mut'a nikâhına delalet ettiği görüşü, cumhura aittir. O, tefsirinde şöyle demektedir: "*Cumhura göre bu âyetten murad, İslamiyetin bidayetinde var olan mut'a nikâhıdır. İbni Abbas, Übey b. Ka'b, İbni Cübeyr bu âyet-i kerîmeyi إلى اجل مسمى (belli bir vakte kadar) ifadesini eklemek suretiyle فَأَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ (الي اجل مسمى) فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ (الي اجل مسمى) فَآتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ (belli bir süreye kadar) faydalanmanıza karşılık, sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin.*" (Nisâ, 4/24.) şeklinde okumuşlardır. Sonra Hz. Peygamber mut'ayı yasaklamıştır."¹⁵⁹ Kurtubî, bu âyetin delaletinin cumhura göre neshedilmiş mut'a olduğunu ifade etmiştir. Hâlbuki Râzî gibi bazı müfessirler tarafından verilen bilgilere bakıldığında ise âyetin delaleti cumhura göre normal nikâh olduğu yönündedir.¹⁶⁰

İmam Kurtubî tefsirinde şöyle demektedir: "*Sâir ilim adamları, ashâbın, tabiîn ve selef-i sâlihîn fukahası, bu âyet-i kerîmenin nesh edildiği ve mut'anın da haram olduğu görüşündedirler. Ebû Ömer der ki: İbni Abbas'ın Mekke ve Yemen'de ikamet eden arkadaşları, onun görüşü doğrultusunda mut'anın helâl olduğunu, diğer insanlar ise onun haram kılındığını kabul ederler. Ma'mer dedi ki: ez-Zühri şöyle dedi: İnsanlar, bu mut'adan o derece nefret ettiler ki, şairin birisi şöyle diyecek kadar işi ileri götürdü:*

قال المحدث لما طال مجلسه يا صاح هل لك في فتيا ابن عباس

¹⁵⁷ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/214.

¹⁵⁸ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, VI/586-587.

¹⁵⁹ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/215.

¹⁶⁰ Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, X/50.

“Konuşanın meclisi uzun sürünce; dedi ki: Ey arkadaşı, ne dersin, İbni Abbas’ın fetvasına göre amel etmeye?”¹⁶¹

Muhammed eş-Şevkânî (ö. 1250/1834), Cemâleddîn el-Kâsimî (1866/1914), vb. yakın dönem müfessirleri, diğer Ehl-i Sünnet âlimlerinden farklı bir şey söylememişlerdir. Hepsi de mut‘anın haram olduğu yönünde görüş belirtmiştir.¹⁶² Fakat Maliki fakihî ve müfessiri olan Tunuslu âlim Muhammed et-Tâhir İbni Âşûr (1879-1973), her ne kadar mut‘anın haram olduğunu belirtse de zaruret halinde caiz olduğunu söylemiştir. İbni Âşûr bu konuyla ilgili olarak tefsirinde: *والذي إستخلصناه في حكم نكاح المتعة، أنه جائز عند الضرورة الداعية* "والذي إستخلصناه في حكم نكاح المتعة، أنه جائز عند الضرورة الداعية" *Mut‘a nikahının hükmü hususunda neticelendirdiğimiz şey; mut‘anın, bir adamın yanında eşinin bulunmadığı sefer ve savaş halindeki gurbet hali gibi korunma müddetini geciktirmeye sebep olan zaruret esnasında caiz olmasıdır.*¹⁶³ demektedir.

İbni Âşûr’a göre zaruret halindeki kişi, normal nikâhtaki mehir, şahitlerin bulundurulması ve velinin izni gibi şartları yerine getirerek mut‘a evliliği yapabilir. Taraflardan biri mut‘a evliliği süresi içerisinde ölecek olursa, aralarında miras hukuku yoktur. Kadının iddeti ise bir hayızdır. O Nisâ sûresi 24. âyetin mut‘a nikâhı hakkında olduğu görüşünü kabul etmemektedir. Ona göre âyetin siyâkı, ona mut‘a manasını vermeye engeldir. Fakat Nisâ sûresi 24. âyetin genel manası, mut‘a nikâhını da kapsamaya uygundur.¹⁶⁴

Günümüzde Ehl-i Sünnetin önemli müfessirlerinden biri olan Muhammed Ali es-Sâbûnî, Caferî âlimlerin ilgili âyeti (4/24.) mut‘a nikâhı olarak yorumlamalarını şöyle reddeder: “*Bu fahiş bir hatadır. Çünkü burada istimtâ’dan maksat, kocaların, cinsi münasebet yoluyla eşlerinden*

¹⁶¹ Kurtubî, *el-Câmi‘u li Ahkâmi‘l-Kur‘ân*, VI/221.

¹⁶² Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San‘ânî el-Yemenî, *Fethu‘l-Kadîr el-Câmi‘u beyne‘l-Fenniyyi‘r-Rivâye ve‘d-Dirâye min İlmi‘t-Tefsîr*, Dördüncü Basım, Dâru‘l-M‘arife, Beyrut 2007, V/287-288; Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed Sa‘îd b. Kâsım ed-Dimeşkî, *Mehâsinü‘t-Te‘vîl*, Birinci Basım, Dâru İhyâi‘l-Kütübi‘l-‘Arabîyye, ys. 1957, V/1187.

¹⁶³ Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *Tefsîru‘t-Tahrîr ve‘t-Tenvîr*, ed-Dâru‘t-Tûnisîyye li‘n-Neşr, Tunus 1984, V/11.

¹⁶⁴ İbni Âşûr, *Tefsîru‘t-Tahrîr ve‘t-Tenvîr*, V/11.

faydalanmalarındır. Yoksa mut'a nikâhı değildir. Mut'a nikâhının haram oluşu sünnet ve icma ile sabittir. Buna aykırı olan görüşe itibar edilmez”¹⁶⁵

Bütün Ehl-i Sünnet tefsir âlimleri, bu âyetin Caferî müfessirlerinin yaptığı gibi mut'anın cevazına hamledilmesinin büyük hata olacağını vurgulamışlardır. Çünkü bir kişi mut'a yapmak istediği kadına; “Ben seninle bir günlüğüne veya şu kakar süreye kadar, iddet olmadan, birbirimize mirasçı olmadan, talak olmaksızın ve buna da şahitlerin şهادeti olmadan evleniyorum” demiş oluyor. Bu ise apaçık zinadır. Kur'ân böyle bir şeye asla izin vermez.¹⁶⁶

Ehl-i Sünnet müfessirleri, bu âyeti değerlendirirken Kur'ân'a bütüncül olarak yaklaşmaktadırlar. Şöyle ki; Nisâ sûresi 24. âyetini tek olarak ele almak yerine Kur'ân'ın bütünlüğü içerisinde mesele değerlendirildiğinde miras, talak, iddet ve diğer birçok âyet, mut'a nikâhını uygulanamaz hale getirdiği görülecektir. Zira Kur'ân, boşanmayı talak ve iddete bağlamış, eşleri de birbirine mirasçı kılmıştır.¹⁶⁷

2.1.1. Ehl-i Sünnete Göre Mut'a Nikâhını Nesh Eden Âyetler

Nisâ sûresi 24. âyetin, neshedilmiş mut'a nikâhı hakkında olduğunu söyleyenler de dâhil, bütün Ehl-i Sünnet müfessirlerinin ittifak ettiği şey, mut'a nikâhının haram kılındığıdır. Mezkûr âyetin mut'a hakkında olduğunu ifade eden Ehl-i Sünnet âlimleri, bu âyetin mensuh olduğunu söylemişlerse de ne ile neshedildiği hakkında ihtilaf etmişlerdir.¹⁶⁸ Âyetin ne ile nesh edildiği hususunda iki görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birisine göre mezkûr âyet, yine Kur'ân âyetleriyle nesh edilmiştir. Diğer görüşe göre ise bu âyet, Hz. Peygamber'in yasaklamasıyla nesh edilmiştir. Nehhâs, bu iki görüşün dışında üçüncü bir görüşten daha bahsetmektedir. Ona göre mut'ayı hem Kur'ân hem de sünnet neshetmiştir. Nehhâs, bu görüşü Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838)'a nisbet etmektedir.¹⁶⁹

¹⁶⁵ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2001, I/249.

¹⁶⁶ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/219.

¹⁶⁷ Yavuz Ünal, “Hadis Verilerine Göre Mut'a Nikâhı” *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy., 7, ys. 1993, s. 158.

¹⁶⁸ Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 105-106; İbni Cevzî, *Nevâsihu'l-Kur'ân*, s. 327.

¹⁶⁹ Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 106.

Hadisin âyeti neshedebileceğini kabul eden Hanefî âlimlere göre, Sebre b. Ma'bed'in rivayet ettiği hadis, mezkûr âyeti neshetmiştir.¹⁷⁰ Zira mut'a nikâhının açık bir şekilde izin verilip sonra da nesh edildiğine dair rivayetler özellikle Sebre b. Ma'bed tarafından gelmektedir. O, Hz. Peygamber'in mut'a nikâhını yasaklaması ile ilgili olarak şöyle demektedir: *Ben Resûlullâh'ı Hacer-i Esved ile Kâbe'nin kapısı arasında ayakta iken şöyle dediğini işittim: يا ايها الناس اني قد أذنت لكم في الاستمتاع من النساء و أن الله قد حرم ذلك إلى* "يا ايها الناس اني قد أذنت لكم في الاستمتاع من النساء و أن الله قد حرم ذلك إلى" *Ey insanlar! Şüphesiz ki ben kadınlarla mut'a yapmanız hususunda size izin vermiştim. Fakat Allah, mut'a nikâhını kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Dolayısıyla kimin yanında mut'a nikâhlı bir kadın varsa onu (derhal) bıraksın. Ve bu kadınlara verdiğiniz mehirlerden hiçbir şeyi geri almayınız.*"¹⁷¹

Nisâ sûresi 24. âyetin, Hz. Peygamber'in mut'ayı yasaklamasıyla neshedildiğini savunan görüşe dair, İbnü'l-Cevzî şöyle demektedir: *"Bu görüş, iki yönden dolayı dikkate alınmaya değmez. Birincisi Nisâ sûresi 24. âyet, yasaklanan mut'a nikâhı hakkında değil, normal nikâhla ilgilidir. Bunun ötesine gidip zorlama bir yorum yapmaya gerek yoktur. Mut'aya Hz. Peygamber izin vermiş, sonra da yasaklamıştır. İkincisi bu âyetin mut'a hakkında olduğu kabul edilse bile bunun, bir hadisle nesh edilmiş olması caiz değildir."*¹⁷²

Hadisin, Kur'ân hükümlerini neshedemeyeceği görüşünü savunan Şâfi mezhebi uleması ise Meâric ve Müminûn sûrelerindeki *وَالَّذِينَ هُمْ لِأَرْوَاحِهِمْ مُحَافِظُونَ إِلَّا* "وَالَّذِينَ هُمْ لِأَرْوَاحِهِمْ مُحَافِظُونَ إِلَّا" *O kullar ki namuslarını korurlar, ancak eşleri ve sahip oldukları cariyeler hariç. Şüphesiz ki onlar (bunlarla ilişkilerinden dolayı) kınanmış degillerdir. Fakat bundan (zevce ve cariyelerden) ötesini arayanlar, işte onlar haddi aşanlardır.*"¹⁷³ âyetlerin, mut'a nikâhını neshettiğini söylemişlerdir.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Mahmut Ustaosmanoğlu, *Râhu'l-Furkân Tefsiri*, Sîrâç Kitapevi, İstanbul 2006, V/10.

¹⁷¹ Müslim, "Nikâh", 21.

¹⁷² İbni Cevzî, *Nevâsihu'l-Kur'ân*, s. 329.

¹⁷³ 23/Müminûn, 5-7; 70/Meâric, 29-31.

¹⁷⁴ Ustaosmanoğlu, *Râhu'l-Furkân Tefsiri*, V/12.

Âyet, kurtuluşa ermiş müminlerin vasıflarını sayarken bir de onların, iki husus dışında, gayri meşru ilişkilerden kendilerini muhafaza ettiklerini haber vermektedir. Bu iki husustan birincisi, kişinin nikâhlı eşiyle olan ilişkisidir. İkincisi ise sahip olduğu cariyesidir. Âyet, bu iki ilişki dışında başka bir yol zikretmemiştir. Bu iki ilişkiden dolayı da kınanmayacaklarını haber vermiştir. Eğer mut'a nikâhı ile evlilik caiz olsaydı, elbette kınanmayan ilişkiler içerisinde zikredilirdi. Dolayısıyla mut'a nikâhı ile alınan kadın, kişinin nikâhlı eşi ve sahip olduğu cariyesi olmadığından âyetteki müstesnalara dâhil olmamış, kendisinden sakınılması gereken ilişkilerden kabul edilmiştir.¹⁷⁵

Caferî âlimleri de kabul etmektedir ki mut'a evliliği yapan kadın, ne eş ne de cariye. Çünkü Caferî fıkında daimi nikâhla evlenen kadının birçok hükümleri, mut'a evliliği yapan kadın için uygulanmamaktadır. Çünkü normal nikâhlı kadın, evlilik sebebiyle; nafaka, miras gibi hak edişlere, boşanırken de talak ve iddet gibi hükümlere mahal olmaktadır. Mut'a nikâhlı kadın için bu hükümler söz konusu değildir. Mut'a evliliği yapan kadın, cariye de değildir. Çünkü cariyeler köle statüsünde olduğundan hibe veya azat edilmeleri mümkündür. Mut'a evliliği yapan kadında ise bu hükümler yoktur. Görüldüğü gibi Caferî hukukunda mut'a evliliği yapan kadın, ne eş ne de cariye olmayıp, üçüncü bir statüde kabul edilmektedir. Ayette ise eş ve cariye zikredilirken üçüncü bir uygulamadan bahsedilmemiştir.¹⁷⁶

Ehl-i Sünnet âlimleri mut'anın haram olduğuna dair şu âyeti de delil gösterirler: "وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُعْطِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ" / *Evlenemeyenler, Allah kendilerini lütfu ile zenginleştirene kadar iffetli davransınlar.*¹⁷⁷ Yüce Allah bu âyette evlenmeye maddi gücü yetmeyenlere, iffetli davranmayı emretmiştir. Eğer mut'a nikâhı caiz olup, normal evliliğe alternatif bir evlilik çeşidi olsaydı evlenemeyen kişilere, iffetli davranma emri yerine mut'a nikâhı yapmaları çözüm olarak tavsiye edilirdi.

¹⁷⁵ Ustaosmanoğlu, *Rûhu'l-Furkân Tefsiri*, V/12.

¹⁷⁶ Nehhâs, *Me'âni'l-Kur'âni'l-Kerîm*, II/60.

¹⁷⁷ 24/Nûr, 33.

Ehl-i Sünnet kaynaklarının mut‘a evliliğinin İslâm’da haram bir uygulama olduğuna dair getirdikleri delillerden bir diğeri de daimi nikâhla evlenmeye maddi gücü yetmeyenlere, Yüce Allah’ın şu tavsiyesidir:

"وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فِتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ
أَخْدَانٍ فَإِذَا أُخْصِرْتُمْ فَإِنْ أَتَيْتُمْ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ
" *Sizden her kim hür, mümine kadınları nikâh edecek bir zenginliğe gücü yetmiyorsa, ona da sahip olduğunuz mümin cariyelerinizden efendilerinin rızası ile nikâhlanmak var. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Siz birbirinizdensiniz. O halde sahiplerinin izni ile ve mehirleri örfeye göre vermek suretiyle cariyelerden iffetli olan, zina etmeyen, dost da edinmeyenlerle evlenin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, o vakit hür kadınlar hakkında gerekli bulunan cezanın yarısı kendilerine lazım gelir. Bu hükümler, içinizden günah işlemekten korkanlardır. Sabretmeniz ise, sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.*"¹⁷⁸ Âyet, hür mümine bir kadınla nikâh yapmaya maddi imkânı olmayan ve zinaya düşmekten korkan kişilere, namuslu bir cariye ile nikâhlanmayı tavsiye etmektedir. Eğer mut‘a nikâhı caiz olsaydı, âyet sabretmeyi veya sabredemeyip günaha düşmekten korkanlara cariyelerle normal nikâhı tavsiye etmek yerine şehveti teskin etmek için daha kolay bir yol olan mut‘a nikâhını tavsiye ederdi.

Kur’ân-ı Kerîm’de talak, iddet, miras ve teaddüdü zevcât ile ilgili âyetler, mut‘a nikâhını neshettiği düşünülebilecek diğer âyetlerdendir. Çünkü bu âyetlerin ilzam ettiği hükümler, mut‘a nikâhında cârî değildir. Talak ve iddet âyetlerinde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ
" *Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.*"¹⁷⁹ "يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّبُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ
وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ
" *Ey Peygamber! Kadınları*

¹⁷⁸ 4/Nisâ, 25.

¹⁷⁹ 2/Bakara, 228.

boşayacağınızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır (hükümleridir.) Kim Allah'ın sınırlarını (hükümlerini) aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.”¹⁸⁰ Âyetlerde açıkça görüldüğü üzere bir evliliğin sonlanabilmesi ancak talâk ile olmaktadır. Fakat mut'a nikâhında erkeğin, eşini talâk ile boşaması söz konusu değildir. Çünkü akid esnasında tarafların tayin ettiği süre bittiği zaman talâk verilmeden evlilik kendiliğinden sona ermektedir. Kaldı ki İslâm, evlilikte ayrılığı değil birlikteliği esas almıştır. Bu hususta Kur'ân, şöyle demektedir: *وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ* "Hanımlarınızla hoşça, güzelce geçinin. Şayet onlardan hoşlanmayacak olursanız, olabilir ki bir şey sizin hoşunuza gitmez de Allah onda birçok hayır takdir etmiş bulunur.”¹⁸¹

Boşanmanın kerâhetine dair Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: *“Allah'ın en çok buğz ettiği helal, boşanmadır.”*¹⁸² Bu konuda daha birçok hadis mevcuttur. Hal böyle iken aynı anda sınırsız kadınla mut'a yapabilme özgürlüğü, süre bitince de otomatik boşanmaların gerçekleştiği bir uygulama olabilir mi? Ayrıca âyetler, boşanan kadınların iddet beklemelemlerini emretmiş, kadınların durumuna göre iddet müddetlerini ayrı ayrı zikretmiştir. Bugünkü Caferî fikhında mut'a kadını için takdir edilen iddet müddeti, âyetlerin ilzam ettiği iddet müddetleriyle çelişmektedir. Mezkûr âyetler, talaksız ve iddetsiz olan mut'a nikâhını nesh ettiği anlamına gelmektedir.

Eşler arasında miras hukukunun cârî olduğunu bildiren âyet de Ehl-i Sünnet âlimlerine göre mut'a nikâhını nesh eden delillerdendir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ

¹⁸⁰ 65/Talâk, 1.

¹⁸¹ 4/Nisâ, 19.

¹⁸² Ebû Dâvûd, “Talâk”, 3.

رَجُلٍ يُورِثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَهِيَ أَمْرٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنَ
عِزِّ/عِزِّ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَاعَفٍ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ"
yoksa bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. Şayet bir çocukları varsa o zaman mirasın dörtte biri sizindir. Bu paylar, ölenin vasiyeti yerine getirildikten ve varsa, borcu ödendikten sonra verilir. Eğer çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarıdır (zevcelerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarıdır. Eğer bir erkek veya kadının, ana babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacaktır). Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, Halîm'dir."¹⁸³ Bu âyet, eşlerin birbirlerine mirasçı olduklarını haber vermektedir. Hâlbuki mut'a nikâhında eşler arasında miras söz konusu değildir. Dolayısıyla zikri geçen âyet, eşler arasında miras hukukunun olmadığı mut'a nikâhını nesh etmiştir.

Çok eşliliğe sınır getiren şu âyet de, mut'a nikâhını nesh eden deliller arasında zikredilir: "وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْبَيْتَامَى فَانكِسُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِثْلَى ثَلَاثٍ وَرُبَاعٍ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثَّلَاثِ مِنَ عِزِّ/عِزِّ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرِ مُضَاعَفٍ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ"
Eğer (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur."¹⁸⁴ Bu âyet, teaddüdü zevcât (çok eşlilik) meselesine sınır getirerek bir erkeğin adaletli olması şartıyla aynı anda en fazla dört kadınla evlenebileceğini haber vermektedir. İslâm'dan önce bir erkek, aynı anda istediği kadar kadınla evlilik yapabiliyordu. Kur'ân bu uygulamayı, adaletli olma şartıyla, dört kadınla sınırlamıştır. Eşler arasında adaletli davranmak zor bir iştir ve hatta imkânsızdır. Böyle zor bir şartın konulmasıyla amaçlanan, insan doğası ve

¹⁸³ 4/Nisâ, 12.

¹⁸⁴ 4/Nisâ, 3.

beşeri ihtiyaçlar için ekstrem bir durum olan çok eşliliğe başvurmaması için erkeğe sınır getirilmesidir. Ayrıca aile ve neslin düzeninin ve toplumun faydasının gerektirdiğinden fazla bu işe tevessül etmemek için sınır konulmuştur.¹⁸⁵ Mut'a nikâhında ise böyle bir sınır söz konusu değildir. Sözelimi bir erkek, aynı anda dilediği kadar kadınla mut'a yapabilmektedir. Âyet, böyle bir uygulamayı nesh eder niteliktedir.

Evliliği, velinin iznine bağlayan âyet de mut'a nikâhını yasaklar niteliktedir. "فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ/O halde velilerinin izniyle onlarla evlenin."¹⁸⁶ Malum olduğu üzere nikâh, velinin izni ve iki şahidin şehadetine bağlanmıştır. Mut'a nikâhı ise böyle değildir.

Mut'a nikâhını, mezkûr âyetlerin nesh ettiğine dair sahâbeden ve tabîinden gelen birçok rivayet vardır. Örneğin; Ebû Hüreyre Abdurrahmân b. Sahr ed-Devsî (ö. 58/678)'den rivayetle Hz. Peygamber: "حرم او هدم المتعة النكاح" "Mut'ayı nikâh, talak, iddet ve miras âyetleri haram kılmıştır"¹⁸⁷ buyurmaktadır. Hz. Ali, "Mut'ayı, talak, iddet ve miras âyetleri neshetmiştir"¹⁸⁸ demektedir. İbni Abbas ise Nisâ sûresi 24. âyetin, "حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ"/Annelerinizle evlenmeniz haram kılındı. (Nisâ, 4/23)" âyetinin inmesiyle mut'anın haram kılındığını söylemektedir.¹⁸⁹ Ayrıca İbni Abbas, Müminûn sûresi 5-7, Talâk sûresi 1 ve 4, Bakara sûresi 228. âyetlerinin, Nisâ sûresi 24. âyetini nesh ettiklerini ifade etmektedir.¹⁹⁰ Saîd b. Müseyyib (ö. 94/713), Mut'a nikâhını, miras âyetinin nesh ettiğini söylemiştir.¹⁹¹ Hz. Âişe ve el-Kâsım b. Muhammed (ö. 107/725) ise mut'anın haram kılınması ve nesh edilmesinin Kur'ân âyetleriyle olduğunu

¹⁸⁵ Mûsevî, *eş-Şîa ve't-Tashîh*, s. 110.

¹⁸⁶ 4/Nisâ, 25.

¹⁸⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/337; Nehhâs, *Me'âni'l-Kur'âni'l-Kerîm*, II/59.

¹⁸⁸ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/338; İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri'l-Kur'ân*, II/645; Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, IV/328.

¹⁸⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/335.

¹⁹⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/335; Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 82; İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri'l-Kur'ân*, II/644; Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 105; Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, IV/330.

¹⁹¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/337; İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri'l-Kur'ân*, II/645; Nehhâs, *Me'âni'l-Kur'âni'l-Kerîm*, II/59; Nehhâs, *Kitâbü'n-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 105; Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, IV/328.

söylemişlerdir.¹⁹² Nesheden âyetlerin ise Müminûn sûresi 5-7. âyetleri olduğunu haber vermişlerdir. İbni Mesud da “*Mut‘a mensuhtur. Onu nesh eden talâk, iddet ve miras âyetleridir.*” demiştir.¹⁹³

Hicri ikinci asrın Ehl-i Sünnet âlimlerinden biri olan Ebû Ubeyd: “*Bugün Müslümanlar, mut‘a nikâhının nesh edildiğine dair icma etmişlerdir. Sahâbeden de hiç kimsenin buna ruhsat verdiğini bilmiyoruz. Sadece İbni Abbas’ın mut‘aya cevaz verdiği görüşü bilinmektedir. Onun sonraları bu görüşünden döndüğü bize ulaşmıştır*”¹⁹⁴ demektedir.

2.2. Ehl-i Sünnet Hadis Kaynaklarında Mut‘a Nikâhı

Birkısım Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Kur’ân’da Nisâ sûresi 24. âyet, mut‘a nikâhına delalet etse de daha önce zikredilen (talak, iddet, miras ve teaddüdü zevcât gibi) âyetlerle nesh olunmuştur. Dolayısıyla Ehl-i Sünnete göre ittifakla Kur’ân’da mut‘a nikâhına cevaz veren bir âyet bulunmamaktadır. Birkısım âlimler ise neshin Kur’ân’la değil de hadislerle olduğunu söylemişlerdir. Çünkü mut‘a nikâhı ile ilgili açık ifadelerin hepsi hadislere dayanmaktadır.

Mut‘a nikâhı ile ilgili hadislerde birbirine zıt gibi görünen ifadelerin bulunması, Ehl-i Sünnet âlimlerini epeyce zorlamıştır. Nitekim birçok âlim, mut‘a nikâhı ile ilgili rivayetlerin son derece karışık olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁵ Bu konuda İmam Şâfi: *Ben İslâm’da mut‘a nikâhı dışında önce helal kılınıp ardından haram kılınan, sonra yine helal kılınıp ardından haram kılınan bir başka şey daha bilmiyorum*”¹⁹⁶ diyerek bu hususa işaret etmiştir. İslâm âlimlerinin mut‘a konusunda bir ittifaka varamamasının en büyük sebebi, mut‘a nikâhı ile ilgili birbiriyle çelişik gibi gözükten rivayetler ve İslâm’ın ilk asırlarındaki siyasi ve itikadi hizipleşmelerdir.¹⁹⁷

¹⁹² Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/336; Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve’l-Mensûh*, s.78; Nehhâs, *Me‘âni’l-Kur’âni’l-Kerîm*, II/60.

¹⁹³ Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/337-338; Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve’l-Mensûh*, s. 79; İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri’l-Kur’ân*, II/645; Kurtubî, *el-Câmi‘u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, VI/215-216; Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr*, IV/331.

¹⁹⁴ Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve’l-Mensûh*, s. 80.

¹⁹⁵ İbni Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, V/10.

¹⁹⁶ Begavî, *Me‘âlimü’t-Tenzîl*, II/194; Hâzin, *Lübâbü’t-Te’vîl*, I/362.

¹⁹⁷ Süleyman Ateş, *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1989, II/255.

vardır.¹⁹⁹ Hadis kaynaklarındaki rivayetler incelendiğinde gerek İslâm'dan önce gerekse İslâm'ın bidayetinde mut'a nikâhı, belli bir zaman için iki tarafın da razı olduğu bir ücret karşılığında kadını kiralamaktan ibaretti. Bu uygulamanın bir nikâhtan elde edilmek istenilen maksatların birçoğunu karşılamadığı açıkça görülmektedir. Esasında bu uygulamanın en bâriz maksadı erkeğin şehvetini tatmin etmek için başvurduğu geçici bir çare olmasıdır. Çünkü nikâh, çiftlerin bütün hayatı beraber yaşamak niyetiyle aile yuvası kurmalarını ifade etmektedir. Ayrıca nikâhın belki en önemli amacı, nesil emniyetinin sağlanmasıdır. Çünkü beden ve zihnen sağlıklı bireylerden oluşmayan toplumların varlıklarını sürdürmelerinin mümkün olmadığını tarih göstermektedir.

Mut'a nikâhı, bazı askeri seferlerde muzdar olan gazilerin bekârlıktan şikâyet etmeleri üzerine geçici olarak Hz. Peygamber tarafından ruhsat verilmiş bir uygulamadır. Bu ruhsat birçok rivayette açıkça görülmektedir. Mut'a nikâhına Hz. Peygamber tarafından ruhsat verildiğine dair İbni Mesud'un rivayet ettiği bir hadiste şöyle denilmektedir:

"كنا نغزو مع رسول الله صلى الله عليه وسلم. ليس لنا نساء. فقلنا: ألا نستخصي؟ فنهانا عن ذلك. ثم رخص لنا أن ننكح المرأة بالثوب إلى أجل. ثم قرأ عبدالله: {يا أيها الذين آمنوا لا تحرموا طبيبات ما أحل الله لكم ولا تعتدوا إن الله لا يحب المعتدين} Biz, Resûlullâh (s.a.v.)'le birlikte gazaya çıkmıştık. Yanımızda kadınlarımız yoktu. Resûlullâh (s.a.v.)'e: "Husyelerimizi burdurup hadım olsak mı?" diye sorduk. Resûlullâh (s.a.v.), bize bunu yasakladı. Bundan sonra bir elbise karşılığında bir kadınla belirli bir süreye kadar evlenmemize izin verdi. Daha sonra Abdullah İbni Mesud, "Ey İman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri haram kılmayınız ve haddi aşmayınız. Doğrusu Allah, haddi aşan kimseleri sevmez." (Maide, 5/87) âyetini okudu."²⁰⁰

¹⁹⁹ Öztürk, "Sünni ve Şii Kaynaklarda Mut'a Nikâhı Tartışması", VII/96.

²⁰⁰ Buhârî, "Nikâh", 8; Müslim, "Nikâh", 11; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, (Thk. Şuayb el-Arnaûd), Birinci Basım, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1996, VII/93; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/127; Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, (Thk. Habîb er-Rahmân el-A'zamî), İkinci Basım, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1983, VII/506.

Mut'a nikâhına Hz. Peygamber tarafından izin verildiğini ifade eden bu hadis, başka sahâbeler tarafından rivayet edilen hadislerle desteklenmektedir. Ancak bütün bu rivayetler, kadınların bulunmadığı bazı uzun sefer ve savaşlara ait olmak üzere nakledilmiştir. Bu ruhsat sadece cihat için çıkılan uzun seferlerdeki zarurete binaen verilmiştir.

İbni Mesud'un rivayet ettiği yukarıdaki hadiste ilginç bir ifade geçmektedir. Dikkat edilirse bekârlıktan şikâyet eden bazı sahâbeler, Hz. Peygamber'e: "mut'a nikâhı yapabilir miyiz?" değil de "kendimizi hadım edebilir miyiz?" diye sormuşlardır. Ayrıca bu soru, zaruretin boyutunu göstermesi bakımından da çok önemlidir. Zira sahâbeler, tenasül uzvun işlevini ortadan kaldırmayı düşünecek kadar kendilerini zor durumda hissetmişlerdir. Sahabenin hadım olma düşüncesi karşısında Hz. Peygamber, normalde izin vermeyeceği mut'a nikâhına, bu iki haramdan daha hafifi olan mut'a nikâhına izin vermek şeklinde hükme varmıştır.

Ehl-i Sünnet kaynaklarına göre risaletin belli dönemlerinde Hz. Peygamber'in mut'a nikâhına izin vermesi, İslâm'da ölü eti ve diğer haramların zarureten dolayı yenmesine ruhsat verilmesi gibiydi. Bilindiği gibi zaruret halinde domuz eti yemek bile caizdir. Kişi bu ruhsatı kullanırken haram olan domuz etini doyana kadar değil de zaruret hali kalkana kadar yiyebilir. Hz. Peygamber de zaruret halindeki sahâbelere mut'a yapmaları hususunda sadece üç günlüğüne izin vermiştir. Üç günden fazla mut'aya hiçbir zaman izin verilmemiştir. Fakat Hz. Peygamber, zaruret halinde verdiği mut'a ruhsatını, diğer ruhsatların aksine, Allah dinini muhkem kılıp kemale erdirince nesh edip kaldırıldığını ilan etmiştir.²⁰¹

Bu hadis sadedinde İmam Kurtubî, tefsirinde şu rivayeti nakletmektedir: *"Ebû Hatîm el-Büstî Sahih'inde der ki: Onların Hz. Peygamber'e: "Husyelerimizi burdurup hadım olsak mı?" diye sormaları, mut'anın, kendilerine bu şekilde mubah kılınmadan önce yasak olduğuna delildir. Çünkü yasak olmasaydı, onların böyle bir soru sormalarının anlamı olmazdı. Daha sonra onlara gazada iken belli bir süreye kadar elbise karşılığında kadınları nikâhlamalarına ruhsat verildi. Sonra yine Hayber yolunda mut'a yasaklandı. Sonra yine mut'aya Fetih yılı izin verildi.*

²⁰¹ Müslim, "Nikâh", 27.

*Daha sonra üçüncü defa haram kılındı. Ve artık o, kıyamet gününe kadar haram kılınmıştır.*²⁰²

Şîi Caferî âlimleri, mut'a nikâhına Hz. Peygamber tarafından izin verildiğini ifade eden bu gibi rivayetleri, kendi görüşlerini delillendirmek için kullanırlar. Onlar bunu hizada (yerleşik hayatta) da meşru görür ve tatbik ederler.

Bu hadiste, mut'a evliliğine gazada iken Hz. Peygamber tarafından izin verildiğini ifade eden İbni Mesud, daha sonraları:

"*المتعة منسوخة نسخها الطلاق و العدة و الميراث/Mut'a mensuhtur. Onu nesh eden talâk, iddet ve miras âyetleridir.*" dediği rivayet edilmiştir.²⁰³

Hadis kaynakları Hz. Peygamber'in mut'aya birkaç kez izin verdiğini haber verse de onun bu nikâhı bizzat uyguladığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber, çıktığı her yolculuğunda eşlerinden birkaçını yanında götürdüğünden mut'a nikâhı yapmayı gerektirecek bir durumla asla karşı karşıya kalmamıştır.

Hal böyle olmakla beraber Şîi Caferiler, somut bir delile dayanmadan Hz. Peygamber'in mut'a yaptığını iddia etmiştir. Hz. Peygamber'in mut'a yaptığı iddiasına delil getireyim derken komik duruma düşenler de olmuştur. Bunlar İslâm şarkiyatçısı Wilhelm Heffening (ö. 1363/1944) ve Leone Caetani (ö. 1869/1935)'dir. Onlar Hz. Peygamber'in mut'a yaptığı iddiasını Taberî ve İbni Esîr'e dayandırmışlardır. Bu kaynaklardaki rivayetlerden birine göre Hz. Peygamber, Esmâ bint Numan (ö. ?) isimli bir kadınla evlenmiştir. Lakin Hz. Peygamber, kadının vücudundaki beyaz lekeleri farkedince mehrini verip boşamıştır. Bir diğer rivayete göre ise Hz. Peygamber, Aliye bint Zabyan (ö. ?) isimli bir kadınla evlenmiştir. Fakat bu kadın, Hz. Peygamber'le beraber olacakken "*Senden Allah'a sığınırım*" demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kadına dokunmadan boşamıştır.²⁰⁴

²⁰² Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/216.

²⁰³ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/337; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/215-216.

²⁰⁴ Adalet Çakır, *Mut'a Nikâhının Tarihi Gelişmesi ve İslâm Hukukundaki Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 1994, s. 78.

Heffening ve Caetani'nin Hz. Peygamber'in bu kadınlarla mut'a yaptığını zannetmelerine sebebiyet veren şey, bu rivayetlerde geçen "مَتَّعَهَا" "Hz. Peygamber kadına mut'a verdi" manasındaki lafızdır. Hâlbuki bu lafzın ifade ettiği mana, Hz. Peygamber'in normal nikâhla evlenip daha dokunmadan boşadığı bu kadınlara, gönüllerini hoş etmek için verdiği birtakım hediyelerden ibaret olan talak mut'asıdır. Yoksa bu lafız, Hz. Peygamber'in bu kadınlarla mut'a nikâhı yaptığı anlamına gelmemektedir.

2.2.2. Mut'a Nikâhının Hz. Peygamber Tarafından Yasaklanması

Mut'a nikâhına Hz. Peygamber tarafından kadınların bulunmadığı bazı uzun sefer ve savaşlarda ruhsat verildiğini ifade eden hadisi zikrettikten sonra şimdi de bu uygulamanın önce izin verilip sonra da haram kılındığına dair rivayetleri ele alalım.

Ruhsat ve neshin açık bir şekilde ifade edildiği rivayetler, genelde Sebte b. Ma'bed tarafından gelmektedir. O şöyle demektedir:

"Ben Resûlullâh'ı Hacer-i Esved ile Kâbe'nin kapısı arasında ayakta iken şöyle derken işittim: *يا أيها الناس ! إني قد كنت أذنت لكم في الاستمتاع من النساء. وإن الله قد حرم ذلك*

إلى يوم القيامة. فمن كان عنده منهن شيء فليخل سبيله. ولا تأخذوا مما آتيتموهن شيئا."

Şüphesiz ki ben kadınlarla mut'a yapmanız hususunda size izin vermiştim. Fakat Allah, mut'a nikâhını kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Dolayısıyla kimin yanında mut'a nikâhlı bir kadın varsa onu (derhal) bıraksın. Ve bu kadınlara verdiğiniz mehirlerden hiçbir şeyi geri almayınız."²⁰⁵

Ehl-i Sünnet âlimleri, bu rivayeti mut'a nikâhının yasaklandığına dair hiçbir yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar açık olduğu gerekçesiyle çok değerli bulurlar. Çünkü ruhsat verilen mut'anın, Allah tarafından kıyamete kadar haram kılındığını, Hz. Peygamber'in diliyle haber vermektedir.

²⁰⁵ Müslim, "Nikâh", 21; Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd İbni Mâce el-Kazvîni, *Sünenü İbni Mâce*, Beytü'l-Efkâri'd-Devliyye, ys. ts., "Nikâh", 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXIV/69; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fazl ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, (Thk. Hüseyin Selîm Esed), Birinci Basım, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzî', Riyat 2000, "Nikâh", III/16; Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebi Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfi, *el-Musannef*, (Thk. Muhammed Avvâme), Birinci Basım, Dâru'l-Kible lis-Sekâfeti'l-İslâmiyye, Beyrut 2006, "Nikâh", IX/299.

Dolayısıyla bu rivayetin, mut‘anın mubah olduğunu ifade eden bütün rivayetleri nesh ettiği kabul edilmektedir.

Sebre b. Ma‘bed, yasağın nerede koyulduğunu bu rivayette söylemese de başka rivayetlerde yasağın Mekke fethi esnasında konduğunu açıkça ifade etmektedir. Bu hususta İbni Sebre, babasından şöyle nakletmektedir:

Fetih /أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بالمتعة، عام الفتح، حين دخلنا مكة. ثم لم نخرج منها حتى نمانا عنها." *yılında Mekke'ye girdiğimizde Resûlullâh (s.a.v.) bize mut'ayı emretti. Oradan çıkmadan da nehyetti.*"²⁰⁶

Başka bir rivayette ise İbni Sebre, babası Sebre'den şöyle nakletmektedir:

"أن أباه غزا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فتح مكة. قال: فأقمنا بها خمس عشرة. (ثلاثين بين ليلة ويوم) فأذن لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم في متعة النساء. فخرجت أنا ورجل من قومي. ولي عليه فضل في الجمال. وهو قريب من الدمامة. مع كل واحد منا برد. فبردي خلق. وأما برد ابن عمي فبرد جديد. غض. حتى إذا كنا بأسفل مكة، أو بأعلاها فتلقنا فتاة مثل البكرة العنطضة. فقلنا: هل لك أن يستمع منك أحدنا؟ قالت: وماذا تبدلان؟ فنشر كل واحد منا برده. فجعلت تنظر إلى الرجلين. ويراها صاحبي تنظر إلى عطفها. فقال: إن برد هذا خلق وبردي جديد غض. فقول: برد هذا b. Rebî' لا بأس به. ثلاث مرار أو مرتين. ثم استمتعت منها. فلم أخرج حتى حرمها رسول الله صلى الله عليه وسلم."

Sebre, babası (Sebre)'nin Mekke'nin fethinde Resûlullâh ile birlikte gazveye katılıp şöyle anlattığını haber vermiştir: *“Orada (Mekke’de) on beş gün (yani geceleri de sayılırsa tam otuz) kaldık. Bunun üzerine Resûlullâh bize kadınlarla mut’a yapmak için izin verdi. Derken kaviminden bir kimseyle birlikte dışarı çıktım. Ben ondan daha yakışıklı ve cüsseli idim. Arkadaşım ise çirkin ve cılız bir kimseydi. Her birimizin yanında bir bürde vardı. Fakat benim bürdem eski, amcaoğlunun bürdesi ise yeni ve güzeldi. Mekke’nin alt tarafına ya da üst tarafına (ravi şüphe etmektedir) vardığımız zaman bize güzel, endamlı, genç bir dilber kadın rastladı. Ona: “Bizden birisinin seninle mut’a nikâhı yapmasını arzu eder misin?” diye sorduk. Kadın: “Ne verirsiniz?” dedi. Derhal ikimiz de bürdeyi yere serdik. Genç kadın her iki erkeğe bakmaya başladı. Arkadaşım kadının kendisine isteksizce baktığını görünce: “Bunun bürdesi eskidir. Benim bürdem ise*

²⁰⁶ Müslim, “Nikâh”, 22; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/329.

yeni ve güzel” dedi. Genç kadın ise iki veya üç defa bana işaret ederek: “Onun bürdesinin zararı yok” dedi. Sonra o genç kadınla mut‘a nikâhı yaptım. Resûlullâh, mut‘a nikâhını haram kılincaya kadar genç kadının yanından dışarı çıkmadım.”²⁰⁷

Mut‘a nikâhına yasağın nerede konulduğu, rivayetlerin farklılığından dolayı ihtilâflıdır. Çünkü yasakla ilgili rivayetlerde dört, buna diğer zayıf iki rivayeti de eklersek, altı ayrı yerin ismi zikredilmektedir.²⁰⁸ Bu yerler şunlardır:

1- Sebte b. Ma‘bed’in Müslim’de zikredilen rivayetlerinin beşinde²⁰⁹ mut‘a yasağının Mekke’nin fethi günlerinde bulunduğu zikredilirken, diğer rivayetlerde²¹⁰ yer belirtmeksizin sadece yasaklandığı ifade edilmektedir.

2- Sebte b. Ma‘bed’in Ebû Dâvûd’da zikredilen bir rivayetine göre yasağın Veda Haccı sırasında konulduğunu nakletmektedir.

Bu husus İbni Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742)’den şöyle rivayet edilmektedir:

”كنا عند عمر بن عبد العزيز فتذاكرنا متعة النساء فقال له رجل يقال له ربيع بن سبرة. أشهد علي أبي أنه حدث أن رسول الله صلى الله عليه و سلم نهي عنها في حجة الوداع.”
Ömer b. Abdülazîz’in yanındaydık, kadın mut‘ası ile ilgili müzakere ediyorduk ki kendisinin Rebi‘ b. Sebte olduğunu söyleyen bir adam, “ben babamın; Resûlullâh (s.a.v.)’in onu, Veda Haccı esnasında nehyetti, dediğine şahitlik ederim”, dedi.”²¹¹

Sebte b. Ma‘bed tarafından, yasağın Mekke fethi esnasında konulduğuna dair Müslim’de zikredilen rivayetler, yine aynı sahâbî tarafından yasağın Veda Haccı esnasında konulduğunu ifade eden rivayetten daha meşhur ve daha sahihtir. Durum böyle olmakla beraber hadis şârihleri, Hz. Peygamber tarafından Mekke fethi esnasında ilan edilen yasağın, Veda Haccı esnasında da tekrar etmiş olabileceğini ifade etmektedirler. Çünkü çok sayıda Müslümanın katıldığı bilinen Veda Haccı’da muhtemeldir ki

²⁰⁷ Müslim, “Nikâh”, 20; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/329.

²⁰⁸ H. Mehmet Soysaldı, “Nisâ Süresi 24. Âyeti Işığında Mut‘a Nikâhı”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 3, ys. 1997, s. 176.

²⁰⁹ Müslim, “Nikâh”, 20, 22, 23, 25, 26.

²¹⁰ Müslim, “Nikâh”, 19, 21, 24.

²¹¹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 13.

Hz. Peygamber, bunu duymayan kişiler için, yasağı tekrar ilan etmiştir. Veda Haccın'da sadece nehyin söz konusu olduğunu söyleyen âlimler, burada tekrardan mut'a nikâhına izin verildiğine ihtimal vermemişlerdir. Çünkü en son Mekke fethi esnasında ruhsat verilen mut'a nikâhı, daha Mekke'den çıkmadan kıyamete kadar haram kılındığı ilan edilmiştir.²¹²

Bu hususta Ebû Cafer et-Tahâvî (ö. 321/933), şöyle demektedir: “Hz. Peygamber'in mut'ayı, Veda Haccın'da mubah kıldığına dair Sebre yoluyla gelen hadis, bütün rivayetlerin ihtiva ettiği mana dışında bir ifade taşımaktadır. Biz, bu noktayı tetkik ettik. Ve bunu ancak Abdülazîz b. Ömer b. Abdülazîz'in rivayetinde bulduk, buna başkalarının rivayetinde rastlayamadık. Bu rivayeti İsmail b. Ayyâş, Abdülazîz b. Ömer b. Abdülazîz'den rivayet etmiştir. O da, bu olayın Mekke fethinde olduğunu, ashâb-ı kirâmın Hz. Peygamber'e bekârlıktan şikâyet ettiklerini, bunun üzerine de bu hususta onlara ruhsat verdiğini nakletmektedir. Veda Haccın'da ise, onların bekârlıktan Hz. Peygamber'e şikâyette bulunmalarına imkân yoktur. Çünkü kadınlarla beraber haccetmişlerdi. Diğer taraftan Mekke'de kadınlarla evlenmeleri de mümkündü, Veda Haccın'da, daha önceki gazvelerdeki halde değillerdi.”²¹³

İmam Kurtubî de Tahâvî'ye benzer bir yorum yapmıştır. Kurtubî şöyle demektedir: “O halde şu muhtemeldir. Hz. Peygamber'in buna benzer bir hususu gazalarında ve toplu olarak bulunulan yerlerde tekrarlaması âdeti olduğundan dolayı, mut'anın haram kılınışını Veda Haccın'da bir kez daha zikretmiştir. Çünkü insanlar, orada bir arada idi. Ta ki, o ana kadar bunu işitmemiş olan kimseler de haram kılındığını işitsin. Böylece mut'anın helâl olduğunu iddia edecek hiçbir kimsenin bir şüphesi kalmasın.”²¹⁴

3- Seleme İbnu'l-Ekvâ' (ö. 74/693) rivayetine göre yasak, Evtas yılında üç günlük ruhsattan sonra konmuştur.²¹⁵ Bu hususta İyas b. Seleme (ö. ?), babasından rivayetle:

²¹² Ünal, “Hadis Verilerine Göre Mut'a Nikâhı” s. 165.

²¹³ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/217.

²¹⁴ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, VI/217.

²¹⁵ Müslim, “Nikâh”, 18.

"*Resûlullâh (s.a.v.)* رخص رسول الله صلى الله عليه وسلم عام أوطاس، في المتعة ثلاثا. ثم نهي عنها." *Evtas yılında mut'aya üç gün izin verdi. Sonra da ondan nehyetti*"²¹⁶ demektedir.

Evtas yılı ile Mekke fethinin yılı aynıdır. Hatta birbirine çok yakındır. Hadis, zaman bakımından paralellik arz etmesi nedeniyle, Mekke fethindeki kesin yasağı destekler mahiyette kabul edilmiştir.²¹⁷

4- Hz. Ali'den gelen rivayetlerde yasağın, Hayber'in fethi esnasında konulmuştur. Bu hususta Hz. Ali şöyle demektedir:

"*Resûlullâh (s.a.v.)* أن النبي صلى الله عليه وسلم نهي عن المتعة وعن لحوم الحمر الاهلية زمن خيبر" *Hayber günü kadınlarla mut'a yapılmasını ve evcil eşeklerin etinin yenilmesini yasakladı*"²¹⁸

Tirmîzî, Hz. Ali'den nakledilen bu hadisin hasen sahih olduğunu, hatta Nebi'nin ashabından ilim sahibi olanların bununla amel ettiğini belirtmektedir.²¹⁹

Bu rivayetlere göre mut'anın Hayber savaşı, Mekke'nin fethi, Evtas (Huneyn gazvesi) yılı ve Veda Haccı esnalarında yasaklandığı görülmektedir. Bunlara ilaveten mut'anın iki ayrı yerde daha yasaklandığı rivayet edilmektedir. Fakat bu iki rivayet, hadisciler tarafından itibar edilmeyecek kadar zayıf kabul edilmiştir. Bunlardan birincisi, Hasan Basrî'den gelen Mürsel bir rivayette, "*Mut'a sadece Umretu'l-Kazâ sırasında vuku bulmuştur. Bundan önce yasağın olduğu gibi bundan sonra da yasağın olmamıştır.*" İkincisi, Ebû Hüreyre'den gelen rivayete göre, Mut'a nikâhı Tebuk seferi esnasında haram kılınmıştır.²²⁰

Hadisciler, bütün rivayetleri göz önünde bulundurarak, mut'a nikâhının yasaklanma yeri hakkında, özetle konuyu şöyle değerlendirmektedirler: Mut'a nikâhı, Hayber'den önce mutlak olarak

²¹⁶ Müslim, "Nikâh", 18; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef*, "Nikâh", IX/300.

²¹⁷ İbni Hacer, *Fethü'l-Bâri*, XI/75.

²¹⁸ Buhârî, "Nikâh", 31; Müslim, "Nikâh", 29; Tirmîzî, "Nikâh", 29; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, (Thk. Nâsiruddîn Albânî), Birinci Basım, Mektebetü'l-Me'ârif li'n-Neşr ve't-Tevzî', Riyat ts., "Nikâh", 71; İbni Mâce, "Nikâh", 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II/29-30; Dârimî, "Nikâh", III/16; İbni Ebî Şeybe, *el-Musannef*, "Nikâh", IX/228-229; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/337; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/501.

²¹⁹ Tirmîzî, "Nikâh", 29.

²²⁰ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/337; Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, VII/601-602; Soysaldı, "Nisâ Sûresi 24. Âyeti Işığında Mut'a Nikâhı", s. 176.

mubahtı. Hayber günü mut‘anın haram kılındığı ilan edilmiştir. Sonra zarurete binaen Mekke fethi esnasında (ki Evtas gazvesi de aynı zamana denk geliyor) mut‘aya tekrar izin verildi. Zaruret kalkınca daha Mekke’den çıkmadan Hz. Peygamber’in diliyle Allah’ın mut‘ayı kıyamete kadar haram kıldığı ilan edilmiştir. Yasağın ilanı, Veda Haccı esnasında da tekrar edilmiştir.²²¹

Mut‘a nikâhının Hz. Peygamber döneminde önce izin verilip daha sonra da yasaklanması, Müslim’in İbni Ebî Amrâ’dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle değerlendirilmektedir:

"Mut‘a/أَمْحَا كَانَتْ رِخْصَةً فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ لَمَنْ اضْطُرَّ إِلَيْهَا كَالْمَيْتَةِ وَ الدَّمِ وَ لَحْمِ الْخَنْزِيرِ ثُمَّ أَحْكَمَ اللَّهُ الدِّينَ وَ نَهَى عَنْهَا" *nikâhi, İslâm’ın evvelinde ölü eti, kan ve domuz gibi, darda kalanlar için verilmiş bir ruhsattı. Sonra Allah dinini muhkem kıldı ve onu nehyetti.*"²²²

2.2.3. Hz. Ömer’in Mut‘a Nikâhı Hakkındaki Görüşü

Hız. Peygamber’in Mekke fethi ve Veda Haccı esnasında, mut‘anın Allah tarafından haram kılındığını ilan etmesine rağmen, bu yasağı duymayanların olması muhtemeldi. Günümüz şartlarında bile çoğu insanların, bazı önemli ilanlardan çok zaman sonra haberdar oldukları bir vakiadır. Hız. Peygamber’in vefatından sonra Hız. Ebû Bekir’in halifelik döneminin kısa olması, belki de çıkan kargaşalarla meşguliyetten ötürü mut‘a yapanlar olduysa bile halifenin haberi olmadığı için bu konu gündeme gelmemiştir. Hız. Ömer’in halifeliğinin ortalarında mut‘a yapan bazı kişilerin haberleri, halifenin kulağına gidince bu olay tekrar gündeme alınmıştır.

Şimdi Hız. Ömer’in halifeliği döneminde mut‘a uygulamasına ait rivayetleri ele alalım. Cabir b. Abdullah (ö. 78/697)’tan rivayet edilmiştir:

"كُنَّا نَسْتَمْتَعُ بِالْقَبْضَةِ مِنَ التَّمْرِ وَالدَّقِيقِ، الْأَيَّامَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَبِي بَكْرٍ، حَتَّى نَهَى عَنْهُ عُمَرُ،

"Biz, Resûlullâh (s.a.v.) ve Ebû Bekir döneminde hatta

²²¹ Ünal, "Hadis Verilerine Göre Mut‘a Nikâhı", s. 168.

²²² Müslim, "Nikâh", 27; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/333-334; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/502.

Ömer, Amr İbni Hureys olayında nehy edinceye kadar, biraz un veya hurma karşılığında günlerce mut‘a yapardık.”²²³

Görüldüğü gibi Amr b. Hureys (ö. 85/704)’in mut‘a haberi, halifenin kulağına gidinceye kadar Cabir b. Abdullah’ın ifadesine göre (yasağı duymayanlarca) mut‘a yapılmaya devam ediliyordu.

Hiz. Ömer’in yasaklama hadisesine vesile olan olay şöyle olmuştur: İbni Hureys, Kûfe’de iken bir cariye ile mut‘a nikâhı yapar. Cariye hamile kalınca gidip durumu halifeye anlatır. Hiz. Ömer bu vesile ile mut‘anın haram olduğunu bütün Müslümanların bilmediğini anlayınca bir hutbe irad ederek herkesin duyacağı şekilde yasağı ilan eder.²²⁴ Bu hutbesinde Hiz. Ömer şöyle demiştir:

*“أن رسول الله صلي الله عليه و سلم أذن لنا في المتعة ثلاثا ثم حرمها والله لا أعلم أحدا يتمتع وهو محصن إلا رحمة
بالحجارة/Resûlullâh (s.a.v.) bize, mut‘a için üç gün izin vermiş, sonra haram etmiştir. Allah’a yemin olsun ki muhsan (evli) bir kimsenin mut‘a yaptığını duyarsam, Resûlullâh’ın bunu haram kılmasından sonra helal kılmış olduğuna dair dört şahit getirmediği takdirde taşla recm ederim.”²²⁵*

Muvatta’da Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94/713)’den nakledilen bir rivayette ise şöyle denilmektedir:

*“أن خولة بنت حكيم دخلت على عمر ابن الخطاب فقالت أن ربيعة بن أمية استمتع بامرأة فحملت منه فخرج عمر بن
Havle bint Hakîm, Ömer b. el-Hattâb’in yanına girerek şöyle dedi: Şüphesiz Rebîa b. Ümeyye bir kadınla mut‘a yaptı. Kadın ise ondan hamile kaldı. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb, ridasını giyerek koşarcasına çıkıp, şöyle dedi: “Bu mut‘adır. Daha önce haberim olsaydı mutlaka recmederdim.”²²⁶*

İbni Mâce rivayetinde ifade edildiği üzere Hiz. Ömer, mut‘anın Hiz. Peygamber tarafından üç gün ruhsat verilip sonra yasaklandığını haber

²²³ Müslim, “Nikâh”, 16; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Sadâk”, VII/388; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/500.

²²⁴ Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/500.

²²⁵ İbni Mâce, “Nikâh”, 44; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/336.

²²⁶ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Mecmü’âtü’l-Furkâni’t-Ticâriyye, ys. 2003, “Hadis”, III/41; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/336; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/503.

mut'a nikâhı konusundaki görüşleridir. Mut'a konusunda İbni Abbas'ın üç farklı görüşü rivayet edilmiştir.

- a) Mut'anın mutlak olarak mubah olduğuna dair görüşü.
- b) Mut'anın zaruret halinde mubah olduğuna dair görüşü.
- c) Mut'anın mensuh olduğuna dair görüşü.

İslâm'ın ilk asrında mut'anın haram olduğu konusunda ittifak edilememesinin en büyük nedenlerinden birisi, İbni Abbas'ın bu nikâh hakkındaki fetvasıdır. Başlangıçta o, bu nikâhın mubah olduğunu düşünüyordu. Fakat İbni Abbas'ın daha sonra bu görüşünden döndüğü rivayet edilmektedir. İbni Abbas'ın başlangıçtaki bu fetvası, Ehl-i Sünnetin mut'anın haramlığına dair icmasını bozduğu söylenmektedir.²³⁰ Hatta birçok Ehl-i Sünnet müçtehid, sırf bu şüpheden dolayı mut'a yapan evli kişilere had cezası uygulanmaması gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir.

İbni Abbas, mut'anın mutlak olarak mubah olduğunu, kendisine sorulan soruda şöyle ifade etmiştir:

"سئلت ابن عباس عن المتعة أ سفاح هي أم نكاح؟ قال: لا سفاح ولا نكاح. قلت فما هي؟ قال: المتعة كما قال الله
"Ammâr: "Mut'a zina mı yoksa nikâh mıdır?"

İbni Abbas: "O ne zina ne de nikâhtır."

Ammâr: "Öyleyse nedir?"

İbni Abbas: "Mut'a Yüce Allah'ın buyurduğu gibidir."

Ammâr: "Mut'a da iddet var mıdır?"

İbni Abbas: "Evet bir hayızdır."

Ammâr: "Birbirlerine mirasçı oluyorlar mı?"

İbni Abbas: "Hayır."²³¹

²³⁰ Salim Ögüt, "en-Nisâ 24 Âyeti Hangi Konuyu Düzenlemektedir: Mut'a Nikâhını mı Yoksa Normal Nikâh mı?", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ys. 2002/I, s. 69-70.

²³¹ Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 80-81; İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri'l-Kur'ân*, II/643; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/218-219; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, IV/334-335.

Bu rivayette İbni Abbas, mut‘ayı mubah gördüğünü, onun zina ya da nikâh değil, Nisâ sûresi 24. âyetine atıfta bulunarak Kur‘ân‘ın ifadesiyle istimtâ‘ yani sadece mut‘a olduğunu ifade etmektedir. Zira daha önce de ifade edildiği gibi İbni Abbas, Nisâ sûresi 24. âyetinin mut‘a hakkında olduğunu ifade etmek için الي اجل مسمي (belli bir vakte kadar) tabirini tefsir mahiyetinde okumaktadır.²³²

İbni Abbas‘ı mut‘a hakkındaki görüşlerinden dolayı uyarılardan birisi Hz Ali‘dir. Hz. Ali‘nin İbni Abbas‘ı uyarmasını sahîhayn (Buhârî ve Müslim) nakletmektedir. Bu husus şöyle rivayet edilmiştir:

“أنه سمع ابن عباس يلين في متعة النساء. فقال: مهلا. يا ابن عباس! فإن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهي عنها يوم”
"Ali b. Ebî Tâlip, İbni Abbas‘ın mut‘a nikâhı konusunda yumuşak davrandığını işitti. Ona: “Yavaş ol ey İbni Abbas! Muhakkak ki Hayber günü Allah Resûlü (s.a.v.), mut‘ayı ve evcil eşeklerin etinin yenilmesini yasakladı.”²³³

Başka bir rivayette Hz. Ali, İbni Abbas‘ın mut‘a fetvasına çok sert tepki vererek şöyle demiştir: "إنك رجل تائه. نحنا رسول الله صلى الله عليه وسلم." "Sen şaşırılmış bir adamsın. Allah Resûlü (s.a.v.), bizi mut‘adan nehyetti.”²³⁴

Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Hz. Ali, mut‘aya fetva veren İbni Abbas‘a Hz. Peygamber‘in mut‘ayı yasakladığını bizzat kendisi, ilk ağızdan ikaz ederek anlatmıştır.

İbni Abbas‘ın mut‘aya cevaz vermesi, Abdullah b. Zübeyr (ö. 73/692) ile sert bir şekilde tartışmasına sebep olmuştur. Bu hususu Urve b. Zübeyr (ö. 94/713) şöyle anlatmaktadır:

“أن عبد الله ابن الزبير قام بمكة فقال: إن ناسا، أعمى الله قلوبهم، كما أعمى أبصارهم، يفتون بالمتعة. يعرض برجل. فقال: إنك لجلف جاف فلعمري! لقد كانت المتعة تفعل على عهد إمام المتقين. (يريد رسول الله صلى الله عليه وسلم) فقال له”
"Abdullah b. Zübeyr, Mekke‘de ayağa kalkıp şöyle dedi: “Allah‘ın gözlerini kör ettiği gibi kalplerini de kör

²³² Kurtubî, *el-Câmi‘u li Ahkâmi‘l-Kur‘ân*, VI/215.

²³³ Buhârî, “Nikâh”, 31; Müslim, “Nikâh”, 31.

²³⁴ Müslim, “Nikâh”, 29; Nesâî, “Nikâh”, 71; Beyhakî, *es-Sünenü‘l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/327; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/501.

ettiği insanlar, mut'aya izin veriyorlar.” Bununla bir kişiye taarruz ediyordu. Kendisine saldıran (İbni Abbas) şöyle dedi: “Sen kuru ve katı bir adamsın. Andolsun ki mut'a muttakilerin imamının zamanında yapılıyordu.” (Bununla Resûlullâh (s.a.v.)'i kastediyor) Bunun üzerine İbni Zübeyr: “Öyleyse yapabiliyorsan yap ta görelim. Andolsun ki, mut'a nikâhı yaparsan seni mutlaka kendi taşlarıyla recmederim” dedi.”²³⁵

Bu tartışma Mekke'de büyük ses getirmiş olacak ki bunun üzerine bazı kişiler konuyu araştırmak için Cabir b. Abdullah gibi sahâbîlere danışmışlardır. Bu olayı Ebû Nadrâ şöyle anlatmaktadır:

”كنت عند جابر بن عبد الله. فأتاه آت فقال: ابن عباس وابن الزبير اختلفا في المتعتين. فقال جابر: فعلناهما مع رسول الله
”Cabir b. Abdullah'ın yanındaydım. Ona biri geldi ve İbni Abbas'la İbni Zübeyr'in iki mut'a (temettü haccı ve mut'a nikâhı) konusunda ihtilafa düştüklerini söyledi. Bunun üzerine Cabir, “Biz Resûlullâh'ın döneminde ikisini de yapardık. Sonra Ömer bizi ikisinden de nehyetti. Biz de bir daha (bunlara) dönmedik.” dedi.”²³⁶

Cabir b. Abdullah'ın ifadesine göre Hz. Ömer, mut'anın Hz. Peygamber tarafından haram kılındığını ilan etmesinin ardından insanlar bir daha mut'aya dönmemişlerdir. Rivayetlerden anlaşıldığına göre, kendisine mut'a hakkında soru sorulan İbni Abbas, Hz. Ömer'in mut'ayı haram ilan etmesine rağmen, kendi görüşüne göre mut'anın caiz olduğuna dair fetva vermeye devam etti. Bundan dolayı da İbni Abbas, Abdullah b. Zübeyr gibi bazı sahâbîler tarafından çok sert tepkilere maruz kalıyordu.

İbni Abbas'ın mut'aya cevaz vermesinin Müslümanlar arasında ne denli bir etki yaptığını Zührî şöyle anlatmaktadır: “İnsanlar, bu mut'adan o derece nefret ettiler ki şairin birisi şöyle diyecek kadar işi ileri götürdü.”

أقول للركب إذ طال الثواء بنا يا صاح هل لك في فتيا ابن عباس

في بضة رخصة الاطراف ناعمة تكون مثواك حتي مرجع الناس

“Kafileyeye diyorum çünkü burada kalmamız uzun sürdü. Ey Arkadaş! Ne dersin, İbni Abbas'ın fetvasına göre amel etmeye? Yumuşak tenli ve

²³⁵ Müslim, “Nikâh”, 27; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/333.

²³⁶ Müslim, “Nikâh”, 17; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/335.

bedenli bir dilber hakkında, insanlar dönünceye kadar senin sığınağın olsun."²³⁷

Ebû Ubeyd'in naklettiği bir rivayete göre İbni Abbas, kendisine mut'a hakkında soru soranlara cevaz veriyor, ilim ehli ise buna göz yumuyordu. Hal böyle iken şairler de bu fetvayı şiirlerine konu edinmeye başladılar. Bu olay, İbni Abbas'ın mut'a nikâhı ile ilgili fikirlerine pek ses çıkarmayan ilim ehlinin, ona karşı öfkesini arttırmış oldu.²³⁸ Bu hususta Saîd b. Cübeyr şöyle demektedir:

"أنه ذكره لابن عباس فقال: إنا لله و إنا اليه راجعون لا والله ما بجاذأ أفتيت ولا هاذا أردت و لا أحللت منها إلا ما أحل
"Saîd b. Cübeyr, hakkında yazılan şiiri İbni Abbas'a okuyunca, üzüntüsünden olacak ki hemen bunun üzerine o şöyle dedi: "İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn! Allah'a yemin olsun ki ben bununla fetva vermedim ve bunu da kastetmedim. Onu helal de kılmadım. Ancak Allah'ın meyte, kan ve domuz etini darda kalana helal kılması gibi mubah saydım."²³⁹

İbni Abbas'ın talebelerinden biri olan Saîd b. Cübeyr, mut'a fetvası sebebiyle toplumdaki bozulmaya ve bunalıma dikkat çekmektedir. Rivayette görüldüğü üzere İbni Abbas, hakkındaki şiirleri işitince fetvasının istismar edildiğinden dolayı büyük üzüntü yaşamıştır. Fakat o, mut'ayı zaruret halinde mubah saydığını ifade etmektedir.

İbni Abbas'ın mut'ayı zaruret halinde mubah saymasına dair diğer bir rivayet şöyledir:

"سمعت ابن عباس يسأل عن متعة النساء فرخص فقال له مولي له: إنما ذلك في الحال الشديد و في النساء قلة أو نحوه
"İbni Abbas'a kadın mut'asından soruldu. O da ruhsat verdi.

Bunun üzerine bir mevlası ona: "Mut'a darlık halinde ve kadınların az

²³⁷ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/334; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VII/503; Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/221.

²³⁸ Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 81-82; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/334.

²³⁹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, "Nikâh", VII/334; Ebû Ubeyd, *en-Nâsîh ve'l-Mensûh*, s. 81; İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri'l-Kur'ân*, II/643; Râzî, *Tefsîru'l-Kebîr*, X/51; Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr*, IV/334.

olduğu zamanlarda olur, değil mi?” diye sordu. İbni Abbas da “evet” dedi.”²⁴⁰

Buhârî’de geçen bu rivayet, İbni Abbas’ın mut‘a hakkındaki fetvasını dile getirmektedir. Bu rivayete göre İbni Abbas, mut‘anın mutlak olarak helal değil sadece darda kalanlar için bir ruhsat olduğunu söylemektedir.

Ebû Ubeyd’in ifadesine göre kendi döneminde gerek Irak, Hicaz ve Şam ehlinden ilim adamları, gerekse hadis ve rey ehlinden ilim ehli insanlar, ne darda kalmış kişilere ne de diğerlerine mut‘a hakkında ruhsat vermemişlerdir. Çünkü mut‘a, Hz Peygamber ve ashabından gelen rivayetlere göre haram kılınmıştır. Neticade İbni Abbas’ın, darda kalanlara verdiği mut‘a fetvasından da döndüğü anlaşılmıştır.²⁴¹

Rivayetlerden anlaşıldığına göre İbni Abbas, ömrünün son dönemlerinde mut‘aya cevaz vermekten vazgeçmiştir. Bu hususta İbni Abbas şöyle demektedir:

"إنما كانت المتعة في أول الاسلام كان الرجل يقدم البلدة ليس له بها معرفة فيتزوج المرأة بقدر ما يرى أنه يقيم فتحفظ له متاعه وتصلح له شيبته حتى إذا نزلت الآية: (إِلَّا عَلَىٰ آزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ) قال ابن عباس فكل *Mut‘a nikâhı, İslâmiyetin başlangıcında vardı. Bir erkek, yabancı olduğu bir beldeye varınca orada bir kadınla evlenir, kadın onun eşyasını korur ve elbisesini onarırdı. Neticede bu, “Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu cariyeleri hariç, bunlarla ilişkilerden dolayı kınanmış değildir.” âyeti inince kaldırıldı. İbni Abbas: “Artık o iki cinsel organdan (karısı ile cariyesinin cinsel organlarından) başka her cinsel organ haramdır.” dedi.”²⁴²*

Tirmîzî’nin rivayet ettiği bu hadiste İbni Abbas, mut‘anın Kur’ân tarafından nesh edildiğini açıkça ifade etmiştir. Yine bu konuyla ilgili Atâ el-Horasânî (ö. 135/752), İbni Abbas’tan şöyle nakletmektedir: “Kadınlardan faydalanmanıza karşılık...” (Nisâ, 4/24.) âyeti, “Ey Nebi!

²⁴⁰ Buhârî, “Nikâh”, 31; Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/333.

²⁴¹ Ebû Ubeyd, *en-Nâsih ve’l-Mensûh*, s. 82.

²⁴² Tirmîzî, “Nikâh”, 29.

Kadınları boşadığınızda iddetleri içerisinde boşayınız...”(Talâk, 1.) âyetiyle neshedilmiştir.”²⁴³

Atâ el-Horasânî’den rivayetle İbni Abbas, ölmeden önce:

"اللهم إني أتوب إليك من قولي في المتعة" *Allahım! Muhakkak ki ben, mut‘a hakkındaki görüşümden dolayı sana tevbe ediyorum*”²⁴⁴ dediği nakledilmiştir.

Ehl-i Sünnet âlimlerinin ifadesine göre İbni Abbas, mut‘anın haram olduğunu ifade eden hadislere sonradan ulaşması ve Hz. Ali gibi bazı sahâbîlerin onu ikaz etmesi üzerine önceki görüşünden dönmüştür. Kanaatimizce İbni Abbas’ın önceki görüşünden dönmesine sebebiyet veren en büyük etken, mut‘a nikâhına ruhsat veren fetvasının, toplum tarafından istismar edilmesidir.

İmam Tirmîzî, bu konuda şöyle demektedir: “*Abdullah İbni Abbas’tan bir ruhsat rivayet edilmişse de Resûlullâh’dan naklen mut‘a nikâhının hükmü kendisine bildirilince bu konudaki görüşünden dönmüştür. İlim adamlarımızın çoğu, mut‘a nikâhının haram olduğu üzerinde mutabıktır. Süfyân es-Sevrî, İbnü’l-Mübârek, Şâfî, Ahmed ve İshak’ın görüşü budur.*”²⁴⁵

İbni Arabî de bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “*İbni Abbas mut‘anın cevazına fetva veriyorduydu da görüşünden döndüğü sabit olmuştur. Neticede mut‘anın haramlığına dair icma hâsıl olmuştur.*”²⁴⁶

2.3. Ehl-i Sünnet Fıkıh Mezheplerine Göre Mut‘a Nikâhı

Ehl-i Sünnet âlimlerine göre mut‘a nikâhı bâtil olduğundan, bu nikâhla ilgili olarak fıkıh kitaplarında geniş bir malumat bulunmamaktadır. Fakat mut‘a nikâhı, Hz. Peygamber’in ruhsatıyla bazı gazvelerde uygulanıp sonra kıyamete kadar haram kılındığından, diğer bâtil nikâhlar arasında farklı bir konuma sahiptir.

²⁴³ İbni Münzir, *Kitâbü Tefsîri’l-Kur’ân*, II/644; Mâturîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, III/147; Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, X/51.

²⁴⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II/57; Râzî, *Tefsîru’l-Kebîr*, X/51; Muslihuddîn Mustafa b. İbrahim er-Rûmî el-Hanefî, *Hâşiyetü İbni’t-Temcîd*, Birinci Basım (Hâşiyetü’l-Konevî ile beraber basılmıştır.), VII/111; Ebü’s-Su’ud Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, *İrşâdü’l-Akli’s-Selîm ilâ Mezâye’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî, Beyrut ts., II/165.

²⁴⁵ Tirmîzî, “Nikâh”, 29.

²⁴⁶ Kurtubî, *el-Câmi’u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, VI/220.

Şimdi mut‘a nikâhının nasıl bir akid olduğunu Ehl-i Sünnet mezheplerine göre ele alalım. Hanefî, Şâfi, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre mut‘a nikâhı ittifakla caiz değildir. Böyle bir nikâh batıldır.²⁴⁷

Cumhura (Mâlikî, Şâfi ve Hanbelîlere) göre mut‘a nikâhı ittifakla muvakkat nikâhtır. Yani mut‘a nikâhı ile muvakkat nikâh arasında hiçbir fark yoktur. İkisi de bâtil, ikisi de geçici nikâhı temsil eder. Bu görüş ayrıca bir kısım Hanefîlerin de görüşüdür.²⁴⁸

Hanefîlerde meşhur olan görüşe göre, her ne kadar mut‘a ve muvakkat nikâhları geçici ve bâtil bir evlilik olsalar da aralarında lafzî bir fark vardır. Hanefîlerin görüşüne göre bir nikâhın mut‘a nikâhı diye isimlendirilebilmesi için akid esnasında, Türkçesi “faydalanmak” manasında olan "متعة" veya aynı kökten gelen "تمتع" veya "استمتاع" kelimelerinden biriyle telaffuz edilmesi şarttır. Örneğin: Erkeğin, nikâhlanmasına hiçbir engel olmayan bir kadına hitaben: "متعيني بنفسك كذا مدة بكذا مال" "*Beni, kendinle şu kadar süre ve şu kadar mal mukâbilinde mut‘alandır (faydalandır.)*" demesi gibi. Erkeğin bu teklifini kadın kabul ederse, bu bir mut‘a nikâhıdır ki dört mezhebe göre de bâtildir. Araları feshedilmesi gerekir.²⁴⁹ Bu nikâhın şahitlerin huzurunda olması veya olmaması, velinin direkt yetki vermesi veya velisiz kıyılması onun batıl olduğu hükmünü değiştirmez.

Hanefîlere göre bir nikâha muvakkat denilebilmesi için akid esnasında “tezevvüc”, “tezvic” veya “nikâh” kelimelerinden biriyle telaffuz edilmesi gerekmektedir. Örneğin: Erkeğin, kendisiyle evlenilmesine hiçbir engel olmayan bir kadına, şahitlerin huzurunda: "زوجيني نفسك شهرا" "*Kendini benimle bir aylığına evlendir.*" demesi gibi. Kadın kabul etse bile, evlilik gerçekleşmiş olmaz. Bu evliliğin derhal feshedilmesi gerekir.²⁵⁰

²⁴⁷ Şemsüleimme Muhammed es-Serahî, *el-Mebsûd*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut ts, V/152; Ebû İshâk eş-Şîrâzî, *el-Mehezzeb fî Fıkhi'l-İmâmi's-Şâfi*, (Thk. Muhammed Zuhaylî) Birinci Basım, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1996, IV/159; Mâlik b. Enes, *el-Medevvenetü'l-Kübrâ*, Birinci Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, II/130; Cezîrî, *Kitâbü'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbe'a*, IV/84.

²⁴⁸ Cezîrî, *Kitâbü'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbe'a*, IV/84.

²⁴⁹ Cezîrî, *Kitâbü'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbe'a*, IV/84.

²⁵⁰ Aynî, *el-Binâye*, IV/567.

Görüldüğü gibi Hanefilere göre iki nikâh arasındaki fark, muvakkat nikâhta vakit tayini ile beraber “nikâh” veya “tezevvüc” kelimelerinin zikredilmesi; mut‘a nikâhında ise vakit tayini ile beraber “mut‘a” veya türevlerinden bir kelimenin telaffuz edilmesidir.²⁵¹ Ayrıca muvakkat nikâhta, şahitlerin şehadeti ve velinin yetkisi bulunurken mut‘a nikâhında şahitlerin ve velinin bulunması şart değildir. Her iki nikâh da Hanefi mezhebinde bâtil olsa da İmam Züfer b. Hüzeyl (ö. 158/775)’e göre, muvakkat nikâh, sahih lazımdır. Yani nikâh sahih, vakit şartı bâtildir. Muvakkat nikâh, ebedi nikâha dönüşerek kıyılmış olur. Çünkü nikâh, fasit şartlarla bâtil olmaz.²⁵²

Hanefi, Şâfi ve Hanbelî mezheplerine göre bir kimsenin mut‘a nikâhı yaptığı görülürse, had cezasına değil de ta‘zire tâbi tutulması gerekir. Bu da, mut‘a nikâhının caiz olduğu yolunda İbni Abbas’tan yapılan bir nakilden dolaydır. Bu nakil, haddi düşüren bir şüphedir. Bu, her ne kadar zayıf bir şüpheye de, haddi düşürmektedir.²⁵³ Ehl-i Sünnet kaynakları, İmam Mâlik’den mut‘anın helal olduğu yönündeki bir naklin²⁵⁴ hata olduğunu söylemişlerdir. İmam Mâlik’in mut‘aya cevaz verdiği iddiası, Serahsî ve Merginânî tarafından eserlerinde açıkça dile getirilmiştir. Fakat bu iddianın gerçeği yansıtmadığı İmam Mâlik’den gelen mut‘a karşıtı fetvalardan anlaşılmaktadır. Çünkü ona göre akdin öncesinde ve sonrasında mut‘a evliliğinin hükmü fesihtir. Böyle bir nikâh batıldır.²⁵⁵ İmam Mâlik’den mut‘a yapanların cezası hususunda ise iki görüş rivayet edilmiştir. Bu görüşlerden birine göre mut‘a yapanlara had cezası gerekirken, diğer görüşe göre ise ta‘zir gerekir. Maliki mezhebinde meşhur olan görüş, bu husustaki şüpheden dolayı had cezası gerekmeyeceğidir.²⁵⁶

Hanefi fikhında, erkeğin kadına “*bir aylığına...*” veya “*bir yıllığına seninle evlendim.*”, ya da müddetten söz etmeksizin “*beni kendi nefsinle*

²⁵¹ Abdullâh b. Şeyh Muhammed b. Süleyman: Damat Efendi, *Mecme‘u’l-Enhûr fî Şerhi Mülteka’l-Ebhûr*, el-Mektebetü’l-Hanefiyye, İstanbul 1316 h., I/331.

²⁵² Serahsî, *el-Mebsûd*, V/153; Burhâneddîn Ebî’l-Hasen Ali b. Ebî Bekir el-Merginânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti’l-Mübtedî*, Birinci Basım, Dâru’l-Farfûr, Dimeşk 2006, I/593.

²⁵³ Serahsî, *el-Mebsûd*, V/153; Vehbe b. Mustafa ez-Zühaylî, *et-Tefsîru’l-Münîr fî’l-‘Akîde ve’ş-Şerî‘a ve’l-Menhec*, Dâru’l-Fikr, Dimeşk 2003, III/14.

²⁵⁴ Serahsî, *el-Mebsûd*, V/152; Merginânî, *el-Hidâye*, I/592.

²⁵⁵ Malik b. Enes, *el-Medevvenetü’l-Kübrâ*, II/130.

²⁵⁶ Cezîrî, *Kitâbü’l-Fıkh alâ Mezâhibi’l-Erbe‘a*, IV/85; Âlûsî, *Rûhu’l-Me‘ânî*, V/7; İbni Âşûr, *Tefsîru’t-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, V/11.

mut‘alandır.” şeklindeki bir nikâh teklifi caiz olmasa da taraflardan birinin “*kıyamet kopuncaya dek seninle evlendim.*” demesi durumunda akdedilen nikâh, sahihtir. Çünkü bundan maksat, nikâhın ebedi olarak kılınmasıdır. İleri sürülen müddet şartı geçersiz, ama nikâh akdi sahih olur.

Koca, evleneceği kadınla bir müddet beraber kalmayı sonra da ayrılmayı niyetinde tutar, ama bunu açıklamazsa akid sahih olur. Örneğin yarın veya bir ay sonra boşamak niyetiyle bir kadınla evlenirse, niyetinde gizlediği bu şart geçerli olmaz. Ama nikâh akdi sahih olur.²⁵⁷

Mut‘a nikâhı hiç bir hukuki sonuç doğurmaz. Bu çeşit nikâhta talâk, îlâ ve zihâr yoktur. Eşlerden biri diğerine mirasçı olamaz. Koca, gerdeğe girmeden ayrılacak olursa, kadının ondan hiçbir şey alma hakkı bulunmaz. Gerdeğe girdikten sonra ayrılacak olursa, kadın, mehr-i misil alır.²⁵⁸

3. Şîî Caferî Mezhebinin Mut‘a Nikâhına Bakışı

Şiilik, hicri birinci asrın sonlarına doğru ortaya çıkmış siyasî ve itikadî bir mezheptir. Günümüzde Şiiliğin yaşayan üç mezhebi bulunmaktadır. Bunlar: İmamiye/İsnâaşeriye, Zeydiye ve İsmailiye’dir.²⁵⁹ Caferîlik, imamet inancı sebebiyle İmamiye veya İsnâaşeriye diye isimlendirilen mezhebin, fıkıh kanadını temsil etmektedir. Bu mezhep, bir fıkıh âlimi de olan altıncı imam Cafer es-Sâdık’ın görüşleri doğrultusunda şekillenmiştir. Hicri ikinci asırda yaşamış olan Cafer es-Sâdık, diğer imamlara nazaran daha özgür bir ortam bulduğundan, görüşlerini talebeleri ve takipçileri vasıtasıyla yayma imkânı bulmuştur. Cafer es-Sâdık gibi masum (günahtan korunmuş) kabul edilen imamların söz ve davranışları, Şîî İmamiye/İsnâaşeriye inancında sünnet olduğundan ameli noktada bu mezhebin kaynağı olmuştur.²⁶⁰

Esasında fikhî bir mesele olan mut‘a nikâhı, ne gariptir ki Caferî âlimler tarafından itikadî bir konu haline dönüştürülmüştür. Dolayısıyla Caferilikte mut‘a nikâhının helalliğini kabul etme, bu mezhebi Ehl-i Sünnetten ayıran en bariz inançlardan biri sayılmıştır.²⁶¹

²⁵⁷ Cezîrî, *Kitâbü’l-Fıkh alâ Mezâhibi’l-Erbe’a*, IV/88.

²⁵⁸ Cezîrî, *Kitâbü’l-Fıkh alâ Mezâhibi’l-Erbe’a*, IV/88.

²⁵⁹ Hasan Onat, “Şiiliğin Doğuşu, İlk Şîî Fikirler Ve İlk Şîî Hareketler”, *İslam Mezhepleri Tarihi*, ed. Hasan Onat, Sönmez Kutlu, Ankara 2012, s. 157.

²⁶⁰ Hayreddin Karaman, “Ca’feriyye”, *DİA*, İstanbul 1993, VII/4.

²⁶¹ Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/174.

Caferî âlimleri mut‘a nikâhını, “Evlenmelerine herhangi bir hukuki engel bulunmayan erkekle kadının, akit esnasında zikrolunan belli bir mehir karşılığında, belli bir süre evlilik yapmalarındır.” şeklinde tarif etmişlerdir.²⁶²

Caferî âlimlere göre, mut‘a evliliğinin Hz. Peygamber’in izniyle uygulandığına dair Müslümanlar icmâ etmiştir. Bu konuda ihtilaf ise mut‘anın neshi hususunda olmuştur.²⁶³

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi İslâm ümmeti içinde mut‘a nikâhını meşru kabul eden tek mezhep, Şîa mezhebinin Caferiye koludur. Onların bu uygulamanın meşruiyetine dair getirdikleri en önemli delil, Kur’ân’dan Nisâ sûresinin 24. âyetidir. Bununla beraber Hz. Peygamber zamanında onun izniyle mut‘a nikâhının yapıldığına dair hadisler ve sahâbeden İbni Abbas’ın mut‘anın cevazına dair bidayette vermiş olduğu fetva, Caferî âlimlerin öne sürdüğü delillerdendir. Yine Caferî âlimlerinin mut‘a nikâhının helal olduğuna dair icma etmeleri ve masum kabul ettikleri imamlardan bu hususun cevazına dair gelen rivayetler, bu mezhebin önemli delilleri arasında sayılmıştır.

3.1. Caferî Mezhebinin, Nisâ Sûresi 24. Âyetini Değerlendirmesi

Nisâ sûresi 24. âyet, Medine’de nâzil olmuştur. Bu âyet her dönemde Kur’ân’da mut‘a nikâhına cevaz var mı? Sorusunun tek delili olma özelliğini taşımıştır. Söz konusu âyette Yüce Allah: *“فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ”* *“Kadınlardan faydalanmanıza karşılık, sabit bir hak olarak kendilerine ücretlerini verin”*²⁶⁴ buyurmaktadır. Caferî âlimler bu âyete şöyle mana verirler: *“O hâlde, ne zaman kadınlarla mut‘a nikâhı yaptıysanız, ücretlerini bir farz olarak verin.”*²⁶⁵

²⁶² Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-İcâz*, s. 19; Seyyid Kâzım Tabatabaei, “Daimî Nikâh (Evlilik) Öncesi Eşlerin Birbirini Tanınması için Şer’î Bir Yol Olarak Mut‘a Nikâhı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İSAV*, Dinlerde Nikâh Milletlerarası İlmî Toplantı, (İzmir, 06-08 Nisan 2012), İstanbul 2012, s. 508; Sefa Atik, “Ca’ferî Fıkıhında Mut‘a Nikâhı Konusuna “Usûlî” Bir Bakış -Şeyh Müfid’in Risâletü’l-Mut‘a ve Hulâsatü’l-İcâz İsimli Eserlerindeki Gerçekler Üzerine-”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, III, sy., 5, 2016, s. 1-19.

²⁶³ Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-İcâz*, s.19.

²⁶⁴ 4/Nisâ, 24.

²⁶⁵ Muhammed Hüseyin Tabatabâî, *el-Mîzân fî Tefsîri’l-Kur’ân*, Birinci Basım, Müessesetü’l- A’lemî lil Matbuât, Beyrut 1997, IV/279.

Caferî mezhebinin en eski ve en önemli tefsirlerinden olan *Tefsîru'l-Kummî* ve *Tefsîru'l-'Ayyâşî*'de nakledildiğine göre Cafer es-Sâdık (ö. 148/765), ilgili âyetin (4/24.) mut'a nikâhına delil olduğunu söylemiştir.²⁶⁶

Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî (ö. 460/1067) ve Ebû Ali el-Fazl b. el-Hasan et-Tabersî (ö. 548/1154), tefsirlerinde zikrettiklerine göre mezkûr âyetin delaleti hakkında Hasan Basrî, Mücâhid ve İbni Zeyd, daimi nikâh olduğunu söylemişlerdir. Buna mukabil İbni Abbas ve Süddî, âyetin mut'a nikâhı hakkında olduğunu belirtmiştir. Tûsî ve Tabersî: "*İmamiye (Caferiye) âlimlerimizin görüşü, âyetin mut'a hakkında olduğudur*" demektedir.²⁶⁷

Caferî âlimlerin Nisâ sûresi 24. âyetini mut'a nikâhına referans göstermelerinin en önemli sebeplerinden biri, âyette geçen istimtâ' / استمتاع ve onu destekler mahiyette olan üçür / أُجُور kelimesidir. Caferî âlimleri, âyette geçen "istimtâ'" (faydalanma) kelimesinin, mut'a nikâhı yapmak manasına delalet ettiğine dair şüphe olmadığını ileri sürerler.²⁶⁸ Yine onlar, İstimta' kelimesinin daimi nikâh olduğuna dair gelen rivayetlere ise itibar edilemeyeceğini söylemişlerdir. Çünkü onlara göre cumhur, bu kelimeye mut'a manası vermiştir.²⁶⁹ Bu hususta Şîî müfessir Tabatabâî, tefsirinde şu açıklamayı yapmaktadır:

"و المراد بالاستمتاع المذكور في الآية نكاح المتعة بلا شك فإن الآية مدنية نازلة في سورة النساء في النصف الأول من عهد النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) بعد الهجرة على ما يشهد به معظم آياتها، وهذا النكاح أعني نكاح المتعة كانت دائرة بينهم معمولة عندهم في هذه البرهة من الزمان من غير شك - و قد أطبقت الأخبار على تسلم ذلك - سواء كان الإسلام هو المشرع لذلك أو لم يكن فأصل وجوده بينهم بمراى من النبي و مسمع منه لا شك فيه، و كان اسمه هذا الاسم و لا يعبر عنه إلا بهذا اللفظ فلا مناص من كون قوله: «فما استمتعتم به منهن» محمولاً عليه مفهوماً منه هذا المعنى كما أن سائر

²⁶⁶ Ebü'l Hasan Ali b. İbrahim el-Kummî, *Tefsîru'l-Kummî*, (Thk. es-Seyyid Tayyib el-Cezâirî), Üçüncü Basım, Müessesetü Dâri'l-Kitâb li't-Tibâ'a ve'n-Neşr, Kum 1202 h., I/136; Ebu'n-Nasr Muhammed b. Mesud el-'Ayyâşî, *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, (Thk. es-Seyyid Hâşim er-Resûlî el-Muhallâtî), Birinci Basım, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matmuât, Beyrut 1991, I/259.

²⁶⁷ Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî, *et-Tıbyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ts. III/165; Ebû Ali el-Fazl b. el-Hasan et-Tabersî, *Mecme'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Dâru'l-Mürtezâ, Beyrut 2006, III/50.

²⁶⁸ es-Seyyid Ebü'l-Kâsım el-Müsevî el-Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Sekizinci Baskı, Menşûrâtü Envâri'l-Hüdâ, ys. 1981, s. 315; Tabatabâî, *el-Mizân*, IV/279.

²⁶⁹ Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, s. 315.

السنن و العادات و الرسوم الدائرة بينهم في عهد النزول بأسمائها المعروفة المعهودة كلما نزلت آية متعرضة لحكم متعلق بشيء من تلك الأسماء بإمضاء أو رد أو أمر أو نهي لم يكن بد من حمل الأسماء الواردة فيها على معانيها المسماة بما من غير أن "استمتع" "yararlanma" ile mut'a "أىette sözü edilen تحمل على معانيها اللغوية الأصلية" *nikâhının kastedildiği şüphesizdir. Çünkü bu âyet, Medine'de nâzil olmuştur. Bu âyet Hz. Peygamber'in hicretten sonraki döneminin ilk yarısında inen Nisâ sûresinin âyetlerinden biridir. Nisâ sûresinin âyetlerinin çoğu, bu söylediklerimizin delilidir. Mut'a nikâhı bu dönemde Müslümanlar arasında yürürlükte ve uygulanmaktaydı. Bunda şüphe yoktur. Rivayetlerin hepsi bunun tartışmasız bir gerçek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu uygulamayı meşrû yapan ister İslâm olsun isterse başka bir din olsun farketmez. Mut'a nikâhının Hz. Peygamber'in gözü ve kulağı önünde yürütüldüğü şüphesizdir. Uygulamanın adı istimtâ' idi. Mut'adan bu adla söz edilirdi. Buna göre "O halde kadınlardan استمتعتم به منهن فاتوهن أجورهن فريضة" (Nisâ, 4/24.) ifadesi, kesinlikle bu anlamda kabul edilmeli ve ondan bu anlam çıkarılmalıdır. Tıpkı Kur'ân'ın inişi sırasında Müslümanlar arasında geçerli olan diğer gelenek ve âdetlerde olduğu gibi. Bu gelenek ve âdetler bilinen, yaygın isimleri ile anılıyorlardı. Bu isimlerle ilgili hüküm içeren bir âyet inince bu âyetlerde geçen isimler yaygın anlamlarında alınırlardı. Gelen hüküm ister onaylama, ister ret, ister emretme, ister yasaklama biçiminde olsun ilgisi olduğu isimlerin asıl lügat anlamları ile irtibatlandırılmazdı"²⁷⁰*

Yorumdan da anlaşılacağı üzere Tabatabâî, âyetteki "استمتع" kelimesini ele alırken yapılması gereken şeyin, bu kelimenin lügat manasını değil de âyetin indiği dönemde bu kelimeye İslâm'ın yüklediği mananın esas alınmasını ve buna göre mana verilmesi gerektiğini söylemektedir. Yani "استمتع" kelimesi telaffuz edilince o dönemde Arap toplumunda yaşayanlar, bu kelimeden ne anlıyorduydu o mana esas alınmalıdır. Tabatabâî, bunun Kur'ân'daki birçok kelime için de söz konusu olduğunu yorumuna delil olarak getirmektedir. Mesela namaz, zekât, hac, oruç, faiz vs. gibi

²⁷⁰ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/279.

kelimelerin elbette lügat manaları bilinmekteydi. Fakat bu kelimelere İslâm'ın yüklediği manadan dolayı daha sonra bunları tekrardan lügat manasına döndürmenin imkânsız olduğunu tefsirinde kaydetmektedir. Örneğin, "صلاة" kelimesi lügatta dua manasına gelirken şeriattın bu kelimeye yüklediği mana sebebiyle namaz eyleminin ismi olmuştur. Artık bir kişi "صلاة" kelimesini telaffuz ettiğinde muhatabın aklına ilk gelen, lügat manası olan dua değil de sonradan Kur'ân'la kazandığı namaz anlamıdır.²⁷¹

Esasında Tabatabâî'nin yukarıdaki bu yorumu, hatırlanacağı üzere bazı Ehl-i Sünnet müfessirlerinin, istimtâ' kelimesinin lügat manasından yola çıkarak: *"İstimtâ' kelimesi lügatta lezzetlenmek, faydalanmak anlamına gelmektedir; dolayısıyla bu kelime, Nisâ sûresi 24. âyette mut'a yapmak değil, normal nikâh yapmak suretiyle kadınla zıfafa girmek demektir"* yorumuna, bir nevi eleştiridir. Tabatabâî, bu kelimeye lügat manası olan "faydalanmak" yerine, kendisine İslâm tarafından yüklenen mana olan "mut'a yapmak" anlamını vermenin gerektiğini söylemektedir.

Bu hususta Tûsî, istimtâ' kelimesinin şeriatta ancak geçici nikâhı ifade ettiğini söylemektedir.²⁷²

Tabersî de istimtâ' ve temettü' lafızlarının her ne kadar aslen faydalanma ve lezzetlenme manasına gelse de şer'î örfde bu kelimelerin geçici nikâha mahsus olduğunu söylemektedir. Tabersî'ye göre özellikle bu kelimeler, cümle içerisinde kadınlara izafe edildiğinde mut'a nikâhının söz konusu olduğu anlaşılır.²⁷³

Kanaatimizce şeriatta "استمتاع" kelimesinin manasının "mut'a evliliği yapmak" anlamına geldiği, sadece Şiiilerin iddiasıdır. Şüphesiz ki bu hususta bir kesinlik olsaydı, bu âyetin delaletinde âlimler ihtilaf etmezlerdi. Bu konuda Tabatabâî tefsirinde ayrıca şöyle demektedir:

"فمن المتعين أن يحمل الاستمتاع المذكور في الآية على نكاح المتعة لدورانه بهذا الاسم عندهم يوم نزول الآية سواء قلنا بنسخ نكاح المتعة بعد ذلك بكتاب أو سنة أو لم نقل فإنما هو أمر آخر. و جملة الأمر أن المفهوم من الآية حكم نكاح

²⁷¹ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/279.

²⁷² Tûsî, *et-Tıbyân*, III/165.

²⁷³ Tabersî, *Mecme'u'l-Beyân*, III/50.

المتعة، و هو المنقول عن القدماء من مفسري الصحابة و التابعين كابن عباس و ابن مسعود و أبي بن كعب و قتادة و Netice olarak/مجاهد و السدي و ابن جبير و الحسن و غيرهم، و هو مذهب أئمة أهل البيت (عليهم السلام).
âyette sözü edilen “istimtâ” kelimesine mut‘a nikâhı anlamını vermek belirginleşmiştir. Çünkü bu âyetin indiği sıralarda bu ilişki türünün Araplar arasında kullanılan adı bu idi. Daha sonra mut‘a nikâhının âyetle veya sünnetle neshedildiğini söyleyelim veya söylemeyelim fark etmez; çünkü bu, yerinde incelenmesi gereken ayrı bir konudur. Sözün kısıtı, bu âyetten anlaşılan şey, mut‘a nikâhının hükmüdür. Sahâbe ve tabiîn kuşağına mensup eski dönem tefsircilerden nakledilen yorum da budur. İbni Abbas, İbni Mesud, Übey b. Ka‘b, Katâde, Mücâhid, Süddî, İbni Cübeyr, Hasan vb. gibi. Bu yorum Ehl-i Beyt imamlarının da görüşüdür.”²⁷⁴

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi zaten bazı Ehl-i Sünnet âlimleri de bu âyetin, İslâm’ın bidayetinde mubah olan mut‘a evliliği hakkında olduğu görüşündedirler. Hatta bazı müfessirler, bu görüşün Ehl-i Sünnet âlimlerinin cumhurunu teşkil ettiğini tefsirlerinde kaydetmişlerdir. Fakat bu âyet mensuh olduğundan mut‘anın mubahlığına delil olamaz.²⁷⁵

Caferî âlimleri, Nisâ sûresi 24. âyette istimtâ‘ kelimesinden sonra “mehir” değil de “ücret” kelimesinin zikredilmiş olmasını, bu âyetin mut‘a ile ilgili olduğu tezini kuvvetlendirdiğini söylemişlerdir. Çünkü mehir, nikâh akdi yapmakla farz olur. Daha açık söylemek gerekirse nikâh akdinde mehrin yarısı, ilişkiden sonra mehrin tamamı farz olur. Ücret ise onlara göre kadınla ilişkiye girip faydalanmanın bir bedeli olarak zikredilir.²⁷⁶

Caferî müfessirler; Übey b. Ka‘b, İbni Mesud, İbni Abbas ve Saîd b. Cübeyr’in bu âyeti الى اجل مسمى (belli bir vakte kadar) ifadesini eklemek suretiyle O halde kadınlardan /فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ (الي اجل مسمى) فَأْتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ فَرِيضَةً" hangisiyle (belli bir vakte kadar) faydalandıysanız ücretlerini takdir edildiği vech üzere veriniz. (Nisâ, 24.)” okumalarını, kendi görüşlerini açık bir şekilde desteklediğini söylemektedirler.²⁷⁷

²⁷⁴ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/279.

²⁷⁵ Kurtubî, *el-Câmi‘u li Ahkâmi‘l-Kur‘ân*, VI/215.

²⁷⁶ Tûsî, *et-Tıbyân*, III/166; Tabersî, *Mecme‘u‘l-Beyân*, III/50; Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/280.

²⁷⁷ ‘Ayyâşî, *Tefsîru‘l-‘Ayyâşî*, I/259; Tûsî, *et-Tıbyân*, III/166; Tabersî, *Mecme‘u‘l-Beyân*, III/50; Hûî, *el-Beyân fi Tefsîri‘l-Kur‘ân*, s. 315.

Bilindiği üzere Ehl-i Sünnet müfessirleri, Übey b. Ka'b, İbni Mesud İbni Abbas ve Sa'îd b. Cübeyr'den nakledilen, bu âyete *الي اجل مسمي* (belli bir vakte kadar) ifadesini eklemek suretiyle okudukları bu şaz kıraatın, Kur'ân'dan hüküm çıkarmaya elverişli olmadığını ifade etmişlerdi. Buradan hareketle Ehl-i Sünnetin: “*Şiiler bu âyetin mut'a ile ilgili olduğu görüşlerine, âyetin şaz kıraatını delil gösteriyorlar*” tarzındaki eleştirilerine şöyle cevap verilmektedir:

"فكل مراجع يراجع كلامهم يرى أنهم لم يستدلوا بما استدلالهم بحجة معتبرة قاطعة كيف و هم لا يرون حجية القراءات *Şiilerin* الشاذة حتى الشواذ المنقولة عن أئمتهم، فكيف يمكن أن يستدلوا بما لا يرونه حجة على من لا يراه حجة؟"
görüştlerini inceleyen herkes Şiilerin bu şaz kıraatları muteber ve kesin bir delil kabul etmediklerini görür. Nasıl bunları delil kabul etsinler ki, onlar şaz kıraatların delil olarak alınmasına karşıdırlar. Hatta bu gerekçe ile kendi imamlarından nakledilen bu tür okuma biçimlerini bile kabul etmezler. Buna göre Şiiler nasıl olur da kendilerinin delil kabul etmedikleri bir şeyi onu delil olarak görmeyen kimselere delil olarak gösterirler."²⁷⁸

Esasında şaz kıraat meselesinde Şiilerin yaptığı şudur: Âyeti böyle okuyan sahâbelerin sözlerini, onların bu âyetten mut'a nikâhının kastedildiğini düşündüklerine delil olarak gösteriyorlar. İster sahâbelerin bu kıraatları âlimler tarafından kabul edilmiş olsun, isterse onların âyetten ne anladıklarını gösteren âhad haber kabilinden bir tefsir biçimi olsun farketmez. Onlara göre bu tutum Şiilere iki yönden fayda sağlıyor. İlki, sahâbelerin bir kısmı bu istidlâli yapan Şiilerin söylediklerini söylemişlerdir. İkincisi ise bu âyet, mut'a nikâhına delâlet ediyor. Çünkü onlara göre sözü edilen sahâbelerin âyet okuma tarzları, mut'a nikâhının meşruiyetine delâlet etmiştir. Tıpkı yine sahâbelerden gelen ve âyetin neshedildiğini ileri süren görüşlerin mut'a nikâhının yasak olduğuna delil olmaları gibi. Çünkü bu âyetin neshedildiğini ileri sürenler onun mut'a nikâhına delâlet ettiğini kabul ediyorlar ki onun nesh edildiğini düşünüyor veya rivayet ediyorlar. Buna göre Şiiler, bu âyetin nesh edildiğine ilişkin rivayetlerden yararlandıkları gibi, aynı şekilde söz konusu şaz kıraatlardan da yararlanıyorlar. Yalnız bunu yaparken ne şaz kıraatları delil olduğunu ileri sürüyorlar ve ne de

²⁷⁸ Tabatabâî, *el-Mizân*, IV/307.

âyetin mensûh olduğuna ilişkin görüşleri kendileri için bağlayıcı kabul ediyorlar. Sadece bütün bunlardan âyette mut‘a nikâhının kastedildiği görüşünde olduklarını ispat etmek için yararlanıyorlar.²⁷⁹

3.2. Caferî Söylemin Mut‘a Nikâhının Neshedilmesine Bakışı

Caferî âlimlere göre, mut‘a nikâhı Hz. Peygamber zamanında onun izni altında gerçekleştiğinden, uygulama eskinin onaylanması biçiminde olabileceği gibi Hz. Peygamber tarafından ortaya çıkarılan yeni bir husus da olabilir. Dolayısıyla Hz. Peygamber devrinde meydana gelen, mut‘anın neshedilmesi değil, var olan bir uygulamanın onaylanması veya mut‘a nikâhının yeni bir hüküm olarak ortaya çıkmasıdır.

Caferî âlimleri, Nisâ sûresi 24. âyetin Kur‘ân‘la veya sünnetle nesh edildiğine dair yöneltilen iddiayı ittifakla reddederler. Yine onlar, nesh edici olarak gösterilen âyet ve hadislerin, nâsîh olmaya elverişli olmadıklarını ifade etmektedirler.²⁸⁰ Hatta onlara göre, mut‘a uygulamasını yasaklayan rivayetleri dikkatli ve ayrıntılı bir şekilde inceleyenler, bunlardaki çelişkiyi ve zıtlığı görmekte zorlanmayacaktır. Caferî âlimlere göre, mut‘a nikâhının yasaklandığını ifade eden rivayetlerin tek bir sonucu vardır. Bu da Hz. Ömer‘in halifeliği döneminde Amr b. Hureys ve Rebîa b. Ümeyye‘nin mut‘a nikâhı yapmaları üzerine bu uygulamayı yasaklamış olmasıdır. Yine onlara göre, mut‘a nikâhının yasaklandığını ifade eden rivayetlerin çelişmediği tek nokta, bu uygulamanın yasaklayıcısının Hz. Ömer olduğudur. Ayrıca Hz. Ömer, mut‘anın haram olduğunun karar vericisi ve mut‘a nikâhı yapana recm cezasını takdir eden kişidir. Ve dolayısıyla Hz. Ömer‘in mut‘ayı yasaklama hakkı bulunmamaktadır. Çünkü kendisi şârî konumunda değildir.²⁸¹

Hûî‘ye göre gerek Hz. Peygamber döneminde gerekse sonrasında mut‘a haram kılınmamıştır. Ona göre mut‘ayı yasaklayan Hz. Ömer‘dir. Ayrıca Hûî, mut‘anın haram olduğuna dair icma olduğu iddiasını: “*Hatadan masum (korunmuş) olmayan bir cemeatin fetvasıyla, Allah‘ın kitabını ve*

²⁷⁹ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/307.

²⁸⁰ Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri‘l-Kur‘ân*, s. 313.

²⁸¹ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/305-306; Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri‘l-Kur‘ân*, s. 324-325.

Peygamber'in sünnetini reddetmek caiz olurmu?" demektir.²⁸² Bilindiği üzere Ehl-i Sünnete göre icma, aynı asırda yaşayan bütün müçtehitlerin, bir mesele hakkında ittifak etmesiyle gerçekleşir. Caferî mezhebinde ise böyle bir icma, herhangi bir delil değeri taşımaz. Çünkü onlara göre, masum imamın görüşü esastır. Eğer bir mesele hakkında ittifak eden müçtehitlerle beraber masum imamın da görüşü birleşirse icma olur ve bu delil olarak kabul edilir.²⁸³

Tabatabâî'ye göre, mut'a evliliğini sahabeden Cabir b. Abdullah, Abdullah b. Mesud, Zübeyr b. Avvâm (ö. 36/656) ve Ebû Bekir'in kızı Esmâ (ö. 73/692) gibi önde gelen seçkin sahâbelerden bazıları uygulamıştır. Ayrıca Tabatabâî, Hz. Esmâ'nın bu tür bir evlilikle Abdullah b. Zübeyr'i doğurduğunu iddia etmektedir.²⁸⁴ Ehl-i Sünnet âlimleri ise bu evliliklerin yasaktan önce yapılmış olabileceğini söylemişlerdir. Çünkü bu nikâh Hz. Peygamber'in izniyle yapılmış, neticede Mekke'nin fethi ve Veda Haccı sırasında yasaklanmıştır. Bu, tıpkı şarabın haram kılınmadan evvel birçok sahâbî tarafından içilmesi gibidir. Hz. Esmâ'nın Zübeyr b. Avvâm ile evliliğinin ise mut'a nikâhı değil daimi nikâh olduğu ifade edilmiştir. Çünkü bu olay, Hz. Esmâ'nın Hz. Peygamber döneminde hac mut'ası (temettü' haccı) yaptığını ifade eden sözünün, birkısım Caferî âlimleri tarafından kasıtlı olarak kadın mut'ası (mut'a nikâhı) yapmış olarak sunulmasından ibarettir²⁸⁵

Şiiilerin iddialarına göre İbni Abbas, İbni Mesud, Cabir b. Abdullah, Amr b. Hureys gibi sahâbîler ile Mücâhid, Süddî, Saîd b. Cübeyr gibi tabîine mensup kimseler, bu uygulamayı mubah ilan etmişlerdir.²⁸⁶ Caferî âlimleri, ismi geçen sahâbe ve tabîinden mut'anın nesh edildiğine dair rivayetlerin ise sahih olmadığını söylemişlerdir. Örneğin bu hususta es-Seyyid el-Mûsevî el-Hûî (ö. 1413-1992), İbni Abbas'ın hayatı boyunca mut'anın helal olduğuna dair ısrarlı bir şekilde devam ettiğini

²⁸² Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, s. 326.

²⁸³ Karaman, "Ca'feriyye", *DİA*, VII/7.

²⁸⁴ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/306.

²⁸⁵ Ahmed Hâris Sühaymî, *Tevsîku's-Sünne Beyne's-Şerîati'l-İmâmiyye ve'l-Ehli's-Sünne fî Ahkâmi'l-İmâmeti ve Nikâhi'l-Mut'a*, Birinci Basım, Dâru's-Selâm, ys. 2003, s. 493-495.

²⁸⁶ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/306.

söylemektedir. Hûî, İbni Abbas'ın görüşünden döndüğünü ve ona nisbetle nakledilen mut'a'nın nesh olduğunu ifade eden rivayetleri doğru bulmaz.²⁸⁷

Caferî âlimlerinin mut'a konusunda İbni Abbas'a bu kadar değer verip itibar etmeleri gerçekten takdire şayandır. Fakat İbni Abbas, Caferî âlimlerinin cumhuruna göre sika (güvenilir ravi) kabul edilmemektedir. Ayrıca İbni Abbas, Caferî âlimleri tarafından din ve emanet duygusu açısından ta'n edilmiştir. İddialarına göre İbni Abbas, İmam Ali tarafından Basra'ya vali olarak görevlendirildiği esnada beytül mâldan iki milyon dirhem çalmıştır.²⁸⁸ Fakat Hûî gibi bazı Caferî âlimlere göre ise bu haberler uydurmadır. Ona göre İbni Abbas hakkında bu tür haberlerin ortaya çıkmasının tek sebebi, İmam Ali'nin onu vali olarak tayin etmiş olmasıdır.²⁸⁹

Şimdi mut'a nikâhını nesh ettiği iddia edilen âyetlerin, Şiî Caferî âlimleri tarafından nasıl değerlendirildiğini ele alalım. Örneğin onlar, birçok rivayette mut'a nikâhını nesh eden delillerden biri olarak gösterilen Müminûn sûresinin 5-7. âyetlerinin, nâsîh olmaya elverişli olmadığını söylerler. Söz konusu âyetlerde Yüce Allah:

"وَالَّذِينَ هُمْ لِغُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ فَمِنْ ابْتِغَاءِ وَرَاءِ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ

"والَّذِينَ هُمْ لِغُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ فَمِنْ ابْتِغَاءِ وَرَاءِ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
"O kullar ki namuslarını korurlar, ancak eşleri ve sahip oldukları
cariyeler hariç. Şüphesiz ki onlar (bunlarla ilişkilerinden dolayı) kınanmış
değillerdir. Fakat bundan (zevce ve cariyelerden) ötesini arayanlar, işte
onlar haddi aşanlardır"²⁹⁰ buyurmaktadır. Bu konu hakkında Tabatabâî
şöyle demektedir:

"أما النسخ بآية المؤمنون، ففيه أنها لا تصلح للنسخ، فإنها مكية و آية المتعة مدنية، و لا تصلح المكية لنسخ

"المدنية/Nisâ sûresi 24. âyetin, Müminûn sûresindeki âyetle neshedilmiş olduğu
iddiası hakkında söylenecek söz, Müminûn sûresindeki âyetin nesh etmeye
elverişli olmadığıdır. Çünkü o âyet Mekke döneminde inmiş; mut'a evliliği

²⁸⁷ Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, s. 315.

²⁸⁸ Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan et-Tûsî, *Ricâli'l-Keşşî*, (Thk. Cevâd el-Kayyûmî el-İsfehânî,), Birinci Basım, Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, ys. 1427 h., s. 63-65; Sühaymî, *Tevsîku's-Sünne*, s. 496.

²⁸⁹ es-Seyyid Ebü'l-Kâsım el-Müsevî el-Hûî, *Mu'cemü Ricâli'l-Hadîs ve Tafsilü Tabakâti'r-Ruvât*, Mektebetü'l-İmâm el-Hûî, ys. ts., XI/254.

²⁹⁰ 23/Müminûn, 5-7.

*ile ilgili âyet ise Medine döneminde nâzil olmuştur. Mekke döneminde inen bir âyet, Medine dönemindeki bir âyeti nesh edemez.”*²⁹¹

Tabatabâî'ye göre, Müminûn sûresinin 5-7. âyetlerinin Mekke döneminde indiği ve genelde mut'a evliliğinin hicretten sonra uygulandığı göz ardı edilmiştir. Öyleyse Tabatabâî'ye göre akla şöyle bir soru gelmektedir. Acaba Hz. Peygamber, mut'a evliliğini serbest kılmakla Kur'an'ın yasakladığı bir uygulamayı mubah mı kılmış oluyordu? Oysa Hz. Peygamber'in sözü, Kur'an'ın net ifadesi ile hüccet ve delildir. Aksi takdirde bu, Kur'an'ın kendisinde çelişki olmasına döner. Tabatabâî'ye göre bu durumun kendisi, mut'a evliliği yapan kadının eş, mut'a evliliğinin ise nikâh olduğuna en güzel delildir. Aksi hâlde bu âyetlerin Hz. Peygamber'in mut'a evliliğini serbest bırakması ile neshedilmiş olmaları gerekirdi. Buna göre bu âyetler mut'a evliliğinin yasaklığına değil, helâllğine delildirler.²⁹²

Netice olarak söylemek gerekirse Caferî âlimlere göre, Müminûn ve Meâric sûrelerindeki “*Onlar ki, ırzlarını korurlar. Eşlerine ve sahip oldukları cariyelerine karşı müstesna...(Müminûn, 5-7; Meâric, 29-31.)*” âyetleri, mut'a evliliğinin helâl olduğuna, diğer âyetlerden daha güçlü biçimde delâlet ederler. Çünkü bu âyetlerin neshedilmiş değil, muhkem oldukları ve Mekke döneminde indikleri hakkında tefsirciler arasında görüş birliği vardır. Hz. Peygamber'in mut'a evliliğine izin verdiği de naklî delillerle kesindir. Eğer mut'a evliliği yapan kadının eş olması durumu söz konusu olmasaydı Hz. Peygamber'in mut'aya izin vermesi, Müminûn 5-7 ve Meâric 29-31. âyetleri nesh edici olurdu. Oysa bu âyetler neshedilmiş değildir. Öyleyse mut'anın meşru bir evlilik olduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla Müminûn 5-7 ve Meâric 29-31. âyetlerinin mut'anın meşruluğuna delâlet etmeleri kabul edilince, Hz. Peygamber'in mut'ayı yasakladığı yolundaki iddia geçersiz olur. Çünkü böyle bir yasaklama bu âyetlere ters düşer ve onların neshedilmiş olmalarını gerektirir. Oysa bu âyetlerin mensuh olmadıklarına dair görüş birliği vardır.²⁹³

²⁹¹ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/281.

²⁹² Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/311.

²⁹³ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/311.

Ehl-i Sünnet âlimlerinin Müminûn 5-7 ve Meâric 29-31. âyetlerinden yola çıkarak “Şiilerin nakillerine göre onlar bile mut‘a evliliği yapan kadına eşlik hükümleri ve gereklerini tanımıyorlar.” eleştirisine Tabatabâî şöyle cevap vermektedir:

"ما هو المراد بالزوجة؟ أما الزوجة في عرف القرآن فإنهم يعطونها أحكامها من غير استثناء، و أما الزوجة في عرف المتشركة
"Eş, yani zevceden maksat
nedir? Eğer bundan Kur‘ân lisanındaki anlam kastediliyorsa, Şiiler eş
olmanın bütün hükümlerini istisnasız bir şekilde mut‘a evliliği yapan kadın
için geçerli sayıyorlar. Yok, eğer bu terimden Müslümanların dilinde olan
fıkıhtaki anlam kastediliyorsa, o zaman Şiilerin eş olma hükümlerini bu
kadına tanımadıkları doğrudur; ama bunun bir sakıncası yoktur."²⁹⁴

Caferî âlimleri, sahâbe ve tabiîn rivayetlerinde mut‘a nikâhını nesh ettiği ifade edilen miras, talâk, iddet ve çok eşliliğe sınırlama getiren âyetlerin, nâsih-mensuh ilişkisinin olmadığını iddia ederler.

Miras âyeti: *Eğer hanımlarınızın* *çocukları yoksa bıraktıkları mirasın yarısı sizindir.*²⁹⁵; Talâk ve iddet âyeti: *Boşanmış kadınlar, (evlenmeden önce) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.*²⁹⁶; Çok eşliliğe sınırlama getiren âyet: *İn خِفْتُمْ أَلًا تُفْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَنِّي وَثَلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِن خِفْتُمْ أَلًا* *Eğer (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir kadın alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.*²⁹⁷ meâlindeki âyetlerdir.

Caferî âlimleri miras, talak ve çok eşliliğe sınır getiren âyetler ile Nisâ sûresi 24. âyeti arasındaki ilişkinin nâsih-mensûh değil, umum-husus veya

²⁹⁴ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/312.

²⁹⁵ 4/Nisâ, 12.

²⁹⁶ 2/Bakara, 228.

²⁹⁷ 4/Nisa, 3.

mutlak-mukayyet ilişkisi olduğunu iddia ederler. Bu hususta Tabatabâî şöyle demektedir:

"و أما النسخ بسائر الآيات كآية الميراث و آية الطلاق و آية العدد ففيه أن النسبة بينها و بين آية المتعة ليست نسبة الناسخ و المنسوخ، بل نسبة العام و المخصص أو المطلق و المقيد، فإن آية الميراث مثلا تعم الأزواج جميعا من كل دائم و منقطع و السنة تخصصها بإخراج بعض أفرادها، و هو المنقطع من تحت عمومها، و كذلك القول في آية الطلاق و آية العدد"
*Miras, talak ve çok eşliliğe sınır getiren âyetlerin, Nisâ sûresi 24. âyeti nesh ettiği iddiasına gelince. Miras, talak ve çok eşliliğe sınır getiren âyetler ile Nisâ sûresi 24. âyeti arasındaki ilişkinin nâsîh-mensûh değil, umum-husus veya mutlak-mukayyet ilişkisidir. Meselâ miras âyeti, normal ve mut'a nikâhlı bütün eşleri içermektedir. Fakat sünnet, bu âyetin içeriğinin bir bölümünü dışarıda bırakarak onu tahsis etmektedir (sınırlamaktadır). Sünnetin sınırladığı şey, geçici nikâhlı eşlerdir. Boşama âyeti ile eşlerin sayısını sınırlayan âyet hakkında da aynı şey geçerlidir"*²⁹⁸
Yani sünnet, mut'a nikâhlı eşler arasında miras, talak ve çok eşlilik gibi hukuki gereklilikler yoktur diyerek, bu âyetin genel hükmünü sınırlamış ve onları âyetin kapsamı dışına çıkarmıştır.

Esasında Caferî âlimleri, yukarıdaki değerlendirmeye mut'anın Kur'ân tarafından uygulanamaz hale geldiğini kabul etmiş olmaktadır. Çünkü miras, talak, iddet, vb. âyetlerin genel manası, mut'ayı uygulanamaz hale getirmiştir. Fakat kendi kaynaklarındaki hadisler, mezkûr âyetlerin hükümlerini tahsis ettiği/sınırladığı anlaşılmaktadır.

Tabatabâî iddet âyetinin Nisâ sûresi 24. âyeti nesh ettiği iddiasını ise şöyle değerlendirmektedir:

"و أما النسخ بآية العدة فبطلانه أوضح فإن حكم العدة جار في المنقطعة كالدائمة و إن اختلفنا مدة فيقول إلى التخصيص"
Nisâ sûresi 24. âyetin iddet âyeti ile neshedilmiş olduğu iddiasına gelince. Bu iddianın bozukluğu daha da açıktır. Çünkü daimi nikâhta olduğu gibi mut'a nikâhında da iddet bekleme hükmü vardır. Şu kadarı var ki iki nikâh arasında iddet bekleme süresi farklıdır. Bu farklılık,

²⁹⁸ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/281.

âyetin nesh edilmiş olduğuna değil; aynı şekilde sünnet tarafından tahsis edilmiş olduğuna yorulur."²⁹⁹

3.3. Caferî Hadis Kaynaklarında Mut'a Nikâhı

Caferî âlimleri, mut'a nikâhının meşruiyetini Nisâ sûresi 24. âyetle delillendirmiş olsalar da genel çerçevesini hadislerle şekillendirmişlerdir. Onlar, Nisâ sûresi 24. âyeti nesh ettiği iddia edilen talâk, miras ve muhtelif âyetlerin nâsîh olmadıklarını belirtmişlerdi. Ayrıca onlar, hadislerin bu âyetlerin hükmünü tahsis ettiğini söyleyerek Nisâ sûresi 24. âyetin nesholunduğu iddiasını reddetmişlerdi. Böylece Caferî âlimleri, Kur'ân'da mut'a evliliğinin meşruluğunu pekiştirmek için hadislere müracaat etmeye mecbur kalmışlardır.

Şîî âlimlerin, mut'anın cevazına dair getirdikleri hadislerle girmeden önce, kısaca hadis anlayışları hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. Bilindiği gibi Hz. Peygamber'in hadislerini bizlere aktaranlar sahâbelerdir. Sahâbenin adaleti meselesi, Ehl-i Sünnet ile Şîa arasındaki ihtilafli konulardan birisidir. Ehl-i Sünnet inancına göre bütün sahâbeler âdildirler. Hadis ravilerinde bulunması gereken şartların sahâbelerde de bulunması tetkik konusu değildir.³⁰⁰ Buradaki adaletten maksat, sahâbenin kasıtlı olarak Hz. Peygamber'e yalan söz isnat etmeyeceği manasındadır. Yoksa Herkes gibi onlar da unutup yanılabilirler. Onların hata edip günah işlemeleri hiç bir zaman hadis rivayetinde hile yaptıkları anlamına gelmez.³⁰¹ İşin boyutu Şîî Caferiye mezhebinde çok farklıdır. Şîî Caferiye mezhebi, mut'a nikâhının cevazı hususunda öne sürdükleri hadisleri, genellikle masum kabul ettikleri imamlara nisbet etmektedirler. Bunun sebebi, Şîa'nın hadis anlayışından kaynaklanmaktadır. Şîa'ya göre hadis, masum kabul ettikleri imamların söz, fiil ve takrirleridir.³⁰² Dolayısıyla imamlardan birine isnat edilmiş her bir söz, hadis kabul edilerek buna göre amel edilmiştir. Hal böyle olunca Şîî hadis kaynaklarındaki hadislerin ekserisi, Hz. Peygamber'in hadislerinden ziyade masum kabul ettikleri

²⁹⁹ Tabatabâî, *el-Mizân*, IV/281.

³⁰⁰ M. Cemal Sofuoğlu, "Şîa'nın Sahâbiler Hakkındaki Bazı Görüşleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, XXIV ys. 1990/Eylül, s. 530.

³⁰¹ Sofuoğlu, "Şîa'nın Sahâbiler Hakkındaki Bazı Görüşleri", XXIV/537.

³⁰² M. Cemal Sofuoğlu, "Şîa-i İmamiye'nin Hadis Anlayışı", *Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şîilik Sempozyumu* (13-15 Şubat 1993: İstanbul), ys. 1993, s. 271.

imamların sözleridir. Çünkü onlara göre Hz. Peygamber'den hadis rivayet eden sahâbeler, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ali'ye biat etmemeleri sebebiyle irtidat etmişlerdir. Onlara göre irtidat etmeyen sadece birkaç sahâbî vardır.³⁰³ İrtidat etmeyen sahâbelerden bazıları şunlardır: Selman el-Fârisî (ö. 36/656), Ebû Zer el-Gıfârî (ö. 32/653), Ammâr b. Yâsir (ö. 37/657), Hüzeyfe b. el-Yemânî (ö. 36/656), Mikdad b. el-Esved (ö. 33/653). Şîî Caferî mezhebinde, sahâbenin durumu hususunda böyle aşırı inanca sahip olan âlimler bulunsa da genel olarak bu mezhepte sahâbeler, diğer insanlar gibi kabul edilmişlerdir.³⁰⁴ Yani sahâbeler de diğer insanlar gibi âdil ya da fâsık olabilirler. Dolayısıyla sahâbenin durumu, Şîî-İmamiye (Caferiye) inancında böyle olunca, onlardan gelen rivayetler de şüpheyile karşılanmış ve genelde Şîî hadis kitaplarında yer almamıştır.

Ehl-i Sünnet, peygamberlerden başka hiçbir insanı masum kabul etmemektedir. İsmet sıfatı, sadece peygamberlere aittir. Dolayısıyla Ehl-i Sünnetin takdir edip sevdiği bu imamlar, peygamber olmadıkları için masum kabul edilmezler. Ayrıca bu büyük imamlara isnat edilen hadislerin ravileri, sünnî kaynaklarda güvenilir olarak kabul edilmemektedir. Her ne kadar Şîa kaynaklarında bu rivayetlere hadis denilse de Sünnî âlimler, bu rivayetlerin uydurulduğu kanaatindedir.³⁰⁵ Osmanlı'nın son dönem büyük âlimlerinden Ahmet Feyzi Efendi (1839-1909), II. Abdülhamit Han döneminde Çorum müftüsü iken onun emriyle kaleme aldığı *Feyz-i Rabbâni fî Reddi Bâtıl-ı İrânî* adlı eserinde Şiiilerin Ehl-i Beyt hakkında üç yüz bine yakın hadis uydurduklarını söylemektedir.³⁰⁶ Caferî hadis kaynaklarının durumunu ortaya koymak adına basit bir örnek vermek istiyorum. Caferî âlimlere göre mezhebin Buhârî'si olarak telakki edilen *el-Kâfi*'de 16.000'den fazla rivayet bulunmaktadır. Bu eser üzerine yapılan bir araştırma, bu rivayetlerden sadece 5072'sinin sahih olduğunu ortaya

³⁰³ Sofuoğlu, “Şîa-i İmamiye'nin Hadis Anlayışı”, s. 263.

³⁰⁴ Sofuoğlu, “Şîa'nın Sahâbiler Hakkındaki Bazı Görüşleri”, XXIV/535; Sofuoğlu, “Şîa-i İmamiye'nin Hadis Anlayışı”, s. 263.

³⁰⁵ Sühaymî, *Tevsîku's-Sünne*, s. 516-518; Sofuoğlu, “Şîa-i İmamiye'nin Hadis Anlayışı”, s. 269.

³⁰⁶ Sayın Dalkıran, “İmamiye Şîası'nın Mut'a Nikâhı Uygulamasına Karşı Ahmet Feyzi'nin Eleştirileri”, s. 12.

koymuştur.³⁰⁷ Sadece *el-Kâfi* için verilen bu rakam, Ahmet Feyzi'nin iddiasını doğrular niteliktedir.

Şîi-İmamiye (Caferiye) mezhebine göre Hz. Peygamber'in masumiyeti ve otoritesi, imamlara intikal etmiştir. Her bir imam, oğullarından birini kendinden sonra gelecek imam olarak belirler. İmamlar, Hz. Peygamber'in hadislerinin sadece en sağlam kaynağı değil, kendi hadislerinin de kaynaklarıdır. Bundan dolayı Şîi-İmamiye (Caferiye) mezhebinin büyük çoğunluğuna göre, hadisler üç şekilden biri ile meydana gelir:

1. Hz. Peygamber'in hadisleri, imamlardan oluşan bir isnatla nakledilir.
2. İmamın bir sözü, daha sonra gelen imamlar tarafından nakledilir.
3. İmamın bir sözü, kendisine tabi olanlardan meydana gelen bir isnatla nakledilir.³⁰⁸

İmamlar sırasıyla şunlardır:

1. Hz. Ali b. Ebû Tâlib (ö. 40/661)
2. Hasan (ö. 49/669)
3. Hüseyin (ö. 61/680)
4. Ali Zeynelâbidîn (ö. 94/712)
5. Muhammed el-Bâkır (Ebû Cafer) (ö. 114/743)
6. Cafer es-Sâdık (Ebû Abdillâh) (ö. 148/765)
7. Mûsâ el-Kâzım (ö. 183/799)
8. Ali er-Rızâ (Ebü'l Hasen) (ö. 203/819)
9. Muhammed et-Tâki (ö. 220/835)
10. Ali en-Nâki (ö. 254/868)
11. Hasan el-Askerî (ö.261/874)

³⁰⁷ Karaman, "Ca'feriyye", *DİA*, VII/5.

³⁰⁸ Jonathan Brown, "Şîa'da Hadis", (çev. İbrahim Kutluay) *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III/6, ys. 2012/2, s. 135.

12. Muhammed el-Mehdî (Gaip İmam)

Şîi Caferî mezhebinin hadis anlayışını aktardıktan sonra, mut‘a nikâhının meşruiyeti hakkındaki rivayetlerini ele alalım. Caferî âlimleri, mut‘a evliliğinin Kur’an’da izin verilen bir nikâh olduğuna dair, Ebû Basîr’in: "قال سألت أبا جعفر (عليه السلام) عن المتعة، فقال: نزلت في القرآن: فما استمتعتم به منهن فاتوهن فريضة" *Ebû Cafer'e (İmam Muhammed Bâkır'a) mut‘ayı sordum. O şöyle dedi: Mut‘a, Kur’ân’da (şu âyetle) nâzil oldu: فَما اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ* "O halde kadınlardan hangisiyle istimtâ‘ ettiyseniz ücretlerini takdir edildiği vech üzere veriniz (Nisâ, 4/24.)"³⁰⁹ rivayetini, delil olarak göstermişlerdir.

Muhammed Bâkır el-Meclisî (ö. 1110/1698-99 [?]), *Kâfi* ve *İstibsâr*’da nakledilen bu rivayet hakkında sahih derecesinde hasen demiştir.³¹⁰ Lakin sadece metnini verdiğimiz bu rivayetin senedinde Sehl b. Ziyâd vardır. Bu kişi, yalan söylemek ve hadis uydurmakla meşhurdur. Ayrıca gulüv³¹¹ yaptığı bilinmektedir. Hakkında, rivayet ve mezhebi ifsat eden kişi olduğu söylenmiştir.³¹² Bu rivayetin senedinde Ali b. İbrahim el-Kummî vardır ki *Kâfi* ve genel olarak Şîi İmâmiye (Caferiye) rivayetlerindeki musibetlerin en çoğu, bu kişinin kanalıyla gelmektedir. Bu râvî, Kur’ân’ın tahrif olduğunu söyleyecek kadar itikadı bozuk bir kişidir.³¹³ Görüldüğü üzere Kur’ân’da Mut‘a nikâhı olduğu rivayetleri de bu ve benzeri ravilerden gelmektedir. Ali b. İbrahim, on ikinci İmam el-Hasenü’l-Askerî zamanında yaşamış kendi zamanının imamından bile rivayeti olmamıştır. Fakat bir araya gelmesi mümkün olmadığı önceki imamlardan rivayette bulunmuştur. Bu ravinin yazdığı birçok kitap da bulunmaktadır. Özellikle *Tefsîru’l-Kummî* diye bilinen eserine bakıldığında bile Ehl-i Beyt adına birçok yalan rivayet uydurduğu görülecektir. Bazı müsteşrikler,

³⁰⁹ Muhammed b. Yakub el-Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, Birinci Basım, Menşûrâtü’l-Fecr, Beyrut 2007, V/270; Ebû Cafer et-Tûsî, *el-İstibsâr*, Birinci Basım, Müessesetü’l-A’lemî lil Matbuât, Beyrut 2005, s. 543.

³¹⁰ Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Mirâtu’l-‘Ukûl fî Şerhi Ahbâri Âli’r-Resûl*, Birinci Basım, Dâru’l-Kütübi’l-İslâmiyye, Tahran 1366 h., XX/225.

³¹¹ Kur’ân ve Sünnet’in belirlediği genel İslâm anlayışının sınırlarını aşmak.

³¹² Hâşim Ma‘rûf el-Hasenî, *el-Mevzû‘ât fî Âsâr ve’l-Ahbâr*, Dâru’t-Ta‘ârûf li’l-Matbû‘ât, Beyrut 1987, s. 285.

³¹³ Sühaymî, *Tevsîku’s-Sünne*, s. 456-457.

Kur'ân'ın tahrif olduğu iddiasını, bu kitaba dayandırmışlardır. Bu kişiden Kur'ân'ın tahrif ve birçok batini tefsir rivayetleri naklolunmuştur. Ayrıca *Kâfi*'nin mut'a nikâhı babında Ali b. İbrahim ve babası kanalıyla gelen birçok rivayet de bulunmaktadır. Babası İbrahim b. Hâşim el-Kummî'dir. Bu kişinin durumu meçhuldür. Hakkında cerh ve ta'dil varid olmamıştır. Kum'da Kûfelilerin hadisini yayan ilk kişidir. Bu kişiler Ehl-i Beyt'e nisbetle hadis uydurup mut'a nikâhı adıyla Müslüman gençleri ifsat etmişlerdir.³¹⁴ Bunların hepsine ilaveten, hadisi İmam Muhammed Bâkır (ö. 114/743)'a nisbet eden Ebû Basîr, rivayeti zayıf ve kendi âlimleri tarafından da ta'n olunmuş bir kişidir.³¹⁵

Ehl-i Beyt adına hadis uyduranların Şîî İmâmiye (Caferiye) içindeki Usûlî, İbâhî ve Râfizîler olduğu ifade edilmiştir.³¹⁶ Bunlar: Sehl b. Ziyâd, Ali b. İbrahim, Zürâre, Muhammed b. Müslim, Ebû Meryem, Ebû Basîr vb. ravilerdir. Esasında Ehl-i Beyt'e nisbet edilen rivayetlerin senedini incelemeye gerek kalmadan sadece metinlerine bakıldığında bile bunların yalan ve iftira oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü âlimlerimizin ifadelerine göre akla zıt, sahih nakillere ters, usûl kaideleriyle uyuşmayan her bir rivayet uydurmazdır.

Bu ve aşağıda gelecek diğer rivayetleri nakleden raviler hakkında söylenecek daha çok söz olmakla beraber konunun vehametini anlama adına verdiğimiz bu bilgiler, olayı yeterince özetlemektedir.

Burada Ehl-i Sünnetin Caferî âlimleri en çok eleştirdiği nokta, hadis diye rivayet edilen metinlerin senetlerinde meçhul, yalancı, itikadı bozuk veya güvenilir olmadığı söylenen ravilerin bulunmasıdır. Bu noktada Ehl-i Sünnetin, Caferî âlimlere yönelttiği soru şudur: Hz. Peygamber'in mut'ayı açıkça yasakladığına dair rivayet edilen sahih hadislerin yanında, bu gibi rivayetlerle nasıl amel edilebilir? Şiiler, imamların masumiyeti inancı sebebiyle hadisleri sorgulamayıp hükümleriyle amel etmişlerdir. Oysa hadisleri imamlara isnat eden ravilerin masumiyet sıfatı yoktur. Hatta birçoğu hadis uydurmakla itham edilmişlerdir. Öyleyse rivayet zincirini

³¹⁴ Sühaymî, *Tevsîku's-Sünne*, s. 470-471.

³¹⁵ Hasenî, *el-Mevzû'ât*, s. 251-252.

³¹⁶ Sühaymî, *Tevsîku's-Sünne*, s. 516.

oluşturan raviler, çok iyi tetkik edilmelidir. Çünkü bu büyük imamlara, aklın kabul edemeyeceği uydurma şeyler nisbet edilmiştir. Yoksa Ehl-i Sünnet âlimleri, bu imamların dürüstlüğü hususunda görüş birliğine sahiptirler.³¹⁷

Cafer es-Sâdık'a da mut'a evliliğinin Kur'an'da Nisâ sûresi 24. âyetle izin verildiği iddiası nisbet edilmiştir. Bu hususta İbni Ebî Umeyr, o da kendisine anlatan birisinden rivayetle, Ebû Abdullah (Cafer es-Sâdık) şöyle demiştir:

"*O halde kadınlardan hangisiyle istimtâ' ettiyseniz ücretlerini takdir edildiği vech üzere veriniz. (Nisâ, 4/24.)*" âyeti, ancak mut'a hakkında nâzil olmuştur.³¹⁸

Şîi Caferî kaynaklarında mut'a'nın meşruiyetini ifade eden rivayetleri, kendisi de bir Şîi âlim olan Dr. Mûsâ Müsevî şöyle değerlendirmektedir:

"İnha حالة مذهلة من السوء دخلت إلى الفكر الشيعي وحتى الروايات التي تقول بالحلية سواء أن ذكرتها كتب الشيعة أو غيرها وحتى التي تقول إنها كانت مباحة حتى أن حرّمها الخليفة عمر بن الخطاب أعتبرها كلها روايات تشوه صورة الإسلام المضيفة، وقد أدركت الفرق الإسلامية الأخرى خطورة الفكرة ومفاسدها الاجتماعية والأخلاقية الكبيرة فوفقت منها موقفاً يتسم بالحق والعدل والفضيلة، أما فقهاؤنا فلم يدركوا خطورة الفكرة أو أدركوها ولكن حرصاً منهما على مخالفة جمهور المسلمين التي وضعت في فضلها رواية نسبت إلى الإمام الصادق زوراً ومهتاناً والتي تقول: "الرشد في خلافهم" أي الرشد في "الرشد في خلافهم" /*Şüphesiz ki mut'a meselesi, Şîi düşüncesine girmiş çok kötü ve şaşkırtıcı bir durumdur. Mut'anın helal olduğunu ifade eden rivayetlerle -ister bunu Şîi kitapları zikretsin, isterse diğerleri- yine bunun ilk devirlerde mubah olduğunu, ama ikinci halife Ömer b. Hattâb tarafından yasaklandığını söyleyen rivayetlerin hepsini İslâm'ın parlak çehresini bulandıran uydurmalar olarak görüyorum. Diğer İslâm mezhepleri bu durumun ciddiyetini, sosyal ve ahlaki tehlikelerini görerek, mut'aya karşı hak, adalet ve erdemliğe yakışan bir tavır almışlardır. Fakat bizim fakihlerimiz bu düşüncenin tehlikesini anlayamamışlar ya da anlamışlar da, geleneksel olarak İmam Cafer Sadık'a atfedilen bir yalan ve iftira olan, "Doğruluk, onlara muhalefettir" yani*

³¹⁷ Faruk Hamade, "Ehl-i Sünnet Kaynaklarında Şia'nın On İki İmamının Rivayetleri", (çev. Hacı Musa Erkaya, Murat Gökalp), *Dini Araştırmalar*, VIII/24 ys. 2006, s. 337.

³¹⁸ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/271.

doğruluk, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in görüşlerinin aksini yapmaktır, sözüne uyararak bu lanetli mut'ayı helal görmüşler ve fetva vermişlerdir."³¹⁹

Zürâre, İmam Muhammed Bâkır ile Abdullah b. Umeyr arasında geçen diyalogu şöyle anlatmıştır:

"جاء عبد الله بن عمير الليثي إلى أبي جعفر (عليه السلام) فقال له: ما تقول في متعة النساء؟ فقال: أحلها الله في كتابه و على لسان نبيه فهي حلال إلى يوم القيامة، فقال: يا أبا جعفر مثلك يقول هذا و قد حرمها عمر و نهي عنها؟ فقال: و إن كان فعل. فقال: إني أعينك بالله من ذلك أن تحل شيئاً حرمه عمر. قال: فقال له: فأنت على قول صاحبك، و أنا على قول رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم)، فهلم ألعنك أن القول ما قال رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم)، و أن الباطل ما قال صاحبك، فأقبل عبد الله بن عمير فقال: أيسرك أن نساءك و بناتك و أخواتك و بنات عمك يفعلن؟
Abdullah b. Umeyr el-Leysi/قال: فأعرض عنه أبو جعفر (عليه السلام) حين ذكر نساءه و بنات عمه."
Ebû Cafer (Muhammed Bâkır'a) gelerek şöyle demiştir: "Mut'a nikâhı hakkında ne söylersin?"

Ebû Cafer: "Allah onu kitabında ve Peygamberin'in diliyle helal kıldı. O kıyamete kadar helaldir."

Abdullah: "Ey Ebû Cafer, Ömer onu haram kılıp yasaklamışken senin gibi birisi bunu nasıl söyler?"

Ebû Cafer: "Öyle yapmış ta olsa doğrusu budur."

Abdullah: "Ömer'in haram kıldığı bir şeyi helal kılmaktan dolayı Allah'a sığınmanı öneririm."

Ebû Cafer: "Sen dostunun sözüne devam et, bense Allah'ın elçisinin sözüne bağlı kalayım. İstersen; Allah'ın elçisinin sözünün hak, senin dostunun sözünün ise batıl olduğu konusunda seninle lanetleşelim."

Abdullah: "Peki, kadınlarının, kızlarının, kız kardeşlerinin ve amcanın kızlarının mut'a yapması senin hoşuna gider mi?" Kadınları, kızları, amcakızları zikredilince Ebû Cafer, Abdullah'tan yüzünü çevirdi."³²⁰

³¹⁹ Mûsevî, eş-Şîa ve't-Tashîh, s. 112.

³²⁰ Küleynî, Fürû'u'l-Kâfi, V/271.

Kanaatimizce mut'a meselesinin daha iyi analiz edilebilmesi için bu konunun kadınlar açısından düşünülmesi, büyük önem arz etmektedir. Çünkü Müslüman bir kadına mut'a isnat edilmesi, küçük düşürücü bir durumdur. Bu meselenin çözümü, Müslüman kadının onurunu muhafaza etme noktasında aranmalıdır. Lakin Şîh kaynakları, kadınları mut'a işine teşvik eden rivayetlerle doludur. Bu rivayetlerden en şaşırtıcı olanı, İmam Muhammed Bâkır'a nisbet edilen mut'a/miraç ilişkili rivayettir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber, "*Miraç'da Cebrail bana geldi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed! Allah: "Ben ümmetinden mut'a yapan kadınları mağfiret ettim"*"³²¹ demiştir. Bu konuyu, Şîh âlim Dr. Mûsâ Mûsevî şöyle değerlendirmektedir:

"فأين يكون موقع المرأة وكرامتها والاحتفاظ بأخلاقها من قانون المتعة؟ إن موقعها من هذا القانون هو الذل والهوان وشأنها كالسلعة التي يستطيع الرجل أن يكدها واحدة فوق الأخرى وبلا عد ولا حد، إن المرأة التي شرفها الله أن تكون أمماً تنجب أعظم الرجال والنساء على السواء ومنحها مرتبة لم يمنحها لغيرها حيث جعل الجنة تحت أقدامها كما قال الرسول الكريم صلى الله تعالى عليه وآله وسلم: الجنة تحت أقدام الأمهات هل يليق بما أن تقضي أوقاتها بين أحضان الرجال واحداً بعد الآخر باسم شريعة محمد؟ لقد أراد بعض فقهاءنا-ساحمهم الله- أن يصوروا المتعة وكأنها فضل من الله حيث شرع قانوناً شرعياً يمنع الرجل من الوقوع في البغاء ولكن عُرِبَ عن بله أن الإسلام ليس دين الرجال فحسب بل أنزل للناس كافة بما فيها النساء وإن القوانين الإلهية والشرائع السماوية لم تنزل لإرضاء شهوات الناس وإشباع غرائزهم تحت غطاء الشرعية والقانون. إن الإسلام جاء ليخرج الناس من إباحية الجاهلية ويقيدهم بالفضيلة والأخلاق لا أن يمنح الجاهلية ومظاهرها. *Kadının konumu, onuru ve ahlakını koruması, mut'a kanununa göre nerededir? Ben söyleyeyim, mut'a kanununa göre kadının konumu, zillet ve düşüklüktür. Mut'a kanununa göre kadının durumu, bir adamın ticaret malı gibi sayısız ve sınırsız miktarda kadınları üst üste yığmasıdır. Allah'ın anne olması nedeniyle şereflendirdiği kadın, biri diğerinden farksız büyük erkek ve kadınlar doğurur. Allah, annelere; Cennet'i onların ayaklarının altına koyması hasebiyle başkasına vermediği yüksek bir merteye vermiştir. Nitekim Resûlullâh şöyle buyurmuştur: "Cennet annelerin ayakları altındadır." Annelerin, vakitlerini Muhammed şeriati adı altında, erkeklerin kollarında geçirmeleri, onlara yaraşır mı?*

³²¹ İbni Babeveyh el-Kummî, *Men Lâ Yahdurühü'l-Fakîh*, Birinci Basım, Müessesetü'l-A'lemî lil Matbu'ât, Beyrut 1986, s. 302.

Bazı fakihlerimiz -Allah onlara acısın- mut'ayı, sanki erkeklerin fuhşa düşmemesi için, Allah'ın kanun olarak ortaya koyduğu bir iyilik olarak tasavvur ettiler. Fakat onlar, İslâm'ın sadece erkeklerin dini olmadığını unuttular. Hâlbuki İslâm, içinde kadınların da olduğu herkes için indirilmiş bir dindir. İlahi kanunlar ve semavi dinler insanların şehvetlerini ve cinsel dürtülerini, kanun ve meşruiyet adı altında tatmin etsinler diye gelmemiştir. İslâm, insanları cahiliye devrinin her şeyi mubah gören anlayışından çıkarıp, onları erdem ve ahlaka sevk etmek için gelmiştir. Yoksa İslâm, cahiliyeye ve onun tezahürlerine meşruiyet ve ilahi yasa kutsiyeti vermek için gelmemiştir.”³²²

Abdullah b. Umeyr el-Leysî'nin, Muhammed Bakır'a “Kadınlarının, kızlarının mut'a yapması senin hoşuna gider mi?” sorusu bağlamında Dr. Mûsâ Mûsevî konuyu şöyle değerlendirmektedir:

"وَأَسْأَلُ الْفُقَهَاءَ الَّذِينَ يَفْتُونَ بِجَوَازِ الْمَتْعَةِ وَاسْتِحْبَابِ الْعَمَلِ بِهَا هَلْ يُرِضُونَ شَيْئاً كَهَذَا بِالنِّسْبَةِ لِبَنَاتِهِمْ وَأَخَوَاتِهِمْ وَقَرِيبَاتِهِمْ أَمْ أُنْهَمُ إِذَا سَمِعُوا اسْوَدَّتْ وَجُوهُهُمْ وَانْتَفَخَتْ أَوْدَاجُهُمْ وَلَمْ يَكْظُمُوا لَذَلِكَ غِيظاً؟... وَلَكِنِّي أَقُولُ: إِنْ مِنْ الْوَاضِحِ أَنَّ الْمَسْأَلَةَ لَيْسَتْ بِهَذِهِ الصُّورَةِ أَيُّ الدِّينِ لَا يَرْضَوْنَهَا لِبَنَاتِهِمْ وَأَخَوَاتِهِمْ وَقَرِيبَاتِهِمْ لَيْسَ فِي حُدُودِ التَّنْزَعِ وَالتَّرَفِّعِ بَلْ لَأُنْهَمُ يَرُونَ فِيهَا أَمراً مَهيناً مَشِيناً يَتَنَاوَى وَكَرَامَةَ الْعَائِلَةِ وَشَرَفَ الْأُسْرَةِ وَقَدْ تَسِيلُ الدَّمَاءُ فِي بَعْضِ الْمَنَاطِقِ الشِّيْعِيَّةِ إِذَا مَا سَأَلَ الْمَرْءُ شَيْئاً كَهَذَا مِنْ فُقَيْهِ هُوَ سَيِّدُ قَوْمِهِ وَحَتَّى فِي إِيرَانَ حَيْثُ تَكُونُ الْعَمَلِيَّةُ جَارِيَةً فِي بَعْضِ مَدَنِهَا تَوْجِدُ مَنَاطِقَ لَا يَسْتَطِيعُ الْمَرْءُ أَنْ يَنْبَسَ بِكَلِمَةٍ حَوْلَ الْمَتْعَةِ، أَمَا فِي غَيْرِ إِيرَانَ وَلَا سِيَّمَا فِي الْبِلَادِ الْعَرَبِيَّةِ الَّتِي تَقَطَّنُهَا الشِّيْعَةُ فَالْحَدِيثُ عَنِ الْمَتْعَةِ مَهْلِكٌ وَيُؤَدِّي إِلَى إِسْأَلَةِ الدَّمَاءِ وَلَسْتُ أَدْرِي تَفَاصِيلَ الْأَمْرِ فِي بَاكِسْتَانَ وَ الْهُنْدِ وَ أَفْرِيْقِيَا وَلَكِنْ فِي كُلِّ هَذِهِ الْمَنَاطِقِ لَا يَغْيِرُ الْفُقَيْهِ فَتَوَاهُ فَهُوَ يَجُوزُهَا إِذَا مَا سَأَلَ عَنْهَا وَلَكِنَّهُ يَخْضَعُ لِلْبَيْئَةِ الْاجْتِمَاعِيَّةِ الَّتِي يَعِيشُ فِيهَا فَتَنْتَوِرُ ثَوْرَتُهُ وَيَقِيمُ الدُّنْيَا وَيَقْعِدُهَا إِذَا مَا طَلَبَ مِنْهُ يَدُ ابْنَتِهِ بِالزَّوْجِ الْمُؤَقَّتِ وَهَكَذَا نَرَى بَوْضُوحَ إِذْ الْمَسْئُولِيَّةِ الْأُولَى وَالْآخِرِيَّةُ فِي الْعَمَلِ بِهَذَا الْأَمْرِ الْمَقْبُولِ تَقَعُ عَلَى عَاتِقِ الَّذِي أَبَاحُوا أَعْرَاضَ الْمُسْلِمَاتِ وَلَكِنَّهُمْ أَحْصَنُوا أَعْرَاضَهُمْ وَأَهْدَرُوا شَرَفَ الْمُؤْمِنَاتِ وَلَكِنَّهُمْ صَانُوا شَرَفَ بَنَاتِهِمْ وَفِي كُلِّ هَذَا عِبْرَةٌ

Mut'a'ya fetva veren ve onu yapmayı müstehap gören fakihlere sormak istiyorum. Acaba onlar, böyle bir şeyi kendi kızları, kız kardeşleri veya akrabaları için uygun görürler mi? Yoksa böyle bir şey duysalar, yüzleri kararır, çılığına döner ve öfkelerine yenik mi düşerler? ...Fakat ben de diyorum ki, meselenin bu şekilde olmadığı açıktır. Yani kendi kızları, kız kardeşleri ve akrabaları için mut'aya razı olmayanlar, bu işi gereksiz ve

³²² Mûsevî, eş-Şîa ve 't-Tashîh, s. 109-110.

değersiz gördükleri için değil, kendi aile ve sülale şereflerine ters gördükleri için yapmamaktadır. Hatta bazı Şîî bölgelerde bir kişi toplumun önderi olan bir fakihden (kızıyla mut'a yapmak) gibi bir şey istese kan bile dökülebilir. Yine İran'ın bazı şehirlerinde mut'a uygulanırken buna karşılık kişinin mut'ayla ilgili tek bir kelime dahi edemeyeceği bölgeler de vardır. İran dışında ise, özellikle Şiilerin yaşadığı Arap ülkelerinde, mut'adan bahsetmek bile tehlikelidir ve kan dökmeye kadar varabilir. Pakistan, Hindistan ve Afrika'da durum nedir, tam olarak bilemiyorum; ancak tüm bu bölgelerde, kendisine sorulduğu zaman fakih fetvasını değiştirmiyor, yine caiz gördüğünü söylüyor. Fakat birisi kendi kızıyla mut'a nikâhı yapmak istediğinde, öfkeden deliriyor ve dünyayı alt üst ediyor. İşte böylece bu kötü uygulamadaki sorumluluk baştan sona, kendi kızlarının namus ve şereflerini korurlarken, Müslüman kızların namuslarını mubah görenler ve onların şereflerini ayaklar altına alınmasına fetva verenlerindir. Kalbi olan bir kişinin bunların hepsinden alacağı ibret vardır.”³²³

Mut'anın meşruiyetine dair, Ebû Meryem'den rivayet edildiğine göre Ebû Abdullah (Cafer es-Sâdık), şöyle demiştir:

"Mut'ayı Kur'ân indirmiş/المتعة نزل بها القرآن و جرت بها السنة من رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم
ve Allah Resûlü (s.a.v.)'in sünneti de böyle cereyan etmiştir.”³²⁴

Abdurrahman b. Ebû Abdullah, Ebû Hanîfe Numan b. Sâbit (ö. 150/767) ile Cafer es-Sâdık arasında geçen diyalogu şöyle anlatmıştır:

"سمعت أبا حنيفة يسأل أبا عبد الله (عليه السلام) عن المتعة. فقال: أي المتعتين تسأل؟ قال: سألتك عن متعة الحج فأبيني
عن متعة النساء أ حق هي؟ فقال: سبحان الله أ ما قرأت كتاب الله عز و جل: فما استمتعتم به منهن فاتوهن أجورهن
. Ebû Hanîfe'yi, Ebû Abdullah'a (Cafer es-Sâdık)
mut'ayı sorarken işittim.”

Ebû Abdullah: “Hangi mut'ayı soruyorsun?”

Ebû Hanîfe: “Hac mut'asını sormuştum. Şimdi kadınların mut'asını haber ver. O helal midir?”

³²³ Mûsevî, eş-Şîa ve 't-Tashîh, s. 113.

³²⁴ Tûsî, el-İstibsâr, s. 540.

Ebû Abdullah: “*Sübhânallâh! Sen Allah’ın şu âyetini hiç okumadın mı: “O halde kadınlardan istimtâ’ ettiğinizde, ücretlerini kendilerine kararlaştırıldığı biçimde verin.” (Nisâ, 4/24)*

Ebû Hanîfe: “*Allah’a yemin ederim ki, bu sanki daha önce hiç okumadığım bir âyet idi.*”³²⁵

Meclisî, bu rivayeti hasen olarak nitelemiştir.³²⁶ Hâlbuki Ebû Hanîfe’nin mut’a nikâhı hususundaki görüşü bilinmektedir. Zira Ebû Hanîfe, Hanefî fıkıh kitaplarının kaydettiğine göre, mut’a nikâhının batıl olduğunu ve her kim mut’a kadını kiralarsa zina etmiş olacağını ifade etmiştir.³²⁷ Bu rivayetin senedinde Harîz b. Abdullah es-Sicistanî bulunmaktadır. Bu kişi, âlimler tarafından zem edilmiştir. Fakat bu durum, kendi âlimleri tarafından takiyye olarak nitelendirilmiştir. Bu da gösteriyor ki Şîî İmamiye (Caferiye) mezhebi âlimleri, birçok râvinin sakıncalı davranışlarına takiyye diyerek onları aklayıp sika yapabilmektedirler. Ayrıca senette Ali b. İbrahim ve babası vardır ki yukarıda da ifade edildiği üzere bunlar itimat edilmeyen kimselerdir. Bu rivayetin gerek sened gerekse metin açısından uydurma olduğu aşîkârdır.³²⁸

Görüldüğü üzere Caferî âlimlerin mut’anın cevazına dair getirdikleri hadislerin hepsi yalan ve iftiradan ibarettir. Sahih hadislere ters olan bu gibi rivayetlere dayanılarak mu’anın cevazına fetva vermek, İslâm’da hak olan hiçbir mezhebin kabul edebileceği bir şey değildir.

3.4. Caferî Mezhebinde Mut’ayı Yasaklayan Hadislerin Değerlendirilmesi

Gerek Sünnî gerekse Şîî hadis kaynaklarında, Hz. Peygamber’in mut’ayı yasakladığına dair birçok hadis bulunmaktadır. Hz. Peygamber’in mut’ayı yasakladığını haber veren râvilerin en önemlisi Hz. Ali’dir. Hz. Ali bu yasağı şöyle ifade etmiştir: “*Allah Resûlü, ehil eşeklerin etlerini ve mut’a nikâhını haram kıldı*”³²⁹

³²⁵ Küleynî, *Fürû’u’l-Kâfi*, V/271.

³²⁶ Meclisî, *Mirâtu’l-‘Ukûl*, XX/229.

³²⁷ Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, II/209.

³²⁸ Sühaymî, *Tevsîku’s-Sünne*, s. 458.

³²⁹ Tûsî, *el-İstibsâr*, s. 541.

Hız. Ali'den gelen bu sahih rivayet, açıkça mut'a nikâhının Hız. Peygamber tarafından yasaklandığını haber vermektedir. Bu rivayet, Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî mezhebinin en muteber hadis kaynaklarında geçmektedir. Fakat Caferî âlimleri bu rivayeti görmezden gelmiştir. Bu rivayete yorum yapan âlimlerden en dikkat çekici olanı Tûsî'dir. Zira Tûsî, Caferî mezhebinin en meşhur hadis kaynaklarından biri olan *İstibsâr*'da bu rivayet hakkında şu yorumu yapmıştır: “*Bu rivayeti Hız. Ali efendimizin takiyye yapmış olduğuna hamlediyoruz.*”³³⁰

Hız. Ali'nin bu kadar önemli bir meseledeki sözünün Şiiler tarafından takiyye olarak nitelendirilip gözardı edilmesi açık bir hatadır. Onlar, mezhep âlimlerinin icmalarına ters olduğu gerekçesiyle Hız. Ali'ye bu hususta muhalefet etmişlerdir. Caferî âlimleri, Hız. Ali ve Cafer es-Sâdık tarafından gelen mut'a karşıtı rivayetlerin hepsini, takiyye olarak açıklamışlardır. Bu durum, Caferiliğin Ehl-i Beyt imamlarının değil Caferî âlimlerinin mezhebi olduğunu göstermektedir. Çünkü Hız. Ali ve Cafer es-Sâdık gibi Ehl-i Beyt imamları, mut'anın haram olduğunu ifade etmişlerdir. Caferî bir âlimin, bu durumu takiyye olarak değerlendirmesi, mut'anın Ehl-i Beyt imamları tarafından haram kabul edildiği gerçeğini değiştirmez.

Şîi Caferî kaynaklarda mut'a-takiyye ilişkisi açıkça görülmektedir. Örneğin Şeyh Müfid (ö. 413/1022), Ebü'l Hasan (ö. 203/819)'ın (İmam Ali b. Mûsâ er-Rızâ'nın) mut'a hakkında:

"لا تلحوا في المتعة إنما عليكم إقامة السنة ولا تشغلوا بما عن فرشكم وحلاتكم فيكفرون ويدعون على الامرين لكم بذلك

Mut'a konusunda ısrardan kaçınınız! Çünkü size sünneti ikâme etmek yaraşır. Helâl olan hanımlarınızı ve yataklarınızı terk ederek bize lanet ettirmeyin!"³³¹ dediğini; ayrıca Cafer es-Sadık'ın mut'a hakkında:

Birakin دعوها أما يستحي أحدكم أن يرى في موضع العورة فيدخل بذلك على صالح إخوانه وأصحابه." *mut'ayı! Biriniz mut'a yapmış ve böylece bu çirkin işi yaptığı bilinen bir kimse olarak kardeşleri ve arkadaşları arasında gezmekten utanmaz*

³³⁰ Tûsî, *el-İstibsâr*, s. 541.

³³¹ Şeyh Müfid Muhammed b. Muhammed en-Nu'mân, *Risâletü'l-Mut'a*, İkinci Basım, Dâru'l-Müfid li't-Tibâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', Beyrut 1993, s. 14; Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 57-59.

mi?”³³² dediğini nakletmektedir. Yine başka bir rivayette kendisine mut‘a hakkında soru sorulan Cafer es-Sâdık, “Mut‘a zinadır”³³³ demiştir. Şeyh Müfîd mut‘a karşıtı bu gibi rivayetleri, mut‘anın takiyye zamanlarında mekruh olduğunu söyleyerek yorumlamıştır.³³⁴

Hiz. Ali’nin mut‘a hakkında takiyye yapması, pek inandırıcı gelmemektedir. Zira Hiz. Ali, kendi halifeliği döneminde bütün yetkiler kendinde olduğu halde mut‘anın helal olduğuna dair bir ilanı olmamıştır. Bu hususu Şîi âlim Dr. Mûsâ Mûsevî şöyle değerlendirmektedir:

"إن النظرية الفقهية القائلة بأن المتعة حرمت بأمر من الخليفة عمر بن الخطاب يفندها عمل الإمام علي الذي أقر التحريم في مدة خلافته ولم يأمر بالجواز وفي العرف الشيعي وحسب رأي فقهاءنا عمل الإمام حجة لا سيما عندما يكون مبسوط اليد ويستطيع إظهار الرأي وبيان أوامر الله ونواهيه والإمام علي كما نعلم اعتذر عن قبول الخلافة واشترط في قبولها أن يكون له اجتهاده في إدارة الدولة، فإذا إقرار الإمام علي للتحريم يعني أنها كانت محرمة منذ عهد الرسول صلى الله تعالى عليه وآله وسلم ولولا ذلك لكان يعارضها ويبين حكم الله فيها وعمل الإمام حجة على الشيعة ولست أدري كيف يستطيع فقهاؤنا أن يرضوا بما عرض الحائط." *Hilafeti müddetince mut‘anın haram olduğunu ikrar eden ve mut‘anın cevazına dair de bir emir vermeyen İmam Ali’nin davranışı, mut‘anın, halife Ömer b. Hattab’ın emriyle yasaklandığını söyleyen fikhî görüşü çürütmektedir. Şîi geleneğine ve fakihlerimizin görüşlerine göre İmam Ali’nin davranışı bir delildir. Özellikle de, yetkiler İmam Ali’de olup görüşünü, Allah’ın emir ve yasaklarını rahatça ifade edebilecek bir durumda olduğunda. Bilindiği gibi İmam Ali, devlet idaresinde kendi içtihadını uygulayabilme şartıyla, halifeliği kabul etmiştir. Öyleyse İmam Ali’nin mut‘anın yasak oluşunu kabul etmesi, mut‘anın, Hiz. Peygamber zamanından beri haram olduğunu gösterir. Eğer böyle olmasaydı, İmam buna itiraz eder ve Allah’ın hükmünü açıklardı. İmam Ali’nin ameli, Şîa için delildir. Fakihlerimiz bunu nasıl umursamazlar bilmiyorum.*"³³⁵

Hiz. Ali kanalıyla mut‘anın haram olduğunu ifade eden rivayetleri kabul etmeyen Caferî âlimleri, diğer râvilerden gelen yasaklayıcı hadisleri de kabul etmeyeceği akla uzak değildir. Yine de bir fikir vermesi açısından

³³² Şeyh Müfîd, *Hulâsatü’l-İcâz*, s. 57-59; Şeyh Müfîd, *Risâletü’l-Mut‘a*, s. 14.

³³³ Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, “Nikâh”, VII/338.

³³⁴ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü’l-İcâz*, s. 57.

³³⁵ Mûsevî, *eş-Şîa ve’t-Tashîh*, s. 109.

kısaca değinmek fayda sağlayacaktır. Tabatabâî, mut‘a nikâhının Hz. Peygamber’den gelen hadislerle nesh edildiği iddiasını şöyle değerlendirmektedir:

"و الروايات كما ترى تختلف في تشخيص زمان نفيه (صلى الله عليه وآله وسلم) بين قائلة أنه كان قبل الهجرة، و قائلة بأنه بعد الهجرة بنزول آيات النكاح و الطلاق و العدة و الميراث أو ينهي النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) عام خيبر أو زمن عمرة القضاء أو عام أوطاس أو عام الفتح أو عام تبوك أو بعد حجة الوداع، و لذا حمل على تكرار النهي عنها مرات عديدة، و إن كلا من الروايات تحدث عن مرة منها لكن جلالته بعض رواها كعلي و جابر و ابن مسعود مع ملازمتهم للنبي (صلى الله عليه وآله وسلم) و خبرهم بالخطير و اليسير من سيرته تأبى أن يخفى عليهم نواهيه (صلى الله عليه وآله وسلم).
Ben derim ki: Görülüyor ki, mut‘a nikâhının yasaklanma zamanı

hususunda hadisler farklı içeriklere sahiptirler. Bazısı onun hicretten önce bazıları da hicretten sonra nikâh, boşanma, iddet ve mirasa ilişkin âyetlerin inmesi ile yasaklandığını söylüyor. Kimi de bu yasaklamayı hicretten sonra Hz. Peygamber’in gerçekleştirdiğini belirtiyor. Hz. Peygamber’in yasaklama tarihi olarak ise bazıları Hayber Savaşı yılını, bazıları kaza umresini, bazıları Evtas seferi yılını, bazıları Mekke’nin fetih yılını, bazıları Tebük Savaşı yılını, bazıları da Veda Haccı sonrasını gösteriyor. Bu yüzden, mut‘anın birçok kereler yasaklandığı ve her rivayet bir defasını açıkladığı ileri sürülmüştür. Ama ravilerden Hz. Ali, Cabir, İbni Mesud gibi seçkin şahsiyetlerin Hz. Peygamber’e gayet yakın olmalarına, onun hayatındaki önemli veya normal bütün gelişmeleri bilmelerine rağmen Hz. Peygamber’in yasaklarından haberdar olmamaları insana mantıklı gelmiyor.”³³⁶

Açıkça görüldüğü üzere Tabatabâî, Hz. Peygamber’in mut‘ayı yasakladığına dair hadislerde altı farklı yer ismi geçtiği gerekçesiyle bu rivayetleri çelişkili bulmuş ve bunları reddetmiştir.

Bu hususta Tûsî ise, Hz. Peygamber’den gelen mut‘ayı yasaklayıcı hadisleri haber-i vâhid olarak niteleyip kabul etmemiştir. Ona göre haber-i vâhid sebebiyle Kur’ân’ın zahiri terk edilmez.³³⁷ Hûî ise bu rivayetlerin

³³⁶ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/300.

³³⁷ Tûsî, *et-Tıbyân*, III/166.

haber-i vâhid olmasının yanısıra Ehl-i Beyt rivayetlerine de ters olduğu gerekçesiyle neshin söz konusu olamayacağını söylemiştir.³³⁸

3.5. Caferî Mezhebinde Mut'a Nikâhının Fazileti

İslâmî mezheplerin şiddetle karşı çıkıp haram saydığı mut'a nikâhının Şîi Caferî mezhebinde sünnet olduğu ve bu evliliğe fazilet atfedildiği görülmektedir. Caferiler Tahrîm sûresinin 3. âyetini delil getirerek Hz. Peygamber'in mut'a yaptığını iddia ederler. Cafer es-Sâdık, Hz. Peygamber mut'a yaptı mı? şeklindeki soruya: “Evet” diye cevap verip şu âyeti okumuştur: *وَأُذِ اسْرَ النَّبِيِّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضِ*” *Hani Peygamber, eşlerinden bazılarına gizli bir söz söylemişti. Derken eşlerinden biri, bunu haber verip Allah da ona bunu açığa vurunca, Peygamber de bir kısmını açıklamış bir kısmını (söylemekten) vazgeçmişti. Sonunda haberi verince eşi demişti ki: “Bunu sana kim haber verdi?” O da: “Bana her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan (Allah) haber verdi demişti.” (Tahrîm, 3.)*³³⁹ İddia odur ki Hz. Peygamber hür bir kadınla mut'a yapmış, hanımlarından bazısı bunu öğrenince Hz. Peygamber'i gayri meşru bir iş yapmakla suçlamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *“Bu geçici bir nikâhtır ve helaldir, bu sırrı koru”* diye eşine tenbihte bulunmasına rağmen eşi, bu sırrı açığa vurmuştur. Bunun üzerine Tahrîm sûresi 3. âyet inmiştir.³⁴⁰

Caferî kaynaklar, Hz. Ali'nin Kûfe'de mut'a nikâhı yaptığını nakletmektedir. Ayrıca Abdurrahmân b. Ebî Leylâ, Hz. Ali'ye mut'a nikâhının mensûh olup-olmadığını sordum. Ali bana, *“Hayır, Ömer'in mut'ayı nehyi olmasaydı zina yapmak, ancak kötü karakterli olanların işi olurdu”* diyerek cevap verdiğini söylemektedir.³⁴¹

Görüldüğü üzere Şîi Caferî mezhebinde, başta Hz. Peygamber olmak üzere, Hz. Ali'nin de mut'a evliliği yapmış olduğu iddia edilerek bu uygulamaya kutsiyet atfedilmiştir.

³³⁸ Hûî, *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, s. 317.

³³⁹ Kummî, *Men Lâ Yahduruhü'l-Fakîh*, s. 304; Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 24-25.

³⁴⁰ Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 24-25; Saffet Köse, *Kur'ân Ve Sünnete Göre Mut'a Nikâhı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 21.

³⁴¹ Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 25.

Caferî mezhebinde ömürde bir kez dahi olsa mut'a nikâhı yapmak erkekler için müstehap kabul edilmiştir. Bu hususta Cafer es-Sâdık'ın:

"*Mut'a* يستحب للرجل أن يتزوج المتعة وما أحب للرجل منكم أن يخرج من الدنيا حتى يتزوج المتعة ولو مرة." *evliliği yapmak erkekler için müstehaptır. Sizden birinizin ömründe bir defa mut'a yapmadan dünyadan ayrılmasına güzel bakmam*"³⁴² dediği rivayet edilmektedir.

Yine bu hususta Muhammed b. Müslim, şöyle demektedir:

"*Cafer es-Sâdık bana şöyle dedi: "Hiç mut'a evliliği yaptın mı?"*

Muhammed b. Müslim: "*Hayır*"

Cafer es-Sâdık: "*Mut'a sünnetini işlemeden dünyadan ayrılma*"³⁴³

Rivayetlerden anlaşıldığı üzere, Caferî mezhebinde bir kişinin ömrü boyunca hiç mut'a evliliği yapmaması mekruh kabul edilmektedir.

Caferî kaynaklardaki bazı rivayetler, mut'anın ve mut'a yapanların durumuna ilişkin ilginç bilgiler vermektedir. Bu rivayetlerde Allah'ın, mut'aya ve mut'a yapanlara verdiği önem vurgulanmaktadır. Bu hususta Cafer es-Sâdık:

"*Allah, Şîamıza her türlü sarhoş edici içkiyi yasakladı. Fakat onun yerine (bize) mut'ayı verdi*"³⁴⁴ demektedir.

Ebû Cafer Muhammed el-Bâkır'dan nakledildiğine göre Hz. Peygamber mut'a yapanları övme sadedinde şöyle demiştir:

"*أسري بي إلى السماء لحقني جبرئيل فقال: يا محمد إن الله عز و جل يقول: إني قد غفرت للمتمتعين من Miraç'da Cebrail bana geldi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed! Allah Teâla buyurdular ki: "Ben ümmetinden mut'a yapan kadınları mağfiret ettim*"³⁴⁵

³⁴² Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 7; Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 40.

³⁴³ Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 7; Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 41.

³⁴⁴ Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 9; Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 42-43.

³⁴⁵ Kummî, *Men Lâ Yahduruhü'l-Fakîh*, s. 302; Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 9.

Yine Salih b. Ukbe, Ebû Cafer Muhammed el-Bâkır'dan rivayet ettiğine göre mut'a yapanların elde edecekleri mükafaatlar hakkında şöyle demektedir:

"قلت: للتمتع ثواب؟ قال: إن كان يريد بذلك الله عز و جل وخلافا لفلان لم يكلمها كلمة إلا كتب الله له حسنة، وإذا دنا منها غفر الله له بذلك ذنبا، فإذا اغتسل غفر الله له بعدد ما مر الماء على شعره، قال: قلت: بعدد الشعر؟ قال: نعم
"Kendisine/بعدد الشعر، "Mut'a yapan için sevap var mı?" dedim. Bana şu cevabı verdi: "Eğer mut'a ile Allah rızasını ve O'nu inkâr edenlere muhâlefeti murad etmişse (mut'a yapmak için) konuştuğu her kelimeye Allah sevap yazar. Elini kadına uzatınca, Allah onu mutlaka mağfiret eder. Kadına temas etti mi, bu sebeple, günahını affeder. Yıkandı mı saçından geçen su miktarınca Allah ona mağfiret eder. Ben tekrar: "Saçı adedince mi?" dedim. "Evet, saçı adedince" dedi."³⁴⁶

Mut'a nikâhının fazileti ve sevabı hakkında Cafer es-Sâdık ise:

"ما من رجل تمتع ثم اغتسل إلا خلق الله من كل قطرة تقطر منه سبعين ملكا يستغفرون له إلى يوم القيامة ويلعنون متجنبها
"Kişi mut'a yapıp gusül aldığı anda üzerinden akan her damladan Allah yetmiş melek yaratır. Melekler o kişi için kıyamete kadar istiğfarda bulunurlar. Mut'adan kaçınanlara ise kıyamet kopuncaya kadar lanet ederler"³⁴⁷ demektedir.

İmam Ali b. Mûsâ er-Rızâ'nın da mut'aya teşvik ettiği rivayet edilmiştir. Ali es-Sâî, Ebü'l Hasan İmam Ali b. Mûsâ er-Rızâ'ya şöyle demiştir:

"إني كنت أتزوج المتعة فكرهتها وسئمتها فأعطيت الله عزوجل عهدا بين الركن والمقام وجعلت علي كذا نذرا وصياما أن لا أتزوجها ثم إن ذلك شق علي وندمت علي بميني ولم يكن بيدي من القوة ما أتزوج في العلانية قال: فقال لي: عاهدت الله
"Ben mut'a yapan birisi idim. (Bu nikâhı) iğrenç ve kötü bularak bir daha mut'a yapmayacağıma dair rükün ile makam arasında Allah'a yemin ettim. Mut'a yapmayacağıma dair kendime oruç nezr ettim. Sonra bu iş bana zor geldi yeminime de pişman oldum. Normal evliliğe de gücüm yetmiyor." Bana dedi ki: "Sen itaat etmeyeceğim diye

³⁴⁶ Kummî, *Men Lâ Yahduruhü'l-Fakîh*, s. 302; Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 8.

³⁴⁷ Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 9; Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 43.

Allah'a söz vermişsin. Allah'a yemin olsun ki (mut'a yaparak) O'na itaat etmezsen isyan etmiş olursun."³⁴⁸

Yine bu hususta Kureyşli bir erkek şöyle bir rivayette bulunmaktadır:

"بعثت إلي ابنة عمه لي لها مال كثير: قد عرفت كثرة من يخطبني من الرجال ولم ازوجهم نفسي وما بعثت إليك رغبة في الرجال غير أنه بلغني أن المتعة أحلها الله في كتابه وسنها رسول الله صلى عليه وآله وسلم في سنته فحرمها عمر فأحبيت أن اطيع الله ورسوله وأعصي عمر فتزوجني متعة، فقلت لها: حتى أدخل على أبي جعفر -عليه السلام- فأستشيره. فدخلت *Bana (mut'a yapmamız için) Amcamın kızının çok malı vardı. Bana (mut'a yapmamız için) haber göndererek: "Bilirsin benimle evlenmek isteyen çok erkek var. Ben onlarla evlenmedim. Ben sana erkeklere olan sevdam için talip değilim. Ancak bana ulaştı ki, mut'ayı Allah kitabında helal kılmış, Resûlü de sünnetinde beyan etmiş. Fakat Ömer de haram etmiş. Ben ise Allah'a ve Resûl'üne itaat etmek, Ömer'e de isyan etmek istedim. Benimle mut'a nikâhı yap!" dedi. Ben de kendisine: "Ebû Cafer'e gidip istişare edeyim!" dedim. Sonra gidip haber verdim. Ebû Cafer bana: "Yap!" dedi.*"³⁴⁹

Bu rivayette açıkça görülmektedir ki Caferiler, normal nikâha nazaran mut'a nikâhına ayrı bir fazilet yüklemektedir. Çünkü mut'ayı yapmakla Allah'ın rızasını kazanmayı, Hz. Peygamber'in sünnetini ihya etmeyi ve Hz. Ömer'e karşı gelmeyi amaç edindikleri anlaşılmaktadır.

Şîi Caferî kaynaklarında mut'ayı teşvik eden rivayetleri Dr. Mûsâ Mûsevî şöyle yorumlamaktadır:

"فإن فكرة الزواج المؤقت على ما يبدو لي استخدمت في حث الشيعة ولا سيما الشباب منهم للالتفاف حول المذهب لما فيها من امتيازات خاصة لا تقرها المذاهب الإسلامية الأخرى، ولا شك أن الإغراء الجنسي المباح باسم الدين يستقطب الشباب وأصحاب النفوس الضعيفة في كل عصر ومصر، ولذلك فإني أستغرب أبداً عندما أقرأ في كتب رواياتنا روايات *Bu geçici nikâh fikri, bana öyle geliyor ki, başta gençleri olmak üzere Şiilerin mezheplerine bağlılıklarını teşvik etmek için kullanılmıştır. Böyle özel bir ayrıcalık diğer İslâm mezheplerinde yoktur. Çünkü din adıyla böylesi mubah bir cinsel teşvik,*

³⁴⁸ Tûsî, *el-İstibâr*, s. 543; Kummî, *Men Lâ Yahdurühü'l-Fakîh*, s. 301; Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 7.

³⁴⁹ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/280; Şeyh Müfid, *Risâletü'l-Mut'a*, s. 9.

gençleri ve zayıf karakterli kişileri her zaman ve zeminde kendine çekecektir. O nedenle ben, hadis kitaplarında imamlarımıza nisbet edilerek “mut‘anın fazileti, sevabı ve insanların bu konuda teşvik edilmesi” gibi rivayetleri okuduğumda bunları garip karşılamıyorum.”³⁵⁰

Mut‘anın faziletine dair son olarak Şîi kaynaklarında zikredilen şu ilginç rivayeti nakledelim: “Mümin, mut‘a yapmadıkça kemâle eremez.”³⁵¹

Caferî kaynaklarda mut‘a nikâhının fazileti hakkında yukarıda zikrettiğimiz hadislerin dışında da benzer birçok rivayet bulunmaktadır. Bütün bu uydurma rivayetler, Şîa mezhebinde mut‘a nikâhının ne denli öneme ve fazilete hâiz olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Caferiler bu uydurma hadislerle dayanarak günümüzde de bu evliliği devam ettirmektedir.

3.6. Caferî Fıkında Mut‘a Nikâhının Genel Prensipleri

Mut‘a nikâhını ittifakla meşrû kabul eden Şîi Caferî mezhebinin, bu evliliği hangi şartlarla uyguladığını bilmek, normal nikâhla kıyaslamamız açısından önem arz etmektedir. Mut‘a nikâhının hangi usûl ve şartlarla uygulanacağı, Şîi imamlardan gelen rivayetlerle belirlenmiştir.

Caferî fıkına göre karı/koca ilişkisi ancak üç çeşit nikâhtan biriyle gerçekleşebilir.³⁵² Bunlar:

- a. **Nikâh bi mirâs:** Karı/koca arasında miras hükümlerinin geçerli olduğu daimi nikâh.
- b. **Nikâh bilâ mirâs:** Karı/koca arasında miras hükümlerinin geçerli olmadığı geçici nikâh.
- c. **Nikâh bi milki’l-yemîn:** Kişinin sahip olduğu cariyesiyle yaptığı daimi nikâh.

Caferî mezhebi, “nikâh bilâ mirâs” olarak isimlendirdiği mut‘a nikâhını, bir evlilik çeşidi olarak kabul etmesi sebebiyle diğer islâmî mezheplerden ayrılmıştır. Onlar mut‘a nikâhını birtakım fıkhi hükümlere göre uygulamaktadır.

³⁵⁰ Mûsevî, *eş-Şîa ve’t-Tashîh*, s. 112.

³⁵¹ Kummî, *Men Lâ Yahduruhü’l-Fakîh*, s. 304.

³⁵² Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, İhyâü’l-Kütübi’l-İslâmiyye, Kum ts., XXIII/145.

3.6.1. Mut‘a Nikâhının Şartları

Şîi Caferî kaynaklarda bu evlilik için “mut‘a/متعة”, “nikâhü’l-munkatı/نكاح المنقطع”, “ferc gayr mevrûs/موروث غير موروث” (mirassız karı-koca ilişkisi), “nikâh bilâ mîrâs/نكاح بلا ميراث” gibi isimler kullanılmaktadır.³⁵³

Belli bir ücret/mehir mukabilinde muayyen süreliğine evli kalmak anlamına gelen mut‘a nikâhının geçerli olabilmesi için birtakım şartlar gereklidir. Bu şartlar dört başlık altında açıklanabilir. Bunlar: taraflar, icap/kabul, mehir ve süre ile ilgili şartlardır.

3.6.1.1. Mut‘a Nikâhında Taraflarla İlgili Şartlar

Mut‘a Nikâhını gerçekleştirmek isteyen taraflar, temyiz gücüne sahip (âkil) ve buluğa ermiş (bâliğ) olmalıdır. Buluğ çağına ermiş bir kızla mut‘a evliliği yapmak için velisinden izin alma şartı yoktur. Eğer kız buluğa ermemiş ve ebeveyni hayatta ise ancak babasının izniyle mut‘a yapılabilir.³⁵⁴

Mut‘ada da daimi nikâhta olduğu gibi taraflar arasında evlilik engeli bulunmaması gerekir. Bu engeller; evli olma, iddet bekleme, kan bağı, sıhriyet, süt emzirilme gibi yollar sebebiyle evlenilmesi haram olan kadınlardır. Şu kadarı var ki evli olma ve iddet bekleme gibi geçici evlenme engellerini araştırmak gerekmez. Kadının sözlü beyanı esas alınır. Sözelimi kadın evliyse prensip olarak mut‘a caiz değildir. Fakat evli olmadığını söylese kadının sözüyle iktifa edilir. Araştırma yapmaya gerek olmaksızın mut‘a yapılabilir.³⁵⁵ Eğer erkek şüphe ederse araştırma yapması tavsiye edilir. Araştırma neticesinde evlilik engeli ortaya çıkarsa nikâh fâsit olur.³⁵⁶

Mut‘a evliliği yapılmak istenilen kadının mü‘mine, iffetli ve bilgili olması tavsiye edilmiştir. Fâcire ve zina ile meşhur kadınlarla mut‘a

³⁵³ Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, XXIII/145; Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/175; Köse, *Kur‘ân Ve Sünnete Göre Mut‘a Nikâhı*, s. 12.

³⁵⁴ Tûsî, *el-İstibsâr*, s. 545; Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 47; Osman Kaşıkçı, “Mut‘a Nikâhı”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, sy., 3, ys. 2007 s. 43-58; Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/175; Köse, *Kur‘ân Ve Sünnete Göre Mut‘a Nikâhı*, s.14.

³⁵⁵ Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/279; Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, XXIII/145; Dönmez, “Müt‘a”, *DİA*, XXXII/175.

³⁵⁶ Köse, *Kur‘ân Ve Sünnete Göre Mut‘a Nikâhı*, s. 14.

yapılması uygun görülmemiştir.³⁵⁷ Yahudi veya Hristiyan kadınlarla mut'a yapmak caiz görülmüştür. Ancak Mecûsi olanlarla mut'a yapmak çoğunluğa göre mekruh kabul edilmiştir.³⁵⁸ Bakire kızlarla da mut'a yapmak, ailesini küçük düşürücü bir ayıp olması hasebiyle mekruh kabul edilmiştir.³⁵⁹ Eğer bakire kızın ailesi bunu küçük düşürücü bir ayıp olarak görmüyorsa, tarafların mut'a yapmalarında bir beis yoktur.³⁶⁰

3.6.1.2. Mut'a Nikâhında İcap ve Kabul İle İlgili Şartlar

Mut'a evliliği teklifinde bulunmaya 'icap', bu teklife rıza gösterip herhangi bir sözle tasdik edilmesine de ' kabul' denir. İcap ancak (metta'tüki) (مَتَّعْتُكَ) "ben seninle mut'a yaptım", (zevvectüki) (زَوَّجْتُكَ) "seninle evlendim" veya (enkahtüki) (انكحْتُكَ) "seni nikâhladım" gibi evlenmeye kesin delalet eden mut'a, zevâc, nikâh gibi ifadelerinin kullanılmasıyla gerçekleşir. Bunların dışındaki ifadelerle hukuki olarak icap (teklif) geçerli değildir.³⁶¹ Ayrıca taraflar akit esnasında aralarında miras hukukunun cari olup olmayacağı gibi meşru şartları ileri sürebilirler.³⁶²

3.6.1.3. Mut'a Nikâhında Belirli Ücret İle İlgili Şartlar

Ücret/Mehir şartı, mut'a nikâhının en önemli iki şartından birisi olup akitin rûknüdür.³⁶³ Akit esnasında belirli bir mehir takdir edilmezse akit geçersiz olur.³⁶⁴ Zira Şîi kaynaklar, mehir hakkında Cafer es-Sâdık'ın şu rivayetini nakletmektedir: "لا يكون متعة إلا بأمرين أجل مسمى وأجر مسمى." /Belirlenmiş bir süre ve ücret bulunmadıkça mut'a olmaz."³⁶⁵

Mehrin miktarı hususunda en alt veya en üst gibi herhangi bir değer sınırlaması yoktur. Tarafların aralarında belirli bir miktar takdir etmeleri

³⁵⁷ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/270; Tûsî, *el-İstibsâr*, s. 543; Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XXIII/145.

³⁵⁸ Tûsî, *el-İstibsâr*, s. 543; Kummî, *Men Lâ Yahduruhü'l-Fakîh*, s. 299; Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/175; Kaşıkçı, "Mut'a Nikâhı", s. 43-58.

³⁵⁹ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/270; Tûsî, *el-İstibsâr*, s. 543; Kummî, *Men Lâ Yahduruhü'l-Fakîh*, s. 299; Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XXIII/149.

³⁶⁰ Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XXIII/149.

³⁶¹ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-İcâz*, s. 43; Köse, *Kur'ân Ve Sünnete Göre Mut'a Nikâhı*, s. 14; Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/175.

³⁶² Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, XXIII/151; Kaşıkçı, "Mut'a Nikâhı", s. 43-58.

³⁶³ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-İcâz*, s. 47; Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/175.

³⁶⁴ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-İcâz*, s. 47; Kaşıkçı, "Mut'a Nikâhı", s. 43-58.

³⁶⁵ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/274; Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-İcâz*, s. 47.

yeterlidir.³⁶⁶ Kendisine mut‘a mehrinin en düşük miktarı sorulan Ebû Abdullah (Cafer es-Sâdık) cevaben: "بکف من بر." "Bir avuç buğdaydır."³⁶⁷ Başka bir rivayette ise "کف من طعام أو دقيق أو سويق أو تمر." "Bir avuç un veya bir avuç hurmadır"³⁶⁸ demiştir. Hatta mehir bedelinin bir misvak parçası bile olabileceğine dair rivayetler de vardır.³⁶⁹ Buradan da anlaşılıyor ki taraflar kendi rızalarıyla az veya çok belirli bir bedel üzerinde anlaşılırsa Nikâh akti geçerli olmaktadır.

Kadının mehrin tamamını hak edebilmesi için nikâh yeterlidir. Nikâh müddeti içinde cinsel ilişkinin varlığı şart olmayıp tamamen taraflar arasındaki anlaşmaya bağlıdır.³⁷⁰ Çünkü mut‘a bir şekilde kadından faydalanma akdidir. Zaten Şîh kaynaklarda mut‘a kadını için müste‘cere (kiralananmış, işçi, ücretli), veya cariye (kadın köle) mesabesinde olduğu zikredilmektedir.³⁷¹ Dolayısıyla mut‘a nikâhı, bir nevi kira akdi mesabesindedir.

3.6.1.4. Mut‘a Nikâhında Belirli Süre İle İlgili Şartlar

Mut‘a nikâhını daimi nikâhtan ayıran en belirgin şart, tarafların evli kalacağı süredir. Dolayısıyla akid esnasında mutlaka malum bir süre belirtilmesi gerekmektedir. Eğer malum bir süre belirtilmezse bu uygulama daimi nikâh sayılır. Süre belirtilip mehir belirlenmezse yukarıda da zikrettiğimiz gibi akid bâtıl olur.³⁷²

Mut‘a nikâhında evli kalınacak sürenin, ağırlıklı görüşe göre mehirde de olduğu gibi alt veya üst sınırı yoktur. Bir ilişkiye girilecek kadar olabileceği gibi sözgelimi bir insan ömrü kadar da olabilir.³⁷³

Hulasa, Caferî fikhına göre mut‘a nikâhının geçerli olabilmesi için aranan şartları şu tarifte toplayabiliriz: Mut‘a nikâhı, aralarında evlenme

³⁶⁶ Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/275-276; Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 48.

³⁶⁷ Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/276; Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 48.

³⁶⁸ Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/276; Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 48.

³⁶⁹ Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/276; Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 48.

³⁷⁰ Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 50; Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, XXIII/150; Kaşıkçı, "Mut‘a Nikâh", s. 43-58.

³⁷¹ Tûsî, *el-İstîbâr*, s. 547; Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/277; Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 49.

³⁷² Şeyh Müfid, *Hulâsatü’l-Îcâz*, s. 50; Abdullah Kahraman, "Mut‘a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy., 9, ys. 2007, s. 153-170.

³⁷³ Küleynî, *Fürû‘u’l-Kâfi*, V/277.

engeli bulunmayan tarafların, akdin kendisiyle geçerli olacağı icap-kabul ile belirli bir mehir karşılığında muayyen bir süre evli kalmalarıdır.

Tariften de anlaşılacağı üzere mut'a nikâhında şahit şartı bulunmamaktadır. Mut'ada şâhit bulundurulması müstehap kabul edilmiştir. Konu ile ilgili Cafer es-Sâdık'ın "Eğer şâhit var ise bu güzeldir. Yok, eğer şahit bulamazsan da caizdir. Allah ve melekleri şahit değil midir?"³⁷⁴ ifadesi, delil olarak kullanılmaktadır. Ayrıca şahitler olmadan mut'a yapılır mı? sorusuna cevap veren Cafer es-Sâdık, "إلا أن تكون مثلك."/Senin gibi olursa şâhide gerek yoktur."³⁷⁵ demiştir. Yani dini konularda hassasiyet sahibi ise, mut'ada şâhide gerek yoktur. Kişi cahil, konuya uzak ve dini zayıf olursa, şâhit bulundurulmalı ki zina sanılmasın.³⁷⁶

3.6.2. Mut'a Nikâhının Hükmi Sonuçları

Mut'a evliliği yapan taraflar, bunun neticesinde birtakım sonuçlarla mükellef olurlar. Örneğin, erkeğin kadına anlaştıkları mehri vermesi şart olur. Bununla beraber erkek, prensip olarak kadının nafakasından sorumlu değildir. Fakat kadın, böyle bir şeyi şart koşabilir.³⁷⁷ Mut'a neticesinde doğan çocuğun, normal evlilikte olduğu gibi nesebi sabit olur.³⁷⁸ Mut'a evliliğinde talâk, söz konusu değildir. Kararlaştırılan sürenin bitimiyle birlikte evlilik kendiliğinden sona erer.³⁷⁹ Bundan sonra taraflar dilerlerse yeniden bir mehir ve sürenin tayin edilmesiyle ikinci bir akid yapabilirler. Eğer mut'aya devam etmek istemiyorlarsa sürenin bitimiyle beraber kadın iddet bekler. Kadın hamile değilse iki hayız müddeti, hamile ise doğuruncaya kadar iddet bekler. Hayız görmeyenler ise kırk beş gün iddet beklerler.³⁸⁰ Taraflar mut'a evliliğinde birbirlerine mirasçı olamazlar. Eğer mirasçı olmak istiyorlarsa bunu akid esnasında kararlaştırmaları gerekmektedir.³⁸¹

³⁷⁴ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 50.

³⁷⁵ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 50.

³⁷⁶ Şeyh Müfîd, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 51.

³⁷⁷ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/274.

³⁷⁸ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/280.

³⁷⁹ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/277.

³⁸⁰ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/276.

³⁸¹ Küleynî, *Fürû'u'l-Kâfi*, V/280.

4. Normal Evlilik İle Mut'a Evliliği Arasındaki Farklar

İslâmi mezheplerin ittifakla uyguladıkları daimi nikâh ile Şîî Caferî mezhebinin benimsediği mut'a nikâhının birbirlerinden ayrıldıkları noktalar vardır. Bu farklılıklardan bazıları, mut'ayı kabul etmeyenlere göre bu uygulamayı daha akid esnasında bâtil yapmaktadır.

Daimi nikâh ile mut'a nikâhının en bâriz farklılığı, mut'anın geçici evlilik olmasıdır. Mut'ayı kabul etmeyenlere göre, akid esnasında evli kalınacak sürenin şart koşulması, akdi bâtil yapar. Daimi nikâhta evli kalınacak süre, eşlerin hayatta kaldıkları süre kadardır. Mut'a da ise bunun üst ya da alt sınırı yoktur.

Bu farklılıklardan birisi de evliliğin aleniyeti meselesidir. Bunu temin etmek için daimi nikâhta şahitlerin bulundurulması, velinin izni (cumhura göre) gibi evliliğin ilan edilmesine yönelik eylemlerin yapılması gerekir. Mut'ada ise şahitlerin bulundurulmasına ve evlilik çağına gelmiş kadında veli iznine gerek yoktur.

Farklılıklardan bir diğeri ise nafaka meselesidir. Daimi nikâhta erkek kadının mesken, yeme-içme, giyim gibi ihtiyaçlarından sorumlu olduğu halde mut'ada böyle bir sorumluluk yoktur.

Miras meselesi de en bâriz farklılıklardandır. Daimi nikâhta eşler birbirlerine mirasçı olurlarken mut'ada böyle bir mecburiyet yoktur.

Farklılıklardan bir diğeri ise teaddüdü zevcât (çok eşlilik) hakkındadır. Daimi nikâhta bir erkek, belli şartlar altında aynı anda dört kadına kadar evlenebilirken mut'a nikâhında böyle bir sınır söz konusu değildir.

Talak yani boşama meselesi de farklılık arz etmektedir. Daimi nikâhta evliliğin sonlandırılması, boşamaya delalet edecek sözlü ya da yazılı bir şekilde gerçekleşirken, mut'ada boşama söz konusu değildir. Kararlaştırılan süre bitince evlilik kendiliğinden sona erer.

Bir başka farklılık ise iddet meselesinde görülmektedir. Her iki evlilikte de iddet bulunmakla beraber müddetlerinde farklılık bulunmaktadır. Daimi nikâhta kadının durumuna göre Kur'ân'da zikredilen iddet müddetleri, mut'a'da farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca

daimi nikâhta erkek, iddet müddeti içerisinde kadının nafakasından sorumlu olduğu halde mut'a da böyle bir sorumluluk yoktur.³⁸²

5. Günümüzde Mut'a Evliliği Uygulamasına Dair Değerlendirme

Şîî Caferî âlimleri takiyye zamanları hariç her dönemde mut'a nikâhının mutlak olarak helal olduğunu dile getirmişlerdir. Çünkü bu mezhebin inancına göre mut'a evliliği yapmak bir ibadettir. En azından ömürde bir kere mut'a evliliği yapmak, müstehap kabul edilmiştir. Zira bu mezhebe göre, Hz. Peygamber ve Hz. Ali'nin mut'a evliliği yaptıkları kabul edildiğinden bu uygulamanın sünnet olduğu ifade edilmiştir.³⁸³

Caferî âlimleri, mut'a nikâhını teşvik etmek için onlarca kitap ve risaleler kaleme almışlardır. Bu eserlerde mezhep imamlarına nisbet edilen hadisler aktararak mut'anın fazileti; namaz, oruç vb. salih ameller gibi teşvik edilip, özendirilmektedir.

Günümüzde mut'a nikâhına normal durumda olması bir yana zaruret halinde bile cevaz vermek, Ehl-i Sünnet açısından mümkün görünmemektedir. Çünkü Ehl-i Sünnet âlimleri, mut'a nikâhının haram olduğuna dair icmâ etmişlerdir.³⁸⁴ Hz. Peygamber'in mut'a nikâhına normal durumda değil, sadece zaruret halinde ruhsat verdiği bilinmektedir. Fakat Hz. Peygamber, daha sonraları zaruret halinde izin verdiği mut'a nikâhının kıyamete kadar haram kılındığını ilan etmiştir. Dolayısıyla bir fakih, mut'a nikâhının zaruret halinde bile caiz olduğunu söyleyemez. Çünkü Hz. Peygamber, kendisinden sonra mut'anın zaruret halinde ruhsat verilmesi halinin de önünü kapatmıştır. Bu durum, Caferî âlimleri tarafından göz ardı edilmiştir.

Dolayısıyla günümüzde hiçbir kimse zaruret halinde bile mut'aya başvuramaz. Çünkü mut'a, zinanın kız kardeşidir. Eğer mut'a nikâhına ruhsat verilecek olsaydı, sıradan bir kişinin bu nikâhı mubah kılacak zarureti tespit edebilmesinin güçlüğü bir yana, böylesine kapsamlı bir uygulamanın denetiminin hemen hemen imkânsız olacağı da görülecekti. Ayrıca bazı

³⁸² Kahraman, "Mut'a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar", s. 164-166; Dönmez, "Müt'a", *DİA*, XXXII/176.

³⁸³ Şeyh Müfid, *Hulâsatü'l-Îcâz*, s. 24-25.

³⁸⁴ Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân*, VI/220.

kötü karakterli kişilerin, toplumda bu ruhsatı istismar ederek mut'a uygulamasını bir sektör haline getirmesi de gecikmeyecekti. Böylece bu uygulamanın ortaya çıkardığı sosyo-kültürel ve psikolojik birçok negatif yansımaları, İslâm toplumunda önu alınamayan problemlere kapı aralamış olacaktı.

Ehl-i Sünnet âlimlerinin, Hz. Peygamber döneminde mut'anın, bazı gazalarda uygulanmış olmasının gerekçesi olarak, "O dönemde mut'a evliliğine zaruretlerin baskısı altında izin verilmiştir. Çünkü o zaman da yaygın bir fakirlik vardı. Genel olarak bütün Müslümanlar yokluk altında eziliyorlardı. Ayrıca sık sık savaşıma zorunluluğu doğuyordu." değerlendirmesine, Tabatabâî şöyle cevap vermektedir:

"سلمنا أن إباحته كانت بإذن من النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) لمصلحة الضرورة لكننا نسأل أن هذه الضرورة هل كانت في زمن النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) أشد و أعظم منها بعده، و لا سيما في زمن الراشدين، و قد كان يسير جيوش المسلمين إلى مشارق الأرض و مغاربها بالألوف بعد الألوف من الغزاة؟ و أي فرق بين أوائل خلافة عمر و أواخرها من حيث تحول هذه الضرورة من فقر و غزوة و اغتصاب في الأرض و غير ذلك؟ و ما هو الفرق بين الضرورة و الضرورة؟. و هل الضرورة المبيحة اليوم و في جو الإسلام الحاضر أشد و أعظم أو في زمن النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) و النصف الأول من عهد الراشدين؟"

Kabul edelim ki, Hz. Peygamber'in mut'a nikâhına izin vermesi zaruretten ileri gelmişti. O zaman şu soruyu sorarız: Bu zaruret, Hz. Peygamber'in zamanında mı daha büyüktü yoksa ondan sonra ki dönemde mi? Özellikle halifeler döneminde daha büyük değil miydi? Bilindiği gibi halifeler döneminde Müslüman orduları binlerce savaşı katılmak üzere doğudan batıya birçok yere sefere çıkmışlardı. Fakirlik, savaşlar, yurttan uzak kalma gibi zaruretler bakımından Ömer'in halifeliğinin ilk dönemi ile son dönemi arasında ne fark var? Bu zaruretlerin biri ile öbürü arasında ne fark vardı? Günümüz İslâm dünyasındaki mut'ayı mubah kılıcı zaruret mi daha ağırdır yoksa Hz. Peygamber'in zamanındaki ve halifeler döneminin ilk yarısındaki zaruret mi?"³⁸⁵

Tabatabâî'nin yukarıdaki yorumuna göre, Hz. Peygamber'in mut'ayı birtakım zaruretler sebebiyle izin verdiği kabul edildiğinde akıl şöyle bir

³⁸⁵ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/309.

sonuca varmaktadır: Günümüzde de bu zaruretler bulunuyorsa, öyleyse mut'a helal kabul edilmelidir. Bu konu Ehl-i Sünnete göre iki şekilde açıklanabilir: Birincisi, Hz. Peygamber döneminde mut'ayı mubah kılan zaruretler, sonraki zamanlarda tekrardan ortaya çıkarsa mut'a mubah olmaz. Çünkü Hz. Peygamber daha hayatta iken mut'anın kıyamete kadar haram kılındığını ilan etmiştir. İkincisi, Hz. Peygamber zamanındaki savaşlar ile onun vefatından sonraki savaşlar arasında şöyle bir fark vardır: Hz. Peygamber dönemindeki savaşlar, dinin inşası için yapıyordu. Çünkü Allah, henüz dinini kemâle erdirmemişti. Dinin inşası ve kemâle ermesi için Hz. Peygamber'le beraber sık sık savaşmak zorunda kalan askerlerin, bekârlıktan şikâyet etmeleri gayet tabiidir. Fakat bu durumdaki askerlere, Hz. Peygamber'in bir hadislerinde buyurduğu oruç tutma tavsiyesini yapamayacağı açıktır. Çünkü şehveti kırmak gayesiyle askerlerin oruç tutmaları, kuvvetlerini yitirmelerine sebep olacaktır. Kuvveti kırılan ordunun mağlup olması kaçınılmazdır. Aksi takdirde daha doğma aşamasındaki son ve evrensel din, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırdı. Ne zamanki dinin inşâsı tamamlandı ve Allah dinini kemâle erdirdi, işte o zaman Hz. Peygamber, Allah'ın mut'ayı kıyamete kadar haram kıldığını ilan etmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonraki savaşlarda bu özellik yoktur.³⁸⁶

Tabatabâî, benzer bir yorumunda bu konuyu şöyle değerlendirmektedir:

"و قد أظّل الفقر العام على بلاد المسلمين، و قد مصت حكومات الاستعمار و الدول القاهرة المستعالية و الفراعنة من أولياء أمور المسلمين كل لبن في ضرعهم، و حصدوا الرطب من زرعهم و اليابس و قد ظهرت الشهوات في مظاهرها، و ازينت بأحسن زينتها و أجملها، و دعت إلى اقترافها بأبلغ دعوتها و لا يزال الأمر يشتد، و البلية تعم البلاد و النفوس، و شاعت الفحشاء بين طبقات الشبان من المتعلمين و الجنديين و عملة المعامل، و هم الذين يكونون المعظم من سواد الإنسانية، و نفوس المعمورة و لا يشك شك و لن يشك في أن الضرورة الموقعة لهم في فحشاء الزنا و اللواط و كل الخلاع شهواني عمدتها العجز من تهيئة نفقة البيت، و المشاغل الموقته المؤجلة المانعة من اتخاذ المنزل و النكاح الدائم بغربة أو خدمة أو دراسة و نحو ذلك فما بال هذه الضرورات تبيح في صدر الإسلام - و هي أقل و أهون عند القياس - نكاح المتعة

³⁸⁶ Abdurrahmân Cezîrî, *Kitâbu'l-Fikh alâ Mezâhibi'l-Erbe'a*, Birinci Basım, Menşûrât Dâru's-Sekaleyn, Beyrut 1998, IV/158.

"لكنها لا تقوم للإباحة في غير ذلك العهد و قد أحاطت البلية و عظمت الفتنة؟"
Bilindiği gibi yaygın fakirlik İslâm ülkelerini kaplamış durumdadır. Sömürge yönetimleri, istilacı zorba devletler, Müslümanlar arasında çıkan firavun yetkililer halkların iliklerini emmiş, İslâm topraklarında yaş-kuru ne buldularsa hepsini biçip kursaklarına indirmişlerdir. Günümüz dünyasında şehvetler farklı şekilde öne çıkmaktadır. En güzel ve en alımlı süsleri ile süslandiler. En etkili çağruları ile insanları tatmine çağırıyorlar. Bu durum git gide daha da şiddetleniyor. Bela, beldeleri ve insanları kaplamıştır. Fuhuş, dünya nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan gençler, öğrenciler, askerler ve fabrika işçileri arasında alabildiğine yaygınlaşmıştır. Hiç kimse şüphe etmez ve kesinlikle şüphe etmemeli ki, bu kesimleri zina, homoseksüellik ve diğer bütün şehvi başıboşlukların batağına düşüren zaruretlerin başlıcası, ev geçindirememek ve geçici, kısa süreli meşgalelerdir. Bu tür işler, sürekli ikâmetgâh edinmeyi, sürekli bir evlilik yapmayı engelliyor. Çünkü işler ya evden uzak kalmayı, hizmet görevinde bulunmayı ya da eğitim görmeyi gerektiriyor. Nispeten daha az ve daha önemsiz olmalarına rağmen İslâm'ın ilk döneminde mut'a nikâhını mubah kılan bu zaruretler, belâ her tarafı sardığı ve fitne büyüdüğü hâlde o dönemden başkasında niçin mut'a nikâhını mubah hale getirmesin?"³⁸⁷

Şîi Caferî mezhebinin en çok eleştirildiği noktalardan birisi de mut'anın, Hz. Peygamber döneminde sadece belli başlı savaşlarda lüzum üzerine uygulanmasına karşılık, hayatın tüm aşamalarında uyguluyor olmasıdır. Onlar mut'ayı zaruret hallerinde değil mutlak olarak helal görmektedir. Bu durum, gerek nakli gerekse akli delillere göre mümkün değildir. Bu uygulama her dönemde akla gelen meşhur sorunun sorulmasına neden olmuştur. Bu soru da: Mut'a, sıfâh (zina) mı yoksa nikâh mıdır? Caferilerin pratikte mut'ayı zina gibi basit bir şekilde uygulamaları, teoride ise buna mut'a nikâhı demeleri, eleştirilere sebep olmuştur.

Tabatabâî'nin düne ve bugüne dair mut'a için yaptığı şu değerlendirmesini zikredelim:

³⁸⁷ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/309-310.

"فقد كانت سنة قائمة في عهد النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) ثم نهي عنها في عهد عمر و نفذ النهي عند عامة الناس، و وجه النهي بانتساح آية الاستمتاع بآيات أخرى أو بنهي النبي عنها و خالف في ذلك عدة من الأصحاب و جم غفير ممن تبعهم من فقهاء الحجاز و اليمن و غيرهم حتى مثل ابن جريح من أئمة الحديث «و كان يببالغ في التمتع حتى تمتع بسبعين امرأة» و مثل مالك أحد أئمة الفقه الأربعة، هذا، ثم أعرض المتأخرون من أهل التفسير عن دلالة آية الاستمتاع على المتعة، و راموا تفسيرها بالنكاح الدائم، و ذكروا أن المتعة كانت سنة من النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) ثم نسخت بالحديث، ثم راموا في هذه الأواخر أنها كانت من أنواع الزنا في الجاهلية رخص فيها النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) رخصة بعد رخصة ثم نهي عنها نهيًا مؤبداً إلى يوم القيامة، ثم ذكر هذا القائل الأخير: أنها زنا جاهلي محض لا خبر عنها في *Mut'a evliliği*/الإسلام قط إلا ما وقع في كتب الشيعة، و الله أعلم بما يصير إليه حال المسألة في مستقبل الزمان"

*Hiz. Peygamber zamanında uygulanan bir sünnettir. Sonra Ömer zamanında yasaklandı. Ve bu yasak halk çoğunluğu tarafından uygulandı. Bu yasağa, mut'ayla ilgili âyetin diğer âyetlerle veya Hiz. Peygamber'in bu husustaki yasaklarıyla neshedildiği şeklinde yorum getirildi. Sahâbelerin bazıları ve onların görüşlerini benimseyen birçok Hicaz ve Yemen fakîhi bu yasağa karşı çıktı. İbni Cüreyh gibi bir hadis imamı bile karşı çıkanlar arasında yer aldı. Hatta İbni Cüreyh, bu hususta aşırı giderek yetmiş kadınla mut'a yapmıştır. Bunların yanı sıra dört fıkıh imamından biri olan Mâlik de bu yasağa karşı çıkanlardan biridir. Fakat arkasından tefsircilerin son kuşağı: "O halde kadınlardan hangisiyle istimtâ' ettiyseniz ücretlerini takdir edildiği vech üzere veriniz." (Nisâ, 4/24.) âyetinin mut'a evliliğine delâlet ettiğine karşı çıktılar. Bu âyeti sürekli nikâha delâlet edecek bir şekilde yorumladılar. Son dönemlerde ise, mut'a evliliğinin cahiliye döneminde görülen bir zina olduğunu, Hiz. Peygamber'in ona birkaç kere izin verdikten sonra onu kıyamet gününe kadar temelli yasakladığını ileri sürdüler. Sonra bir yazar, mut'a evliliğinin katıksız bir cahiliye dönemi zinası olduğunu, İslâm'la bir alakasının olmadığını, buna sadece Şîa kitaplarında rastlandığını iddia etmiştir. Önümüzdeki dönemlerde bu meselenin ne gibi değişik tartışmalara konu olacağını sadece Allah bilir."*³⁸⁸

³⁸⁸ Tabatabâî, *el-Mîzân*, IV/317.

SONUÇ

Mut'a, İslâm öncesi Arap toplumunda uygulamada olan birçok ekstrem nikâhtan biridir. Cahiliye toplumunu İslâm toplumuna dönüştürmeyi hedefleyen Kur'ân, yirmi üç yıllık inşa süreci içerisinde tüm yanlış inanç ve uygulamaları ortadan kaldırmıştır. İslâm, mut'a nikâhını yasaklama hususunda tedricilik metodunu uygulamıştır. Yani mut'a nikâhı, İslâm toplumunun inşa süreci içerisinde belli aşamalardan sonra tamamen haram kılınmıştır.

Risâletin belli dönemlerinde mut'a nikâhına bizzat Hz. Peygamber tarafından izin verildiğine dair Sünnî ve Şîî çevrelerde bir ittifak vardır. Fakat mut'a ile ilgili rivayetlerde Hz. Peygamber'in bu nikâha birkaç kez izin verip birkaç kez yasakladığından bahsedilmiş olması, Ehl-i Sünnet ve Caferî mezhebi açısından ihtilafa neden olmuştur. Esasında yasaklama ve izin vermenin birkaç kez tekrar edilmiş olması, Hz. Peygamber'in mut'a nikâhını yasaklayabilmesinin o kadar da kolay olmadığını göstermektedir. Çünkü savaş ve seferlerin yoğun olduğu Arap toplumunda mut'a nikâhına sıkça başvurulmaktaydı. Hz. Peygamber hoş görmediği bu uygulamayı birkaç teşebbüsten sonra kaldırabilmiştir.

Mut'a nikâhının haram olduğuna dair sahâbenin icmâsı bulunmaktadır. Sahâbenin mut'anın haram olduğuna dair icmâsı büyük bir ihtimalle Hz. Ömer'in mut'a hakkındaki kesin yasak hükmünü ilan etmesinin ardından teşekkül etmiştir. Hz. Ömer, mut'a hususunda yeni bir hüküm getirmemiştir. Devlet başkanı olması hasebiyle yasağa uymayanları cezalandıracağını ifade etmiş ve buna da hiçbir sahâbî itiraz etmemiştir. Aksi takdirde sahâbeler, mut'a hususunda Hz. Ömer'e itiraz ederdi. Nitekim sahâbeler o dönemde Kur'ân ve sünnete aykırı olduğunu düşündükleri birçok içtihadı karşı durdukları bilinmektedir.

İtikadi mezheplerin şekillenmeye başladığı hicri üçüncü yüzyıla varıldığında ise Ehl-i Sünnetin görüşü, mut'a nikâhının haram olduğu noktasında kesinleşmiştir. Bir mezhep olarak tarih sahnesine çıkan Şîa ise genel görüşün hilafına bu nikâhın meşru hatta yapılması gereken bir nikâh olduğunu savunmuştur. Ehl-i Sünnetin mut'a nikâhının haram olduğuna

ittifak etmesine rağmen aynı ittifak Şîa mezhebinde söz konusu değildir. Şîa mezhebinin Zeydiye ve İsmâiliye kolları da Ehl-i Sünnet gibi bu nikâhın haram olduğu görüşündedirler. Buna mukabil Şî-İmamiye (Caferiye) mezhebi, İslâm dünyası içerisinde mut‘a nikâhını meşru kabul eden tek mezheptir.

Ehl-i Sünnet âlimleri, Hz. Peygamber zamanında mut‘a nikâhına kadınların bulunmadığı bazı uzun sefer ve savaşlarda bir ruhsat olarak izin verildiğini kabul etmektedir. Buna istinaden İslâm tarihi boyunca sayıları az da olsa Ehl-i Sünnet âlimleri içerisinde Hz. Peygamber dönemindeki gibi mut‘aya birtakım zaruret hallerinde cevaz verenler de çıkmıştır. Nitekim geçmişte İbni Abbas ve onun görüşünde olan Hicaz ve Yemen fakihleri; günümüzde ise bu âlimlerin izinden giden İbni Âşûr gibi bazı âlimler bu doğrultuda fetva vermişlerdir. Esasında zaruret halinde içki içmek veya domuz eti yemek bile caiz olduğu düşünüldüğünde bu fetvanın pek yadırganmayacağı düşünülebilir. Fakat mut‘a uygulamasının denetiminin neredeyse imkânsız olması ve bu fetvanın toplum içerisinde istismar edilmeye müsait bir özelliği olması nedeniyle bu görüşü doğru bulmuyoruz. Nitekim bu sebeplerden ötürü İbni Abbas, mut‘aya ruhsat vermekten vazgeçmiştir.

Buna mukabil Caferiler, mut‘a nikâhının sadece zaruret hallerinde değil, hayatın bütün zaman dilimlerinde yapılabileceğini benimseyerek yorumda aşırı gitmiştir. Ehl-i Sünnete göre böyle bir mut‘a nikâhı uygulaması Hz. Peygamber zamanında vuku bulmamıştır.

Caferî müfessirler Nisâ sûresinin 24. âyetini, mut‘a nikâhına cevaz veren delil olarak kabul etmiştir. Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî mezhebi müfessirleri bu âyetin nüzül sebebi hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğunluğu, âyetin daimi nikâh hakkında indiğini kabul ederken; bazı Ehl-i Sünnet âlimleri ve Şîi Caferî âlimleri ise bu âyetin mut‘a hakkında indiğini söylemiştir.

Bütün Ehl-i Sünnet tefsir kaynakları, söz konusu âyeti ele alırken âyete daimî nikâha delalet edecek şekilde mana vermişlerdir. Bununla beraber Nisâ sûresi 24. âyetin, mut‘a hakkında indiğini söyleyen Ehl-i

Sünnet âlimleri, bu âyetin mirâs, talâk, iddet, teaaddüdü zevcât ve benzeri birçok âyetlerle neshedildiğini söylemişlerdir. Buna mukabil Şîi Caferî mezhebi müfessirleri ise bu âyetin bazı âyet ya da hadislerle neshedildiği iddiasını reddetmişlerdir.

Ehl-i Sünnet ve Şîi Caferî mezhebi müfessirleri bağlamında yaptığımız araştırma, mut'a nikâhının Kur'ân'dan çıkarılmasının mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Bize göre Nisâ sûresi 24. âyet, mut'a ile ilgili değil daimi nikâhla alakalıdır. Eğer bu âyet, mut'a ile ilişkilendirilecek olursa diğer birçok âyetle çelişkili bir durum ortaya çıkacaktır. Kanaatimizce bu âyet, Hz. Peygamber sonrası dönemlerde, Şîi Caferî müfessirler ve âlimler tarafından zorlama yorum ve sahih olmayan nakillere dayanılarak mut'a nikâhı şeklinde yorumlanmıştır. Bu nedenle de Caferî mezhebi, mut'a nikâhını günümüze kadar sürdürmüş ve uygulamıştır. Lakin Kur'ân'ın inşa etmek istediği toplum içerisinde mut'a nikâhına yer yoktur. Çünkü bu uygulamanın sosyo-kültürel ve psiko-teolojik birçok sakıncaları bulunmaktadır. Bu sakıncaları görmezden gelip mut'ayı ideal bir nikâh olarak sunmak, birçok probleme kapı aralamak olacaktır.

KAYNAKÇA

Abdülbâki, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, Kahire ts.

Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekr b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî, *el-Musannef*, (Thk. Habîb er-Rahmân el-A'zamî), İkinci Basım, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut 1983.

Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekr b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Mektebetü'r-Rüşd, Riyat 1989.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, (Thk. Şuayb el-Arnaûd), Birinci Basım, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1996.

Atar, Fahrettin, "Nikâh", *DİA*, İstanbul 2007.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsîri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1989.

Atik, Sefa, "Ca'ferî Fıkhdında Mut'a Nikâhı Konusuna "Usûlî" Bir Bakış -Şeyh Müfid'in Risâletü'l-Mut'a ve Hulâsatü'l-Îcaz İsimli Eserlerindeki Gerçekler Üzerine-", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt, III, sy., 5, ys. 2016.

Altuntaş, Mehmet, "Câhiliye Dönemi Evlilikleri Ve Muallaka Şiirlerinde Anlatılan Hayatın Kur'ân Açısından Değerlendirilmesi", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/5 Winter Ankara 2016.

Altuntaş, Mehmet, *Kur'ân Perspektifinden Dünyanın Değeri*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ts.

Âlûsî, Mahmud Şükrî, *Bulûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-'Arab*, Neşreden: Muhammed Behcet el-Eserî, Beyrut ts.

Aynî, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, Birinci Basım, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1980.

'Ayyâşî, Ebu'n-Nasr Muhammed b. Mesud, *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, (Thk. es-Seyyid Hâşim er-Resûlî el-Muhallâtî), Birinci Basım, Müessesetü'l-A'lemî li'l-Matmuât, Beyrut 1991.

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ', *Me'âlimü't-Tenzîl*, Birinci Basım, Dâru Tayyibe, Riyat 1989.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmet b. el-Hüseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Üçüncü Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

Beyzâvî, Nâsıruddîn Ebû Sa'îd, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Birinci Basım, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

Birişık, Abdülhamit, "Kıraat", *DİA*, İstanbul 2002.

Brown, Jonathan, "Şia'da Hadis", (çev. İbrahim Kutluay) *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III, sy. 6, ys. 2012/2.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahîh-u Buhârî*, Birinci Basım, el-Mektebetü's-Selefiyye, Kahire ts.

Cassâs, Ebû Bekir, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2001.

Cemel, Süleyman b. Ömer, *Futuhâtü'l-İlâhiyye bi Tevzîhi Tefsîri'l-Celâleyn*, Birinci Basım, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.

Cevad Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-'Arab Kable'l-İslâm*, Dâru's-Sekafî, ys. 2001.

Cezîrî, Abdurrahmân, *Kitâbu'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbe'a*, İkinci Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.

Çakan, İ. Lütfü - Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalip", *DİA*, İstanbul 1988.

Çakır, Adalet, *Mut'a Nikâhının Tarihi Gelişmesi ve İslâm Hukukundaki Yeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul 1994.

Dalkıran, Sayın, "İmamiye Şîası'nın Mut'a Nikâhı Uygulamasına Karşı Ahmet Feyzi'nin Eleştirileri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 24, ys. 2007.

Damat Efendi, Abdullah b. Şeyh Muhammed b. Süleyman, *Mecme'u'l-Enhûr fî Şerhi Mülteka'l-Ebhûr*, el-Mektebetü'l-Hanefiyye, İstanbul 1316.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman b. el-Fazl, *Sünenü'd-Dârimî*, (Thk. Hüseyin Selîm Esed), Birinci Basım, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzî', Riyat 2000.

Demircan, Adnan, "Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh", *Diyanet İlmî Dergi*, XXXIX/3, ys. 2013.

Dönmez, İbrahim Kâfî, "Müt'a", *DİA*, İstanbul 2006.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Kitâbu'l-Mesâhiif*, İkinci Basım, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 2002.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, Beyt'ül-Efkâri'd-Devliyye, ys. ts.

Ebü's-Su'ûd, Muhammed b. Muhammed el-'Îmâdî, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ts.

Ebû Ubeyd, el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî, *en-Nâsih ve'l-Mensûh*, Mektebetü Rüşd, Riyat ts.

Esen, Hüseyin, "Kolaylık Açısından İslâm'da Nikâh", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İSAV*, Dinlerde Nikâh Milletlerarası İlmî Toplantı, (İzmir, 06-08 Nisan 2012), İstanbul 2012.

Eskicioğlu, Osman, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Nikâh", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İSAV*, Dinlerde Nikâh, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, (İzmir 06-08 Nisan 2012), İstanbul 2012.

Güleç, Hasan, "Şigâr", *DİA*, İstanbul 2010.

Hamade, Fârûk, "Ehl-i Sünnet Kaynaklarında Şia'nın On İki İmamının Rivayetleri", (çev. Hacı Musa Erkaya, Murat Gökalp), *Dini Araştırmalar*, VIII/24, ys. 2006.

Hasenî, Hâşim Ma'rûf, *el-Mevzû'ât fî Âsâr ve'l-Ahbâr*, Dâru't-Ta'âruf li'l-Matbû'ât, Beyrut 1987.

Hâzin, Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Bağdâdî, *Lübâbü't-Te'vîl fî Me'ânî't-Tenzîl*, Birinci Basım, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2004.

Hûî, es-Seyyid Ebü'l-Kâsım el-Mûsevî, *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Sekizinci Baskı, Menşûrâtü Envâri'l-Hüdâ, ys. 1981.

Hûî, es-Seyyid Ebü'l-Kâsım el-Mûsevî, *Mu'cemü Ricâli'l-Hadîs ve Tafsîlü Tabakâti'r-Ruvât*, Mektebetü'l-İmâm el-Hûî, ys. ts.,

İbnü'l-'Arabî, Ebû Bekr Muhammet b. Abdullah, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, İkinci Basım, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.

İbni 'Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnisiyye li'n-Neşr, Tunus 1984.

İbni Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, *Nevâsihu'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Dâru's-Sekâfeti'l-'Arabiyye, Dimeşk 1990.

İbni Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed, *Zâdü'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*, Birinci Basım, Dâru İbni Hazm, Beyrut 2002.

İbni Ebî Hâtîm, Abdurrahman b. Muhammed b. İdris er-Râzî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Birinci Basım, Mektebetü Nezâr Mustafa el-Bâz, Mekke 1997.

İbni Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *el-Musannef*, (Thk. Muhammed Avvâme), Birinci Basım, Dâru'l-Kible lis-Sekâfeti'l-İslâmiyye, Beyrut 2006.

İbni Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî* Birinci Basım, Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, Riyad 2001.

İbni Kesîr, 'Îmâdüddîn Ebi'l Fidâ İsmail ed-Dimeşkî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Birinci Basım, Mektebetü Evlâdi'ş-Şeyh lit-Türâs, Kahire 2000.

İbni Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenü İbni Mâce*, Beytü'l-Efkâri'd-Devliyye, ys. ts.

İbni Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Thk. Abdullah Ali el-Kebîr, vd.) Dâru'l-Me'ârif, Kahire ts.

İbni Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî, *Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Dâru'l-Me'âsir, Riyat 2002.

İbni Teymiyye, Ebü'l-'Abbâs Takiyyuddîn Ahmed b. Abdülhalîm, *Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye fî Nakzı Kelâmi'ş-Şî'ati ve'l-Kaderiyye*, (Thk. Muhammed Reşâd Sâlim), Birinci Basım, Dâru Neşr Mûteaddide, ys. 1986.

'İsâmuddîn İsmail, İbni Muhammed el-Hanefî, *Hâşiyetü'l-Konevî*, Birinci Basım, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

Kahraman, Abdullah, “Mut‘a Nikâhı Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı, 9, ys. 2007.

Kal‘acı, Muhammed Ravvâs, *Mu‘cemü’l-Lugati’l-Fukahâ*, İkinci Basım, Dâru’n-Neffâs, Beyrut 2006.

Karaman, Hayreddin, “Ca‘feriyye”, *DİA*, İstanbul 1993.

Kasapoğlu, Abdurrahmân, “Ensest Tabusu ve Egzogami Kuralının Kur‘ân’daki Yansımaları”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, III/1 ys. 2003.

Kâsımî, Muhammed Cemâlüddîn b. Muhammed Sa‘îd b. ed-Dımeşkî, *Mehâsinü’t-Te’vîl*, Birinci Basım, Dâru İhyâi’l-Kütübi’l-‘Arabiyye, ys. 1957.

Kaşıkcı, Osman, “Mut‘a Nikâhı”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Sayı, 3, ys. 2007.

Köse, Saffet, *Kur‘ân Ve Sünnete Göre Mut‘a Nikâhı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Kummî, Ebü’l Hasan Ali b. İbrahim, *Tefsîru’l-Kummî*, (Thk. es-Seyyid Tayyib el-Cezâirî), Üçüncü Basım, Müessesetü Dâri’l-Kitâb li’t-Tibâ‘a ve’n-Neşr, Kum 1202 h.

Kummî, İbni Babeveyh, *Men Lâ Yahdurühü’l-Fakâh*, Birinci Basım, Müessesetü’l-A‘lemî lil Matbu‘ât, Beyrut 1986.

Kurtubî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi‘u li Ahkâmi’l-Kur‘ân*, Birinci Basım, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 2006.

Küleynî, Muhammed b. Yakûb, *Fürû‘u’l-Kâfî*, Birinci Basım, Menşûrâtü’l-Fecr, Beyrut 2007.

Mâlik b. Enes, *Muvatta*, Mecmuâtü’l-Furkâni’t-Ticâriyye, ys. 2003.

Mâlik b. Enes, *el-Medevvenetü’l-Kübrâ*, Birinci Basım, Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, Beyrut 1994.

Mâturîdî, Ebü Mansûr Muhammed b. Muhammed es-Semerkandî, *Te’vîlâtü’l-Kur‘ân*, Dâru’l-Mîzân, İstanbul 2005.

Meclisî, Muhammed Bâkır, *Bihâru’l-Envâr*, İhyâü’l-Kütübi’l-İslâmiyye, Kum ts.

Meclisî, Muhammed Bâkır, *Mirâtu’l-‘Ukûl fî Şerhi Ahbâri Âli’r-Resûl*, Birinci Basım, Dâru’l-Kütübi’l-İslâmiyye, Tahran 1366 h.

Merginânî, Burhâneddîn Ebi'l Hasen Ali b. Ebî Bekr, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l Mübtedî*, Birinci Basım, Dâru'l-Farfûr, Dimeşk 2006.

Muhyiddîn Şeyhzâde, Muhammed b. Muslihiddîn Mustafa el-Koçevî, *Hâşiyetü Şeyhzâde alâ Tefsîri'l-Kâdı el-Beyzâvî*, Hakikat Kitabevi, İstanbul 1995.

Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, (Thk. Abdullah Mahmud Şehhâte), Birinci Basım, Müessesetü't-Târîhi'l-'Arabî, Beyrut 2002.

Muslihuddîn Mustafa, İbn-i İbrahim er-Rûmî el-Hanefî, *Hâşiyetü İbni't-Temcîd*, Birinci Basım (Hâşiyetü'l-Konevî ile beraber basılmıştır.), Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001.

Mûsevî, Mûsâ, *eş-Şîa ve't-Tashîh: es-Sıra ' beyne 'ş-Şîa ve't-Teşeyyu'*, ys 1988.

Mûsevi, Mûsâ, "Geçici Nikâh/Mut'a ve Hz. Hüseyin'in Toprağı Üzerine Secde Etme: Şiiliğe Eleştirel Bakış", (çev. Doğan Kaplan), *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XV, ys. 2003.

Müslim, Ebü'l-Hüseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, *Sahîhu Müslim*, Birinci Basım, Dâru-l Hadîs, Beyrut 1991.

Nehhâs, Ebû Cafer, *Kitâbu'n-Nâsîh ve'l-Mensûh fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Mektebetü 'Alâmiyye, ys. 1938.

Nehhâs, Ebû Cafer, *Me'âni'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Birinci Basım, Merkezü İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, Mekke 1988.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali *Sünenü'n-Nesâî*, (Thk. Nâsıruddîn Albânî), Birinci Basım, Mektebetü'l-Me'ârif li'n-Neşr ve't-Tevzî', Riyat ts.

Nesefî, Abdullah, *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Birinci Basım, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995.

Onat, Hasan, "Şiiliğin Doğuşu, İlk Şîî Fikirler Ve İlk Şîî Hareketler", *İslam Mezhepleri Tarihi*, ed. Hasan Onat, Sönmez Kutlu, Ankara 2012.

Öğüt, Salim, "en-Nisâ 24 Âyeti Hangi Konuyu Düzenlemektedir: Mut'a Nikâhını mı Yoksa Normal Nikâh mı?", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ys. 2002/I.

Önder, Muharrem, "Şaz Kiraatlar ve İslam Hukuku Açısından Değeri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 13, ys. 2009.

Öztürk, Mustafa, *Cahiliyeden İslamiyete Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2013.

Öztürk, Mustafa, “Sünni ve Şîî Kaynaklarda Mut‘a Nikâhı Tartışması”, *İslâmiyât*, ys. 2005.

Râgıp el-İsfehâni, “*Müfredât Elfâzi'l-Kur‘ân*” İkinci Basım, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2002.

Râzî, Muhammed Fahreddîn, *Tefsîru'l-Kebîr*, Birinci Basım, Dâru'l-Fikr, ys. 1981.

Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 2001.

Sa‘lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm, *el-Keşfü ve'l Beyân fî Tefsîri'l-Kur‘ân*, (Thk. eş-Şeyh Seyyid Kesrevî Hasan), Birinci Bâsım, Dâru'l-Kütübi'l-‘İlmiyye, Beyrut 2004.

Sarıcık, Murat, “Cahiliye Nikâhı Mut‘a ve Diğer Cahiliye Nikâhları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 3, ys. 1996.

Serahsî, Şemsüleimme Muhammed, *el-Mebsûd*, Dâru'l-Ma‘rife, Beyrut ts.

Sofuoğlu, M. Cemal, “Şia’nın Sahâbîler Hakkındaki Bazı Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt, XXIV, ys. 1990/Eylül.

Sofuoğlu, M. Cemal, “Şia-i İmamiye’nin Hadis Anlayışı”, *Milletlerarası Tarihte ve Günümüzde Şiilik Sempozyumu (13-15 Şubat 1993: İstanbul)*, 1993.

Soysaldı, H. Mehmet, “Nisâ Sûresi 24. Âyeti Işığında Mut‘a Nikâhı”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 3, ys. 1997.

Sühaymî, Ahmed Hâris, *Tevsîku's-Sünne Beyne'ş-Şerîati'l-İmâmiyye ve'l-Ehli's-Sünne fî Ahkâmi'l-İmâmeti ve Nikâhi'l-Mut‘a*, Birinci Basım, Dâru's-Selâm, ys. 2003.

Suyûtî, Celâleddîn, *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*, Birinci Basım, Merkezü Hicr lil Bühûs ve'd-Dirâsâti'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Kahire 2003.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî, *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur‘ân*, (Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim), *Vizâretü'ş-Şuûni'l-İslâmiyye*, ys. ts.

Şeyh Müfid, Muhammed b. Muhammed en-Nu‘mân, *Hulâsatü'l-Îcâz*, Mektebetü'l-'Akâid, ys. ts.

Şeyh Müfîd, Muhammed b. Muhammed en-Nu'mân, *Risâletü'l-Mut'a*, İkinci Basım, Dâru'l-Müfîd li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', Beyrut 1993.

Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî, *Fethu'l-Kadîr el-Câmi'u beyne'l-Fenniyyi'r-Rivâye ve'd-Dirâye min İlmi't-Tefsîr*, Dördüncü Basım, Dâru'l-M'arife, Beyrut 2007.

Şevkânî, Muhammed b. Alî b. Muhammed Neylû'l-Evtâr min Esrâri Münteka'l-Ahbâr, (Thk. Ebû Mu'âz Târik b. Avdullâh b. Muhammed), Birinci Baskı, Dâru İbni Kayyim, Riyad 2004.

Şîrâzî, Ebû İshâk, *el-Mehezzeb fî Fikhi'l-İmâmi's-Şâfîi*, (Thk. Muhammed Zuhaylî) Birinci Basım, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 1996.

Tabatabâi, Muhammed Hüseyin, *el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Müessesetü'l- A'lemî lil Matbuât, Beyrut 1997.

Tabatabaei, Seyyid Kâzım, “Daimî Nikâh (Evlilik) Öncesi Eşlerin Birbirini Tanınması için Şer'î Bir Yol Olarak Mut'a Nikâhı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İSAV*, Dinlerde Nikâh Milletlerarası İlmi Toplantı, (İzmir, 06-08 Nisan 2012), İstanbul 2012.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Kahire 2001.

Tabersî, Ebû Ali el-Fazl b. el-Hasan, *Mecme'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Birinci Basım, Dâru'l-Mürtezâ, Beyrut 2006.

Temel, Nihat, “Şaz Kıraatlar Ve Yorum Farklılıklarına Etkisi”, Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları-III Tartışmalı İlmi Toplantı, (14-15 Ekim 2000) İstanbul 2002.

Telkenaroğlu, M. Rahmi, “Ensest ve İslam Hukukundaki İzdüşümü”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy., 31, ys. 2011.

Tirmîzî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ b. Sevre, *Sünenü't-Tirmîzî*, Beyt'ül-Efkâri'd-Devliyye, ys. ts.

Tûsî, Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan, *el-İstibsâr*, Birinci Basım, Müessesetü'l-A'lemî lil Matbuât, Beyrut 2005.

Tûsî, Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan, *Ricâlü'l-Keşşî*, (Thk. Cevâd el-Kayyûmî el-İsfehânî,), Birinci Basım, Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, ys. 1427 h.

Tûsî, Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasan, *et-Tıbyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrut ts.

Ustaosmanoğlu, Mahmut, *Rûhu'l-Furkân Tefsîri*, Sıraç Kitapevi, İstanbul 2006.

Ünal, Yavuz, "Hadis Verilerine Göre Mut'a Nikâhı", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı, 7, ys. 1993.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul ts.

Zemahşerî, Cârullâh Ebü'l Kasım Muhammed b. Ömer, *el-Keşşâf*, Mektebetü'l-'Ubeykân, Birinci Basım, Riyat 1998.

Zebîdî, *Tâcü'l-'Arûs*, et-Turâsü'l-'Arabî, Kuveyt 1985.

Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî, *Me'âni'l-Kur'ân ve 'Îrâbüh*, Birinci Basım, 'Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1988.

Zühayfî, Vehbe b. Mustafa, *et-Tefsîru'l-Münîr fî'l-'Akîde ve's-Şerî'a ve'l-Menhec*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk 2003.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında İstanbul/Bakırköy’de dünyaya geldi. Dr. İlhami Faydagör İlkokulunu bitirdikten sonra İstanbul/Fatih Tabak Yunus Kur’ân Kursunda hafızlığını tamamladı. Hafızlığını yaparken açık öğretim ortaokulundan mezun oldu. İstanbul’da özel bir vakıfta beş yıl medrese eğitimi alıp icazet aldı. Medrese eğitimi alırken açık öğretim lisesinden mezun oldu. 2006 yılında Suriye’nin başkenti Şam’da Fethü’l-İslâm Enstitüsünde pratik Arapça dersleri alıp, çeşitli âlimlerin ders halkalarına katıldı. Daha sonra sırasıyla Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesinden akabinde lisans tamamlama programıyla Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2007 yılında İstanbul’da mezun olduğu vakıfta göreve başlayıp üç yıl medrese hocası olarak dersler verdi. 2011 yılında Kastamonu/Araç Aşağı İkiz Ören köyü Tek Eren mahallesinde İmam-Hatip olarak göreve başladı. 2012 yılında Yozgat/Merkez Başbüyük köyüne İmam-Hatip olarak naklen atandı. Aynı yıl sonbahar döneminde Bozok Üniversitesi Temel İslam Bilimleri alanında yüksek lisans eğitimine başladı. 2014 yılında Yozgat/Merkez Hacı Kemal Akbay Camine İmam-Hatip olarak naklen atandı. Bu görevde iken Yozgat/Merkez Bölge Yatılı Kur’ân Kursunda Arapça ve Kur’ân dersleri, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Kur’ân dersleri verdi. 2017 yılında Yrd. Doç. Dr. Mehmet Altuntaş danışmanlığında “Ehl-i Sünnet ve Şiî Caferî müfessirlere göre mut‘a nikâhı” adlı yüksek lisans tezini başarıyla tamamlayıp mezun oldu. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Süleyman YILMAZ